GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

15

MART 1985

250 LİRA (KDV. Dahil)

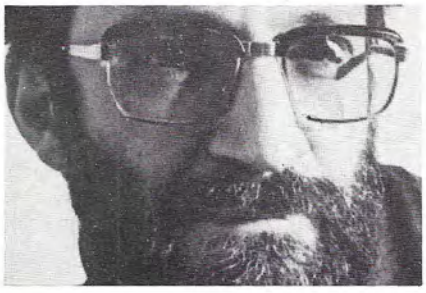

RUHİ SU
HİLMİ YAVUZ
TOMRİS UYAR
SÜREYYA BERFE
IŞIL ÖZGENTÜRK
ZEYYAT SELİMOĞLU
SELİM İLERİ

AHMET CEMAL
İSMAİL UYAROĞLU
MUZAFFER BUYRUKÇU
SENNUR SEZER
AHMET ADA
TARIK DURSUN K.
İBRAHİM YILDIRIM

REFİK DURBAŞ
RIFAT MADENCİ
ARDA DENKEL
DEMİRTAŞ CEYHUN
TÜRKER ACAROĞLU
ATİLLA BİRKİYE
ORHAN YILDIRIM

GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR
AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: **Vedat Akoğlu** • Yayın İşleri: **Şenay İşözen** • Basım İşleri: **Suat Akoğlu** • Kapak Düzeni: **Bülent Erkmen** • Kapak Basım: Reyo Ofset 520 55 42 • Dizgi-baskı: Kent Basımevi 528 08 15 • Yönetim Yeri: Bilge Kitap Kulübü, Valikonağı Caddesi, No: 73/2 Nişantaşı/İstanbul Tel. 141 51 24 - 141 51 25 • Abone koşulları 12 Aylık 3000 TL., 6 Aylık 1500, Yurt dışı abonelerde posta ücreti eklenir • Dağıtım: Yetkin Dağıtım, • Yayın Danışmanı: **ATİLLA ÖZKIRIMLI**

Mart '85

SANATÇININ DÜNYASI — *Ruhi Su* ile Türküler Üzerine 3

İLK KİTAPLARI — *Refik Durbaş* Bir Kuş Tufanı'dır Şimdi 16

ŞİİR — *İsmail Uyaroğlu* Ve Aşk 20

ELEŞTİRİ DENEME — *Hilmi Yavuz* Bir Freud Çevirisi Üzerine 6
Tomris Uyar Di'li Geçmiş Zaman 9
Süreyya Berfe İnsan Kaça Ayrılır 10
Işıl Özgentürk Plastik Bir Dünyada 12
Zeyyat Selimoğlu İki Günlük Bahçe İzlenimi 14
Ahmet Cemal Dante Alighieri 18
Ahmet Ada Şiir ve Özgünlük 28

KİTAPLARIN DÜNYASI — *Selim İleri* Bir Yakamozun Parıltıları 21
Muzaffer Buyrukçu Bir Hayattan Sayfalar 23
Sennur Sezer Bir Ozanın Portresi 26
İbrahim Yıldırım Cumartesi Yalnızlığı 32

SÖYLEŞİ — *Tarık Dursun K.* Denizin Kanı 30
Demirtaş Ceyhun Babıali'nin Kırk Yılı 42

MİZAH — *Rıfat Madenci* Bir Kişilik Testi 34

ELEŞTİRİ YANIT — *Vehbi Hacıkadiroğlu* Anlamın Kökenleri 36
Arda Denkel Anlam İletişim Gerçeklik 38

BİR YAYINEVİ — Kadın Çevresi Yayınları 45

SORUŞTURMA — KDV ve Yayıncılar 47

KİTAP YAZILARI — Hasan B. Kahraman, Muzaffer Uyguner, Esen Çamurdan Sennur Sezer, Süleyman Bulut, Metin Turan 51-60

KAYNAKÇA — Atilla Birkiye Felsefe Yayınları 61
Türker Acaroğlu Mithat Paşa Kaynakçası 64

YENİ KİTAPLAR — *Bilge Kitap Kulübü* Yeni Yayımlanan Kitapların Tanıtımı 67

KAPAK — Ruhi Su, Ahmet Cemal, Refik Durbaş

KARŞI ÇİZGİLER

KDV Tuzağı

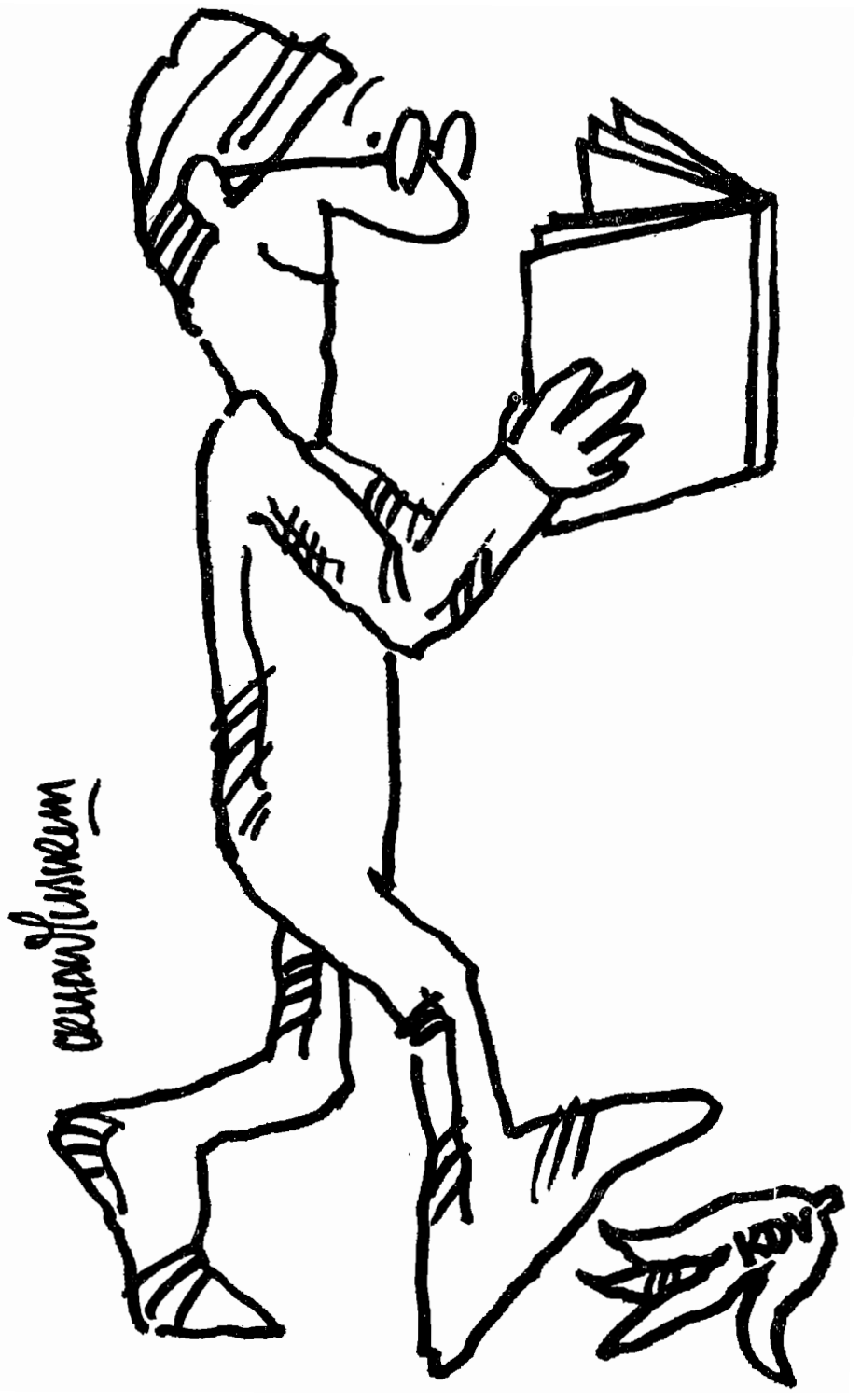

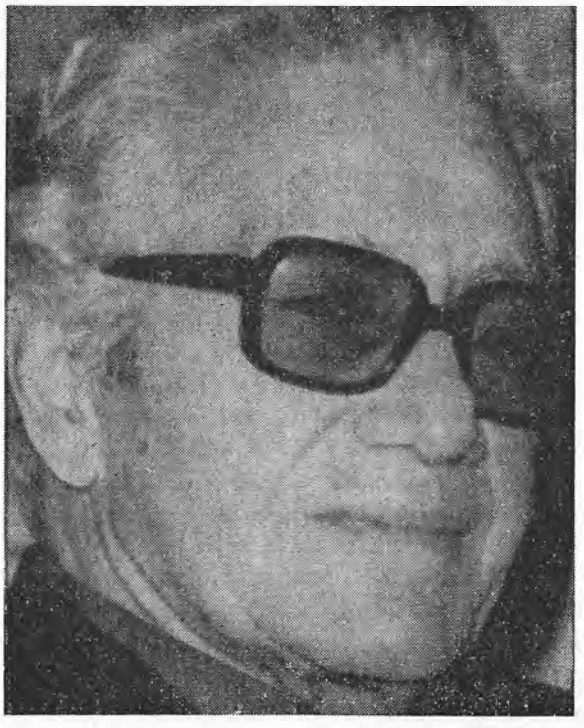

RUHİ SU İLE TÜRKÜLER ÜZERİNE

İnsan kendi sesine birtakım korkuları yenerek, ses basamakları arasındaki ilişkiyi çözümleyerek alışıyor.

Müzikteki bilgim görgüm arttıkça dünyaya bakış açım geliştikçe türkülere daha da çok bağlandım.

Türküler yaşayan bir varlık gibi kişisel katkılarla her an bozulup yeniden doğar.

Aslında bir sanat müziğinin halk müziğini de içerip gelmesi gerekir.

Atilla Özkırımlı: Hep merak etmişimdir. Müziğe yönelişiniz nasıl oldu? İyi bir müzik eğitimi gördünüz çünkü. Ama daha önce müziğe karşı bir eğilim duymuş olmalısınız?

Ruhi Su: Müzik eğitimi de, şarkı söyleme eğitimi de insanın bebekliğinden başlıyor. Konuşmaya nasıl konuşa konuşa alışılıyorsa, şarkı söylemeye de şarkı söyleye söyleye alışılıyor. Okula başlamadan çok önceleriydi. Şarkı söylemek için ağzımı açtığım ilk an, çıkan sesimden irkildiğimi anımsarım. Aniden fışkıran bir suyun karşısında duyulan şaşkınlığa benzer korkuyla karışık bir duyguydu bu. Şarkı söylerken çıkan sesin, konuşurken çıkan sesten başka bir şey olduğunu ancak o zaman farkettim. İnsan kendi sesine birtakım korkuları yenerek, ses basamakları arasındaki ilişkiyi çözümleyerek alışıyor diyebilirim. Bu, çok önemli bir ilk eğitim dönemi. İnsanın kendi sesine alışması, ağzından çıkanı kulağının duyması dönemi... Sonra, çevremdeki insanların bana ilahiler, türküler söyletmesi başladı. Benim ilk repertuvarımı oluşturan bu okul öncesi dinletileri, sesimin gelişmesinde çok etkili oldu. Sonra okul çağım başladı.

Okul çağınızda kimi ilk etkilerden söz edebilir miyiz?

Okulda marşlar söyleyen bir gruba seçilmiştim. Öğretmenim Mehmet Tahir, okula kemanlar aldırtarak birkaç arkadaşımla beraber beni de kemana başlattı. Müziğe yönelişimin en önemli adımıdır bu. Yıl 1924-25. Bu keman çalma olayı, Ankara Müzik Öğretmen Okulu'nu bitirdiğim 1935-36 yılına kadar sürdü.

Sonra konservatuvar döneminiz başlıyor sanırım.

Evet, bu yıllar, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kurulduğu yıllardı. Özellikle memleketimizde bir geleneği olmadığı için ne olacağı pek bilinmeyen Opera bölümüne üç arkadaşımla birlikte (Mesude Çağlayan, Rabia Erler, Süleyman Güler) ilk öğrenci olarak seçilmiştik. Sevinçli ve şaşkındık. Müzik öğretmenliğimizi de yapmak koşuluyla kabul ettik. Yıl 1936-37. Sonra Operanın en şanslı öğrencileri olduk.

Nedenini açıklar mısınız?

Pol Hindemit, Karl Ebert gibi dünya ünlüleri, Pol Lohman gibi pedagog lied söyleyicisi, operadan gelme Hay, Klayn, Böm, Arançi Lombardi gibi ses ustaları, Markoviç gibi kor-

repetitörler bizi eğitiyordu. 1937-1945 arası, eğitim açısından operanın altın çağıydı diyebilirim. 1942'de ilk mezunları olarak Operayı bitirdik.

Devlet Operası'ndaki çalışmalarınızdan da söz eder misiniz?

Operamızın temelinde benim de alınterim bulunduğu için mutluyum. 1941'den 1952'ye kadar, Bastiyen-Bastiyenne, Fidelyo, Satılmış Nişanlı, Figaro'nun Düğünü, Maskeli Balo, La Bohem, Sevda İksiri, Rigoletto gibi çeşitli operalarda oynadım. Büyüklü küçüklü rollerde başarısız sayılmazdım, ama gene de asıl sanatçı kişiliğime türkülerle ulaştım. Nedeni de evrensel bir anlatım içinde halkın diliyle halkın özlemlerini konuşmamdır sanıyorum. Benim kanım bu.

Yani bu dönemde, bir yandan opera çalışmalarını sürdürürken bir yandan da türkülerle ilgileniyordunuz...

Evet canım, bütün bu süre içinde türkülerden hiç kopmadım. Müzikteki bilgim, görgüm arttıkça, dünyaya bakış açım geliştikçe türkülere daha da çok bağlandım. Bazı türkülerin eşliksiz söylenemediğini, ancak eşlikle tamamlandığını gördüğüm için sazı da öğrenmeye karar verdim. Armonize edilmiş-edilmemiş bütün türkü çalışmalarının içinde bulundum. O yıllarda birkaç arkadaşımla Ankara Müzik Öğretmenleri Korosu'nu kurduk. Bizi yönetmesi için de hocamız Adnan Saygun'u davet ettik. Sonra bu topluluğun adı Ses ve Tel Birliği'ne dönüştürüldü.

Radyoda da söylediniz bir süre...

1943-45 yılları arasında «Basbariton Ruhi Su» anonsuyla Ankara Radyosu'ndaki türkü dinletilerim, üslûbumun ve sesimin beğenilmesinde çok yararlı oldu. Önceleri kendi hocalarından «Bizde böyle bas bir sesle türkü söylenmez» diyen bile olduysa da, sonra Ekrem Güyerler, Hasan Mutlucanlar geldi. Sonra bunu ses açısından başka, üslûp ve yorum açısından başka kişiler izledi. Böylece de «Davudi» diye halkımız tarafından zaten bilinen ses rengi yeniden canlanmış oldu.

Türkü dinletileriniz için tarihsel bir belirleme yapabilir miyiz?

1944 yılı 14 Temmuzunda Ankara Halkevi'nde ilk «Türküler Resitali»mi verdim. Ondan sonra 1983 yılının 6 Şubat Abdi İpekçi gecesindeki dinletiye kadar geçen zaman içinde hep bu türkü dinletilerim sürdü.

İsterseniz biraz da türküler, türkülerin önemi, türkülerin söylenişinde sesin, yorumun payı, bunun müzik eğitimiyle ilgisi gibi konular üzerinde duralım. Biliyorsunuz, bir otantik olma, yani halk gibi söyleme tavrı var, bir de söyleyen sanatçının yorumu konusu...

Anımsayacaksın, ilk plaklarım 45'likti. İmece Plakları adıyla on iki plak çıkarmıştım. Bir de tanıtıcı kitapçık hazırlamıştık. O kitapçıkta bu konuyu şöyle açıklamıştım:

Türkü söylemenin kolay görünmesi, türkülerin erişilmez sadeliğinden ve sağlamlığından gelir. Bundan dolayı da, nasıl söylenirse söylensin, yine de bir şeyler kalır türkülerden. Bu hal bir umursamazlığa, sanki aslında da türkülerin böyle söylendiği ve böyle söylenmesi gerektiği gibi yanlış bir yargıya götürebilir insanı. Yorum ve üslûp ancak entellektüel bir faaliyet olan sanata, sanat müziğine hasmış gibi gelirse de bunun bir kuruntudan ve bir kendini beğenmişlikten geldiğini sanıyorum. İlkel çağlara gittikçe türkülere sihir ve kehanet karışması, ozanların vecde gelip kendinden geçmesi, her şeyden önce yorumla, karşısındakini etkileme çabasıyla ilgili görünüyor. Türküler de tıpkı operalar ve «Lied»ler gibi çeşitli konularda ve değişik biçimlerde olduğundan onlar gibi renkli ve değişik bir icrayı zorunlu kılar. Bunun da bir yetki, bir hüner işi olduğu açıktır. İnsan sesi çalgıların en soylusudur. Hiçbir çalgı insan sesinin anlatma gücüne sahip değildir. Fakat insan sesi de dahil, kullandığı çalgının gerektirdiği yeteneklerden yoksun kişi, hem kullandığı enstrümanı hem de o enstrümanla yaptığı işi yozlaştırır. Şarkı söylemeyi meslek olarak seçen bir insan için, bu —en azından— bir klasik eğitim, bir ses eğitimi, bir müzik

NİNNİ

Seninki bende kilitli
Benimki sende kilitli
Anahtarlarını atalım suya!
İster bir altın inek içsin
İster şehirlerden geçsin su,
Kilitler varınca uykuya!
Yaz gelsin çözsün
Kış gelsin sarsın
Rüzgar geçen günleri koparsın,
Bir de takvim asalım kapıya!....

(Varlık, s. 167, 1940)

eğitimi, sözün kurallarına göre bir şarkı söyleme eğitimi ve sonsuz bir insan sevgisi demektir. Türkü söyleyen bir sanatçı ise, bunlarla beraber halkını ve bu türküleri meydana getiren koşulları iyi bilmeli. Bunların olmadığı yerde, iş herkesin kolayca yapabileceği bir klişe icraya yönelir ki, bizim memleketimizde genellikle şarkı söyleme sanatı böyle olagelmiştir. Bazılarının, «halk gibi söyleyiş» dediği de budur. Eğer bir sanatçı bu yeteneklere sahipse, halk gibi söyleyeceğim diye bunlardan yoksun insanlara özenmesi ya da özendirilmesi bilgiye ve hünere karşı bir saygısızlıktır. Acaba Sümmani halk gibi söyler miydi? Söylese «Sümmani tavrı» diye bir şey kalır mıydı? Acaba Veysel halk gibi söyler mi? Bunları iyi biliyor musunuz? «Halk gibi» diye gösterilebilecek bir örnek tip yoktur. Sümmanî, Veysel, Ayşe, Fatma, Mahsunî, Ruhi vardır. Biz hepimiz halkız. Hepimiz kendi görgümüz ve bilgimiz içinde bir takım katkılar ve ayrıntılarla söyleriz bu türküleri. Türküler yaşayan bir varlık gibi iyisine ya da kötüsüne, bu kişisel katkılarla her an bozulup yeniden doğar. Bu bizim elimizde olan bir şey değil. İmzalı bir sanat eseri gibi donduramayız biz türküleri. İyi ki elimizde olan bir şey değil, çünkü türküler o zaman yeniye karşı daima açık olan aslını ve otantik gücünü yitirirdi... Bana, «Sen bu türküleri nasıl söylediğini anlat», dedikleri zaman, bunlardan başka söyleyecek bir şey gelmiyor aklıma. Kısacası, «Bu benim terbiyem icabıdır», diyemiyorum.

Peki, günümüzün tartışılan konularından teksesililik-çokseslilik, türkülerin armonize edilmesi üzerine ne düşünüyorsunuz?

Bu konuyu bestecilerle konuşmalı. Bana kalırsa, ne bazı halk çalgılarında duyulan klişe beşliler, dörtlüler, ikililer, dem tutmalar çokseslilik tir, ne de yalnızca türkülerin armonize edilmesiyle çokseslilige gidilebilir. Halk çalgılarını tanımak da, türküleri armonize etmek de olsa olsa besteciye ana dilini öğrenmesinde ve ana diliyle düşünmesinde yardımcı olur. Bu da vazgeçilmez bir zorunluluktur sanırım. Besteciler bunu bilir.

Türk sanat müziğinin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aslında bir sanat müziğinin, halk müziğini de içerip gelmesi gerekir. Ancak böyle olduğu zaman halk müziğinin işlevi bitebilir. Bizde böyle olmamış, sanat müziği tek konusu içinde kendini soyutlayarak halktan kopmuş, halk müziği de halkın sorunlarını sürdürmek zorunda kalmıştır. Kuşkusuz gelişen toplum karşısında donup kalınamayacağı için, sanat müziği de Türk hafif müziği, Türk hafif Batı müziği ve arabesk müziği biçimlerinde, gelişen toplumun niteliğine de uygun olarak yaşamsal bir güç kazanma çabası içindedir şimdi. En olumlu yönü de, Batı çalgılarına karşı duyduğu gereksinmedir.

Sizi yordum Ruhi Bey. Ama küçük bir-iki sorum daha var. Plaklarınız, uzunçalarlar, belli bir bütünlük taşıyor. Bir amacınız olmalı...

Plaklarımda tek tek türkü söylemeyi hiç düşünmedim. Hep tamamlayıcı bütünleştirici bir düzen içinde olmasını istedim. Tek çalgı ve tek sesle de olsa, bazan bir kantat düzeninde olmasını bile düşündüm. Giderek türküleri programlamamın bir özelliği oldu bu.

GÖRÜNEN

Almanya'da topraklar
Aynı bizimki gibi
Ağaçları görgüsüz cahil
Ne Beethoven'i bilen var ne
Spartakistler'i
Nerde dünya durdukça duran
Çınarlar bizimki gibi

Bir adam gördüm Frankfurt'ta
Noel ağacının dibinde
Kasketini açmıştı gözleri yerde
Yoksulluğun utancı aynı bizimki gibi

Memleketim diye kucakladı işçilerimiz bizi
Biri ağladı usul usul boynumda durdu
Uykuda kaymış da sanki yüzleri
Bıyıkları aynı bizimki gibi

Ellerim ayaklarım gibi buldum
Hiçbir şeye şaşmadım da
Neden takılıp kaldı aklım
Bizim bebelere Almanya'da
Adları kalmış ancak
Söylenen bizimki gibi

(Cumhuriyet, 17 Aralık 1977)

Bir Freud Çevirisi Üzerine İyice Kısaltılmış Notlar

Hilmi Yavuz

Hilmi Yavuz
Prof. Dr. Günsel Koptagel - İlal'ın
bir çevirisini dil, anlatım
ve çeviri açısından
eleştiriyor. Bu konuda
benimsediğimiz ilkeler uyarınca
Yavuz'un yazısının bir kopyesini
Sn. İlal'a ulaştırdık ve
yanıtını istedik. Bu yanıtı
elimize geçtiğinde yayımlayacağız.

Sigmund Freud'un *Psikanalize Giriş*'i ('Vorlesungen Zur Einführung in die Psychoanalyse'), Prof. Dr. Günsel Koptagel-İlal tarafından dilimize çevrildi[1]. Prof. Dr. Koptagel-İlal'in, uzun yıllar öğretim üyeliği de yapmış bir Freud uzmanı olduğu biliniyor. Öyleyken, çeviride teknik terim ve deyimler (Koptagel-İlal, Önsöz'de, birinci basımdan bu yana geçen on yıl içinde 'psikanaliz dilinde yerine oturmuş olan teknik terim ve deyimlerin' düzeltilmiş olduğunu vurguluyor) açısından olduğu kadar dil, anlatım ve çeviri açısından da ciddi, giderek vahim bozukluk ve yanlışlıklardan geçilmiyor[2]. O kadar ki, teknik terimler ya da Freud'un kuramsal kavramlarına ilişkin yanlışlıklar ve savrukluklar, çevirinin bir uzmanca yapıldığı konusunda ciddi kuşkular yaratıyor okurda.

Freud'un dizgesi ve kavramlar

Söylemek bile fazla: Freud'un dizgesi, kuramsal kavramlar arasındaki bağıntılarla temellenen bir dizge. Bu kavramların ya da onların eklemlenmelerinin yapısı kavranamazsa Freud'un anlaşılabilmesi güçleşiyor - giderek olanaksızlaşıyor... Koptagel-İlal'ınsa bu konuda özenli ve dikkatli olma çabası yok: kuramsal kavramları, daha önce nasıl bir karşılık bulduğunu hesaba katmaksızın, dilediği gibi çeviriyor. Okurun sabrını taşırmadan, örnekler vermeye başlayalım. *Displacement*, Freud dizgesinde bilinçdışının temel süreçlerinden birini imleyen kuramsal bir kavram. Koptagel-İlal bu kavramı, önce *kaydırma* (sayfa: 34 ve 42) ile karşılamışken, daha sonra *yer değiştirme* (sayfa: 87) yapıveriyor. Dil bilmeyen bir okur her iki sözcüğün de *displacement'i* karşıladığını nereden bilecek? *Phantasy*'yi bir yerde *düşünce* (sayfa: 34) diye, bir başka yerde *düş* (sayfa: 97) diye çevirdiği yetmiyormuş gibi *mental*'i de *düşünce* (sayfa: 61) ile karşılıyor. Koptagel-İlal için *psychical, düşünsel* (sayfa: 114, 125); *parapraxis, yanlışlık* (sayfa: 23) anlamına geliyor. Dahası var: Koptagel-İlal *hezeyan* (delusion) ile *sanrı*'yı (hallucination) eşanlamlı sanıyor! (sayfa: 31) İnanılır gibi değil! Hadi, *instinct*'i bir yerde *içgüdü* (sayfa: 104) bir başka yerde *dürtü* (sayfa: 117) olarak çevirmesini Freud'un *trieb* sözcüğüne yüklenen anlamın belirsizliğine verelim[3]; *fixation*'un bazen *saplanma* (sayfa: 59), bazen de *takılma* (sayfa: 61, 139) ile karşılanmasına göz yumduk diyelim; *symptom*'un arasıra *be-*

lirti (sayfa: 66), arasıra da *semptom* (sayfa: 65) olmasını çevirmenin dikkatsizliğiyle açıklayalım: peki *component-instincts*'in hem *bileşik içgüdüler* (sayfa: 109), hem *bölümsel içgüdüler* (sayfa: 122), hem de *bölümsel dürtüler* (sayfa: 123, 124) diye çevrilmesine ne demeli? İnsan, gerçekten çok şaşırıyor!..

Kavramsal savrukluklar

Kavramsal savrukluk, salt psikanalize ilişkin kuramsal kavramların çevirisinde değil... Örnekler çok: Koptagel-İlal *function* sözcüğünü sık sık *çalışma* (sayfa: 123-137) diye çevirdiği gibi, *process* sözcüğünü de yer yer (sayfa: 66) *çalışma* diye çevirmekte bir sakınca görmüyor. *Experience* sözcüğü bir yerde *açınlar* (sayfa: 24) ile karşılanırken(?), başka bir yerde *deneyim* (sayfa: 34) oluyor. *Niteliksel* (sayfa: 85) ne zamandan beri *descriptive*'i karşılamakta? *Distinction* ne zamandır *ayrıcalık* (sayfa: 83, 109) diye çevriliyor? Asıl önemlisi, *ensest* (incest), ne zamandan beri *akraba-sevgisi* (sayfa: 133) anlamına geliyor? İnanılır gibi değil! Koptagel-İlal *ensest* için *akraba sevgisi*'nin yanısıra, *akraba arası bir sevgi* (sayfa: 131), *akraba-arası cinsel ilişki* (sayfa: 134) karşılıklarını da, hiç çekinmeden, kullanıyor. Koptagel-İlal'ın antropolojiye katkıları bu kadarla da kalmıyor: Freud, düğün gecelerinde bardak, tabak gibi nesnelerin kırılması geleneğinden söz ederken *erkekler*in kırılan parçalardan birini aldığını, bunun da simgesel olarak, gelin üzerindeki haklarından vazgeçtiği anlamına geldiğini söyler. Koptagel-İlal'de *erkekler 'herkes'* oluyor: bu durumda gelin üzerindeki haklarından herkes, dolayısiyle kadınlar da (!) vazgeçmiş oluyorlar! (sayfa 51). Dahası var: Freud, bu geleneğin *tekeşlilik öncesi* ('before the establishment of monogamy') bir gelenek olduğunu belirtir; Koptagel-İlal bunu 'tek kişiyle evlenme (monogami) töresiyle *birlikte* doğmuş bir alışkanlık' diye çevirmekte bir sakınca görmüyor!

Örnekler... Örnekler...

Örnekleri sürdürelim: Freud 'Zedelenmelerde Saplanma: Bilinçdışı' adlı konferansında, adını vermeden, ünlü hastası Anna O.'dan söz ederken, onun sağlıklı olmasına karşın 'bir kadının normal kadınlık işlevlerini' yerine getirmediğini belirtir. Koptagel-İlal, İngilizce metinde, 'she remained health and efficient, but avoided the normal course of a woman's life' (Fransızca metinde: 'tout en ayant recouvré la santé et l'accomplissement normal de toutes ses fonctiones, elle s'est soustraite au sort normal de la femme') diye geçen bu cümleyi, inanılır gibi değil, tastamam şöyle çeviriyor: «bu kız iyileştikten sonra da yaşamdan bir dereceye kadar uzak kalmış, sağlıklı ve hareketli olduğu halde bir kadının *normal iş görevlerini* yüklenememiştir» (sayfa: 60). 'Normal kadınlık işlevleri', Koptagel-İlal' de 'normal iş görevleri' (ne demekse?) oluyor. Freud, psikiyatri ile psikanaliz arasındaki ayrımlardan sözederken psikiyatri için, 'it omits to make any inferences from the content of the delusions' diyor: Koptagel-İlal ise, bunu 'psikiyatri, hezeyanın içindeki kapsamına önem vermez' (sayfa: 36) diye çeviriyor. *İçindeki kapsam* deyişinin ne anlama geldiğini düşünüyorsunuz ve çevirmen Koptagel-İlal'in Freud'u anladığından bu kez iyice kuşkulanmaya başlıyorsunuz. Çünkü Freud *Ego'nun bastırma amacına yönelimi* derken, Koptagel-İlal *bastırılmış Ben eğilimi* (sayfa: 186) diyor. Freud, *olupbiten herşey kaygı duyulmasaydı da nasılsa olacak, belki de çok daha iyi olacaktı* diyor; Koptagel-İlal, *eğer korku oluşmazsa yapılması gereken herşey daha güzel ve kuşkusuz ki daha iyi yapılacaktır* diyor (sayfa: 199). Ama en güzeli şu: Freud, Oidipus kompleksinden sözederken, *tanrılar arasındaki ilişkilerde ensest'e izin verildiğine* dikkati çeker. Koptagel-İlal ise bunu, *Tanrıların insanlar arasında ensest'e 'hiç düşünmeden izin verdikleri'* biçiminde anlıyor (sayfa: 131). Hangi birini söylemeli: Freud'un *devout* (fr. croyant) dediğine, Koptagel-İlal *saygıdeğer*'i yapıştırıyor. Freud *zooloji* diyor; Koptagel-İlal bunu *hayvanat bahçesi* diye türkçeleştiriyor (sayfa: 226). Yetmez mi?

Hayır! Bu konuyu kapatmadan önce iki örnek daha vermek gerekli. Koptagel-İlal, almanca *angst* (ing. anxiety; fr. anxiété) terimi için *kaygı*'yı öneriyor. Buna bir diyecek yok. Bu adı taşıyan konferansın çevirisine düştüğü dipnotta (sayfa: 197), Koptagel-İlal *angst*'ın almancada *korku* anlamına geldiğini söylüyor. Dolayısiyle, metinde de *angst* karşılığında bazen *kaygı* bazen de *korku* kullanılıyor. Gelgelelim, Freud'un kendisi bu kanıda değil. Koptagel-İlal'ın çevirisiyle Freud, tastamam şöyle diyor: «Kanımca kaygı (anksiyete) bir duruma ait olup nesneyle bir ilişkisi yoktur, oysa korku (Freud, Almanca me-

tinde 'korku'yu *angst*'la değil, *Furcht* sözcüğü ile karşılıyor) sözcüğünde dikkatler doğrudan doğruya nesneye yönelmiştir» (sayfa: 200). Aslında Freud'un İngilizce çevirmenlerinin düştüğü bir hata bu: Koptagel-İlal da aynı yanlışlığı yapıyor.

İkincisi, Freud'un İngilizce çevirmeni James Strachey'in *besezung*'u karşılamak üzere önerdiği *cathexis* terimi ile ilgili. Freud'un bu çeviriye bazı itirazlar yönelttiğini biliyoruz[4]. *Cathexis*, 'bir nesne-tasarımına ya da bir anlıksal yapıya bağlanan enerji niceliği' diye tanımlanabilir[5]. Koptagel-İlal, herhalde, Almanca'da *besetzung*'un sözlük anlamıyla *'yatırım'* demek olmasından yola çıkarak, *cathexis*'i, *yatırım* diye çeviriyor (sayfa: 229). Bu kadarla kalsa iyi: İngilizce metinde *object-cathexis*'i, ne hikmetse, *nesne kaplamaları* diye çevirmekte (sayfa: 229) bir sakınca görmüyor! Böylece de bizi, psikiyatrinin alanından, finans ve döşemecilik biliminin(!) alanına götürüyor.

Bozuk ve düşük cümleler

İnanılmaz çeviri yanlışlarıyla (Biz sadece çok az bir bölümünü aktardık) dolu olan *Psikanalize Giriş*'te bozuk ve düşük cümlelerden de geçilmiyor: sayfa: 101'de 2. paragrafın 3. ve 5. cümleleri; 103. sayfanın 6. cümlesi; 110. sayfada 2. paragrafın 2. cümlesi; 107. sayfada ilk paragrafta sondan bir önceki cümle vb., vb... bunun örneği. Ya şu anlamsız cümleye ne demeli? «Bunun gibi, başarı da çöllere verilen adla ölçülemez» (sayfa: 39). Koptagel-İlal'in dil bilgisi dehşet verici: *«okşamaları kendi bedeninde kullanmak»* (sayfa 225); *«suça atamak»* (sayfa: 127); *«uygunluğun kararlaştırıcı olması»* (sayfa: 113) gibi inanılmaz deyişlerden geçilmiyor. Söz, dilden açılmışken çevirmenin sözdağarına da bakalım. Koptagel-İlal, *yastamak* (sayfa: 99, 100, 113, 132); *sayınma* (sayfa: 40); *abay* ve *abaylamak* (sayfa: 24); *kanım* ve *kanımlamak* (sayfa: 24); *yoğ edilmek* (sayfa: 71) gibi sözcükler kullanıyor. Bu sözcüklerin karşılıklarını Türkçe Sözlük'lerin hiçbirinde bulamadık. Ancak, 1935'te Türk Dili Araştırma Kurumun'ca hazırlanan ve «Türkçeden başka denilen dillerin de aynen Türk kaynağından olduğu»nu savunan *Cep Kılavuzu* imdadımıza yetişti. Hani şu 'belediye'nin *Uray*, toplama'nın *cumlama*, dayanışmanın *cusundaşlık*, Meclis'in *Kamutay* olduğu dönemden kalma *Cep Kılavuzu*... Dileyen, bu Kılavuz'a bakabilir[6].

Peki ya atlamalara ne demeli? Koptagel-İlal, sıkıştığı yerde atlıyor. Örnekler verelim: sayfa 61.'de 3. satırdan sonra; sayfa 65.'te 11. satırın sonunda; sayfa: 110'da 2. paragrafın 1. cümlesinden sonra...

Son olarak da rasladığımız dizgi yanlışlarını düzeltelim: sayfa 31.'de gerekmektedir, *gerekmemektedir;* sayfa 47'de güzel, *özel;* sayfa 64'te kuram, *kural;* sayfa 98. dolgunluk, *doygunluk;* sayfa 103'te öndeki, *yöndeki;* sayfa 110'da yayıldığını *yapıldığını;* sayfa 113'te evrime, *evrimle;* sayfa 124'te belirti, *belirli;* sayfa 125'te özdeşir, *özdeşleşir;* sayfa 132'de olmakta, *olmaktan;* sayfa 22'de birimlerin, *biçimlerin;* sayfa 198'de sinirler *sinirliler;* sayfa 114'te 21-23, *21-28;* sayfa 101'de de çağrışma *çağrışım* olacak. ■

---

1. **Psikanalize Giriş,** S. Freud, Altın Kitaplar Yayınevi 3. basım, Ocak 1984
2. Bu çeviriyi Freud'un İngilizce (The Standard Edition'dan **The Pelican Freud Library**'ye alınan **1. Introductory Lectures On Psychoanalysis** adlı yapıt. Çeviren: James Strachey) ve Fransızca **(Introduction à la Psychanalyse,** Petite Bibliothèque Payot, 1967. Çeviren: Dr. S. Jankélévitch) çevirileri ile karşılaştırdık.
3. Gerçekten de Freud'un kullandığı **trieb** sözcüğü, İngilizceye **instinct** diye çevrilmiştir. Oysa **drive**'e, **dürtü**'ye daha yakındır. Bu konuda bk. Prof. Dr. Engin Geçtan, **Psikanaliz ve Sonrası,** Maya Yayınları, s. 19.
4. Bu konuda özellikle bkz. Octave Mannoni, **Freud: The Theory Of Unconscious,** New Left Review Editions, Londra, 1971, sayfa: 138.
5. Charles Rycroft, **A Critical Dictionary of Psychoanalysis,** Londra 1972. (Bk. **Cathexis** maddesi.)
6. **Yazko Edebiyat** dergisi'nin Ocak-Şubat 1984 tarihli 39-40. sayısında Ece Ayhan'ın 'Yine Gümüşlük mü ' başlıklı günlüklerinde tastamam şöyle deniyor: «Günsel'den de 'yastamak' sözcüğünün anlamını, Almancasını soruver. Günsel Freud'dan çevirdiği 'Psikanalize Giriş' kitabında iki-üç yerde bu 'yastamak' sözcüğünü kullanmış». Ece, Koptagel-İlal'den bu konuda bir yanıt aldı mı, bilmiyoruz, ama sözünü ettiğim Güneş-Dil Teorisi artığı **Cep Kılavuzu**'nun 319. sayfasına bir bakıversin!...

Di'li Geçmiş Zaman

Tomris Uyar

Ortaokul yıllarında okuduğumuz bir Dilbilgisi kitabında şöyle bir örnek vardı «Di'li geçmiş zaman»ın açıklandığı bölümde. «Lambayı söndürdü.» *Çalıkuşu*-Reşat Nuri Güntekin.

Dünyada bir lambayı ilk ve son söndüren kişi Çalıkuşu Feride değilken, hele hele Reşat Nuri'nin böyle bir savı hiç yokken neydi bu işgüzarlığın nedeni?

Aradan yıllar geçti. Yetişkinler için yazılmış uzmanişi dilbilgisi yapıtlarında da buna benzer örneklerle karşılaşınca bu tür örnekleme geleneğinin iyice yerleşmiş olduğunu kavradım. En basit bir kuralı açıklarken bile uzman-yazar, kendisi bir örnek vermekten, bir tümce yapmaktan kaçınıyor, ünlü yazarların yapıtlarından bölük pörçük tümceler aktarmayı yeğliyordu. (Oysa bence bu tür alıntılar, ancak yazarın dil içi dünyasını açığa vurmada ya da yaptığı dil yanlışlarını sergilemede yararlı olabilirdi.)

Yetke'ye başvurma, sığınma huyunun en parlak örneklerinden birini bizim evde yaşadım ama. 15 yıl öncenin genç şairlerinden biri evdeki antika dede-saati pek beğenmişti de duygularını şöyle açıklamıştı: «Sözgelimi korkunç bir kış olsa, yakacak hiçbir şey kalmasa, bu eve bütün mahalleli çoluk-çocuklarıyla sığışmak durumunda kalsa, ben yine de yetkililerden izin koparır, gidip kesecek bir ağaç bulurdum ne yapıp yapıp. Yani bu saati yaktırmazdım.» Arkadaşımın kafası o dönemde oldukça karışıktı anlaşılan. Türkiye'de, hele İstanbul'un göbeğinde bir Sibirya kışının kolay kolay yaşanmayacağını, benim, burjuva bir aileden gelsem bile, Doktor Jivago olmadığımı hepten unutmuştu. İnsanların soğuktan sapır sapır titredikleri an gelip çattığında, saati neden içim yansa da seve seve kurban edeceğimi bir türlü kavrayamıyordu. Saat uğruna göstereceği özverinin nedenini sorduğumdaysa yanıtı hazırdı: «Lenin, her güzelliğin korunması gerektiğini söylerdi»

Lenin'in bu sözü ne zaman, nerede, hangi bağlamda söylediğini sormaktan vazgeçtim, iyi ki söylemiş diye şükretmekten başka elimden bir şey gelmedi artık. Demek bu sözü aramızdan sıradan biri söylese, hiçbir önemi yoktu arkadaşın gözünde. Di'li geçmiş bir düşünşeyi benimsemenin ön koşuluydu.

Okur ile yazar arasında, ta baştanberi, edebiyatın yazıya henüz dökülmediği, anlatıcı geleneğinin sürdüğü dönemdenberi yazıya dökülmemiş bir anlaşma vardır. Okur, yazarın söylediklerine genellikle zaten inanır, özel durumlarda, kuşku duyduğunda onu sorgular ancak. Aynı şekilde yazar da Salinger'in deyişiyle «şişman kadına yalan söyleme»melidir, söylemez. Sokaktaki şişman kadına yalan söylemek, bir yazar için en alçaltıcı durumdur. Ama bana kalırsa, daha da alçaltıcı bir durum, yazarın okurun gözünde *inandırıcı* olmak için harcadığı yapay, zorlama çaba. Özellikle son birkaç yıl içinde (bu yazıyı geçen sayıdaki tırnaklı yazının devamı olarak okuyabilirsiniz) inandırıcı, şirin, yaranışlı yazar imgesi, daha bilimsel bir tavırla açığa çıkıyor. Düşünsel yazıların çoğunda yazının boyutlarını kat kat aşan alıntılara, dipnotlarına, kaynakçalara rastlıyoruz. Bir kuramcının özgün görüşlerini alıntılamaya elbette bir diyeceğimiz olamaz da yapıtı Türkçede yayımlanmamış bir düşünürün İngiltere'de bilmem kaçıncı basısı yayımlanmış yapıtını bir kanıt niteliğiyle öne sürmek, yazıyı sayfalarca süren *a.g.e.*'lerle donatmak, yabancı dil bilmeyen okurun, yazıdan kuşku duyduğunda o özgün metne başvurabileceğini varsaymak, demin sözünü ettiğim örnekleme geleneğinin günümüzdeki en sağlıksız belirtilerinden biri gibi geliyor bana. «Ben kimleri kimleri okudum, bana inanmak zorundasınız,» gibi, «Ben onların yalancısıyım» gibi bir baskı ögesini de yedeğinde getiriyor bu sözümona bilimsel, kılı kırk yarıcı tutum. N'olur, lambayı kim söndürmüşse di'li geçmiş zamanda, o söndürdü olsun. Biz kendi sözümüzü söyleyelim yeter ki. Şimdiki zamanda. ■

İnsan Kaça Ayrılır

Süreyya Berfe

Gençlik yılı için
kimi kaygılar,
kuşkular taşıyorum.
Gençliğin
her kesimi
ağzını açıp
konuşabilecek mi?
Karnı tok,
sırtı pek
tüketicilerle,
karnını zar zor
doyuran,
güvencesi olmayan
üreticileri nasıl
bir araya getireceğiz?

Dil, din, ülke, renk, ırk gibi sonradan olma ve oldurma farklılıkları geçelim. Şair, müzisyen, doktor, bilgisayarcı gibi meslekleri de geçelim.

Milyarder, baron, yoksul, şeyh, ağa, diktatör, banker, ortahalli gibi beş parmağın birbirine benzemediği sosyal-ekonomik halleri de geçelim.

Güzel, çirkin, yakışıklı, sakat, zayıf, şişman, balık etinde, nefretlik, seksi gibi biraz tabiat, biraz gayret gerektiren arızi durumları da geçelim.

Zevk sahibi, hödük, Avrupa görmüş, köylü, sakalet, pejmürde, asalet gibi sörlükten, lordluktan beter unvanları da geçelim.

Çapkın, zampara, pezevenk, çöpçatan, fingirdek, lezboş, hötöröf, x ışıncı, teşhirci, dam budalası, tarak tiryakisi gibi içtimai yaraları da geçelim.

Kaçakçı, bitirim, sahtekâr, namuslu, hilebaz, katil, ırz düşmanı, hırsız, dürüst gibi varsayımları da geçelim.

Acele yok. Düşüne düşüne, araya sora, böle parçalaya insanın kaça ayrıldığını bulmaya çalışacağız.

Sinirli, sakin, pürhiddet, mülayim, öfkeli, gazoz, ölü müsün mübarek gibi yapısalcılığı ilgilendiren vakaları da geçelim.

Cimri, nekes, hasis, elisıkı, bonkör, hovarda, müsrif, har vurup harman savuran gibi maliyeye bağlıları da geçelim.

Sıktı artık, değil mi? Sıksın. İnsanoğlu farklı olmak için canını dişine, kanını işine, tırnağını dikişine, oturağını çişine, pirizini fişine takmış didinip duruyor. Biz, şurada iki-üç dakika sabredemiyoruz.

Baylar, bayanlar, karşınızda Prenses Deyzi. Selâmünâleyküm dünür, başlık parasını az daha artırak. İkimiz de istiyoruz evlenmeyi. Ama kiralar, eşyalar, masraf... Balayını hakettiniz yavrularım. Yurtiçi veya yurtdışı, nasıl isterseniz... Bu kahpe dölünün mamasına para yetmez. Bunlar medeni durumlar, insani değil. Geçelim Gerçek farklılığa gelelim. İnsan üçbuçuğa ayrılır: Çocuk insan, genç insan, olgun insan, bir miktar da yaşlı insan. Aralarındaki tâli çağlar, maddelerin şıklarıdır: İlk gençlik, ömrün baharı vb.

0 ile 6 yaş arasındaki insana çocuk diyorlar. 6 ile 14 arası? O da çocuk. Sonra tartışılan dönemler başlıyor: Genç yaşlılar, yaşlı gençler, yaşını göstermeyenler, yaşından fazla gösterenler, saçları sapır sapır dökülenler, kafa

derilerinden maki fışkıranlar, saçlarına —yalnız saçlarına mı?— kar yağanlar, yağmayanlar... İnsan bu. Daha neleri var. Yazmakla bitmez.

Şimdiii insanın kaça ayrıldığını bütün dünya biliyor: Çocuk, genç ve sonrası. Çocuk Yılı'na kimse gık demedi. Bu yıl Gençlik Yılı. Bunda da bütün dünya hemfikir. Merakla bekliyorum önümüzdeki yıllardan biri ne yılı olacak? Orta yaşlı yılı mı, yaşlı yılı mı, yoksa yuvarlak hesap insan yılı mı?

Yıllar... Yıllar

Sorunu biraz kurcalayınca ilân edilen yılların bir oyalanma olduğu ortaya çıkıyor galiba. Neler yapıldı Çocuk Yılı'nda? Dünyadaki milyonlarca muhtaç çocuğun bir yılda kurtulacağını bekleyemeyiz elbet. Ama sembolik şamatalar yerine, somut işler beklemek hakkımız. Çünkü, yıl Çocuk Yılı. Dünya çapında bir seferberlikle çocukların karınları doyurulmalı, üstleri başları olmalıydı, eğitim hizmetleri götürülmeliydi. Bunlar yapılamadı. Yapılamaz da. «Güney Afrika Cumhuriyeti'n de yaşayan çocuklar (zenci) için bir fon oluşturalım. Eller ceplere!» Kaç ülkenin eli cebine gider, kaç ülkenin eli göbeğinin üstünde durur? Kısa keselim, Çocuk Yılı, Unesco'ya üye ülkelerin düzenlediği bir büyük müsamere, uluslararası bir yerli mallar haftası gibi bir şeydi.

Hangi gençliğin yılı

Gençlik Yılı için aynı düşünceleri, aynı kaygıları, aynı kuşkuları taşıyorum. Gençliğin sorunları tartışılacak, gençler dilek ve isteklerini dile getirecekler, havalarda havai fişekler gibi öneriler uçuşacak, birtakım faaliyetlerde bulunulacak, bilim adamları, sanatçılar, devlet adamları, politikacılar fetvalar verecekler vs, vs..

Gençliğin Sorunlarını Tartışma Derneği'nin Uluslararası Yönetim Kurulu sanki.

Gençliğin her kesimi ağzını açıp konuşabilecek mi? Zıpırların sorunları ne kadar ciddi, işsizlerin sorunları ne kadar ciddi? Ekmek, okul, kitap, adalet isteyenleri kaç dakika dinleyeceğiz; aşk, araba, telsiz, tekne, video isteyenleri kaç dakika dinleyeceğiz. Karnı tok, sırtı pek tüketicilerle, karnını zar zor doyuran, güvencesi olmayan üreticileri nasıl bir araya getireceğiz?

Gençler! Aklı başında, bilinçli gençler! Gençlik Yılı'nı reddedin. Gençlik Yılı yerine, «Barış, Adalet, Af, Silahsızlanma, Paylaşma, Özgürlük Yılları»ndan birini ya da birkaçını önerin. Hem gençleri, hem çocukları, hem de bütün insanları ilgilendiren bu tür yıllar mutlaka daha yararlı olacaktır. Çünkü, sorunlarımız, insanı yaşına, dönemine göre ele alan yıllarla değil; amacına, sorumluluğuna, bilincine göre ele alan yıllarla daha iyi aydınlanır.

Bu yıl «Silahsızlanma Yılı» olsaydı, sizi, bugününüzü, geleceğinizi ilgilendirmez miydi? Silahların gölgesindeki breakdans, disko, cafe, parti, gezme, eğlence...

Silahların gölgesindeki eğitim, sınav, meslek, gelecek...

Silahların gölgesindeki iş, para, refah, mutluluk...

Bireysel ya da toplumsal sorunlarınızı bugünkü bıçak sırtında dönen dünyada mı daha iyi dile getirirsiniz, silahlardan arınmış, barış içinde dönen bir dünyada mı? Öyleyse, yılınızı, insanlığın somut ve hayati sorunlarından ayırmayın.

Bu yılın, yalnız gençlerin değil bütün insanlığın gözünü açmasını dilerim. ■

cem yayınevi

ATİLLA ÖZKIRIMLI

TÜRK EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ

başlangıçtan günümüze
yazarlar-yapıtlar-terimler-kavramlar

4 Cilt

Büyük boy 1280 sayfa, 2700 madde, 1400 resim
birinci hamur kağıda ofset baskı, bez ciltli

Görüntüler

Plastik Bir Dünyada Üç Martı Jonathan Uç

Işıl Özgentürk

Taner Barlas ve amatör 35 arkadaşının Richard Bach'ın Martı kitabından uyarladıkları *Bir Martı* oyununa giderken epeydir unuttuğum bir yürek çarpıntısı gelip beni buldu. Adlandıramadığım bir önseziyle karanlık ama sahnesi mavi, büyüleyici bir ışıkla aydınlatılmış tiyatro salonuna girdiğimde, o mavi büyüleyici ışığın az sonra bana uzun zamandır unutulmuş tadları anımsatacağını hissettim. Değil mi ki, o mavi ışık yanıyordu. Önsezim beni yanıltmadı, bir zamanlar gözyaşları içinde, biraz da, «yeter artık vazgeç şu uçmak sevdasından, bırak bu işi, katıl sen de sürüye, mutlu olmanın en kolay biçimiyle avun», diye gizli gizli konuştuğum Martı Jonathan, o mavi büyüleyici ışık altında uçtu, uçtu...

Bu Martı Jonathan durup dururken başına ne işler açar, bedeninin, beyninin sınırlarını, insanoğlunun düşleyebileceği tüm güzellikleri duymak görmek ister. Kim ne söylese artık farketmez, her uçma denemesi, özgürlüğün sınırına bir kanat uçuşu daha yaklaşmak, bir amaç, vazgeçilmez bir istek olur Martı Jonathan için; özgürlüğün sınırıysa tam eriştim dediğin anda bir bakarsın bir adım daha öne fırlar, böylece bitmek bilmeyen ama sonsuz tadlara açık bir mücadele başlar insan beniyle özgürlük denilen o büyüleyici kavram arasında. *Bir Martı* da Martı Jonathan'ı ne anasının gözyaşları, ne babasının öğütleri ne de yasaklar geri çevirebilir. O, büyülü bir mavi ışığın peşinde debelenip durur. Başı gözü yarılsa da, hiç olmazsa bir kez, yaşamlarında bir kez özgürlüğü yüreklerinde duyabilmiş olanlara, o yaralı haliyle gülümser.

Bu yaralı gülümsemenin ardında insanoğlunun uzun serüveni yatar. Ölümler, katliamlar, sürgünler, hapisler bu gülümsemenin ardında soluk birer eski zaman fotoğrafı gibi dururlar. Sanki bu fotoğraf insana hiç bitmeyecekmiş gibi gelir, arada şen şakrak türkülerle kesilirse de dünyanın her yerinde yeni mapuslar, yeni ölümler fotoğrafın hep soluk renklerini besler. Gene de Martı Jonathan gülümser, tıpkı Polonya'da Nazilerin astığı partizanların yüzlerinde görülen bir garip gülümsemedir bu, rahat koltuklarda, rahat evlerinde, rahat işlerinde oturan ve hayatın yalnızca yemek içmek ve gerektiğinde felekten bir gün çalmak olduğunu düşünen-

leri tedirgin eden bir gülümseme. Martı Jonathan'ın gülümsemesi.

35 genç insanın yüreklerinin, bedenlerinin gencecik büyüsünü, inançlarını yeryüzünün neredeyse plastikleşmiş yüreğine karşı çırılçıplak fırlattıkları bu yürekli, cesur oyunu izlerken çevrede nelerolup bitiyordu, Martı Jonathan'ın gülümsemesine inat, anlatmadan edemeyeceğim. YÖK, yasaklarıyla, birbiri arrından bastırdığı vizeleriyle başarmak istediklerini ince ince nasıl da başarıyor. Oyunun dışında neydi çevremde gelişen, beni etkileyen, YÖK'ü ve yasaklarını düşündüren? En başından başlamalıyım.

Arkamdaki sırada yaşları 19-20 olduğunu sandığım sekiz genç insan oturuyordu. Oyun başlamadan önce kendi aralarında yoğun bir biçimde tartıştılar. Tartışma konusu; okulları, buraları bitirdikten sonra onları nasıl bir hayatın beklediğiydi. Kulak misafiri olmamam olanaksızdı. Ben de dinledim.

İçlerinden biri neredeyse bağırıyordu, genç, atak bir sesle,

«Şimdi amaç çok öğrenci almak. Bizi koyun sürüsü gibi anfilere sokuyorlar. Kim takar kaliteyi. Düşünün biz hukuk anfisinde sekiz yüz kişi ders yapıyoruz, ne biçim ders oluyorsa bu. Bence hukuk fakültesini kapatmalı. Kitaplardan çalışıp yıl sonunda sınava girelim bence daha doğru bu.»

O sözünü bitirmeden bir başkası atıldı,

«Oysa dünya öyle yerlere varmış ki, Amerika'da teke tek eğitim uygulanıyormuş. Yani bir hoca bir öğrenciyi yetiştiriyor. Düş gibi.»

Gencecik bir kız sesi konuyu bambaşka yerlere götürüyor,

«Haydi şöyle böyle okulu bitirdik sonra ne olacak? Ben ne olacağım örneğin? Şimdi öğrenciyim, doktor olacağım, geçenlerde ehliyet sınavına girdim, bir göz doktoru, sanki hayatın bütün yükü omuzlarındaymışcasına bezgin, gelişi güzel bakıp duruyor insanlara, ne yaptığı işi seviyor bence ne de kendini. Ne paraca tatmin oluyor ne manevi bir tatmini var. Ben de mi o göz doktoruna benzeyeceğim?»

Tartışmalar böyle sürüp giderken oyun başladı. Martı Jonathan uçmanın, insanoğlunun kendi olanaklarını geliştirmesi ve özgürlüğün büyüleyici ışığı üstüne konuşurken, kendini ölesiye hırpalarken, arka sıradan gülmeler başladı, neyse dedim herkes benim gibi sulugözlü olacak değil ya.

Bu arada, ara verildi ve oyun yeniden başladı. Evet bu sekiz genç insan ellerindeki plastik torbaları haşırtata haşırtata ve hiçbir kısıntıya gerek görmeden patlamış mısırlarını şiddetle patlatarak yemeğe başladılar. Ben herhangi bir sanat olayının kutsal bir ayin gibi izlenmesinden yana değilim, tam tersi laf atmaya kadar varan bir seyirci bütünleşmesinin var olduğunu gördüğüm gün sevinçimden uçabilirim, ama bu plastik torbaların gürültüsü ve patlamış mısır dayanılır gibi değil. Tam üç kez ihtar etmeme, çevreden gelen bol uyarıya karşın bu sekiz insan patlamış mısırlarını sonuna dek yediler ve civarda oturan herkes Martıların özgürlük şarkılarına karışan plastik seslerini oyunun sonuna dek izlemek zorunda kaldı. Oysa sahnede Martı Jonathan oyunun başında arkamdaki genç kızın kederli bir sesle sorduğu sorunun yanıtını ne güzel veriyordu, «gelecek bizim olacak biliyorum, zor olacak ama insan bir kez uçmayı öğrendi mi gerisi kendiliğinden gelir.»

Bu olay nedense beni çok etkiledi. Uzun uzun düşündüm, kendi sorunlarıyla çok ilgili olan üstelik gerçek bir estetik ve içtenlikle sunulan oyuna bu genç insanları bu denli kayıtsız kılan neydi?

Sanat, yalnızca parayla satın alınan ama duyumsanmayan, katılınmayan, plastik seslerle varoluşu kısıtlanan bir olay mıydı? Ya da bu genç insanlar kendi sorunlarının temel yanıtını bulamayacak denli az mı yaşamışlardı? Yoksa, yoksa bu olay yoğun bir kayıtsızlık mıydı?

İlk kez olmuyor bu sonsuz kayıtsızlığı algılamam. Gençlerin sorunları öylesine çok ki, belki kayıtsızlık bir çare olarak görünüyor şimdilerde, YÖK de vizeleriyle, yasaklarıyla bu kayıtsızlığı sonuna dek sömürüyor.

YÖK başarıyor. Bu gün bir, yarın iki...

Bereket mavi büyüleyici ışık ve hâlâ Martı Jonathan gibi gözü kaşı yarılma pahasına şu özgürlük ne mene birşeydir diye merak edenler var. ■

İki Günlük Bahçe İzlenimi

Zeyyat Selimoğlu

ARILAR

1984 güzünün uzatmalı güzel günlerinden biri. Kapının önünde, bahçe kıyısında oturuyorum. Bu tatlı sıcağın daha ne süreyle dayanabileceğini düşünüyorum. Ortalık sessiz, dingin. Güzün, okullar açılıp kalabalıklar çekildiğinde hep böyle olur. Derin bir sessizliğin çukur koynuna düşersiniz. Gözlerimi yere çevirdiğim sırada bir kıpırtı gördüm, ayaklarımın hemen biraz ötesinde, yerde. Şimdiye dek görmediğim büyüklükte bir arı, hem de bal arısı. Daha bir dikkatli bakınca, bunun olsa olsa bir kraliçe arı olabileceğini düşündüm. Belden aşağısı hiçbir arıda görmediğim kertede büyük ve şişkin. Korse giymeye boş vermiş çok geniş kalçalı bir kadın gibi. Saydam kanatları yolunmuşçasına pürtük pürtük, pırtık pırtık. Bu yıpranmış kanatlar öylesine kısalmış ki, artık arıyı uçuramıyor. Kanatları diplerine yakın yerlerinden kırılıp dökülmüş bir jumbo-arı! Tahtından indirilmiş bir kraliçe karşısında olduğum belli. Duymuştum. Kraliçe arı işe yaramaz duruma girdi mi kovandan kovulurmuş. Tahtından olmuş kraliçe zarzor kıpırdıyor. Uçamadığı gibi, nereye gideceğini de bilemiyor. Bütün iktidardan düşenler gibi. Tüm yetkileri elinden alınmış, silahlarından soyutlanmış, yapayalnız konmuş, «düşenin dostu olmaz» sözünün canlı simgesi bir arı. En çok, dibine yakın yerlerinden kopup kopup saçaklaşmış, tüyleşmiş kanatları dikkati çekiyor. Kanat değil bunlar, kanat artıkları. İşlevlerini bütün bütüne yitirmişler. Yaşlı kraliçenin sığınabileceği dost bir ülke yok artık; olsa da, o ülkeye ulaşması olanaksız. Şimdi bulunduğu şu yerde, arılar coğrafyasında yeri olmayan, adı okunmayan bir yabancı ülkede ölümü beklemekten başka çaresi yok. Yalnız fizik açıdan değil, ruhsal açıdan da çöküntüye uğramış olduğu kesin. Bir zamanlar, kovanın kraliçesiyken, el üstünde tutulurken durum neydi, şimdi nasıl? Kovandan kovulmaya dek varan bu düşüş ruhunda ne yaralar açmıştır kim bilir? Kraliçe, ölgün, titrek kıpırtılar içinde. Ona bakarken, artık bir ân önce ölse de böyle acı çekmese diye düşünüyor insan.

Birden, çok birden, güneşin göz kamaştıran aydınlığı içinde, kraliçe arının üzerine hızla inen bir karartı gördüm. Gözün bir açılıp kapanması ânında, bu kısacık süre içinde, olan oldu. Şu ince belli, sarı kara çizgili, çevik ve sırım gibi atletik yaban arılarından biri, bal yapmayan şu et yiyici, yamyam eşek arılarından biri, düşmüş kraliçenin üzerine kapandı. Çok yakından görüyorum şimdi. Kollarıyla (!) sımsıkı sarıldığı kraliçenin sırtına dişlerini geçirdi. Evet, dişlerini geçirdi kraliçenin sırtına. Dişlerin verdiği sıkıntıyı duyan düşük kraliçe kıpır kıpır. Ama kurtulması da olanaksız. Tek bir koruyucusu bile yok ki bu kraliçenin. Hiçbir savunma gücü yok. Çok sürmedi, kraliçe arının belden aşağısı yarılıverdi birden, ve sürüyle beyaz yumurta ortaya çıktı, gün ışığına. Küçücük, beyaz yumurtalar! Eşek arısının, yumurtaları yemeğe başladığını dehşetle gördüm. Korkunç bir iştiha ve doymak bilmezlikle itici bir şölene kaptırmıştı kendini yaban arısı. Ayağımı biraz uzatacak olsam her iki arıyı da ezebilir, belki en doğru şeyi yapmış olurdum. Ama merak denen o şeytansı virüs kanıma karışmıştı bir kez. Korkunç sahneyi izlemekten kendimi alamıyordum. Alamadım da. Eşek arısı yumurtaları yiyip bitirdiğinde ve yeniden uçup havaya karıştığında, kraliçe arının yarısı, gerisi, yokolup gitmişti. Sadece belinden yukarı bölümü vardı artık, ve hâlâ kıpırdıyor, ilerlemeğe çalışıyordu. O zaman ancak, ayağım da ilerledi, kraliçenin önlenemez sonunu noktaladı.

Hayatımda ilk kez bir sinema makinem olmadığına vahlandım. TV ekranında izlenen «Yaşayan Dünya» belgeselinе girebilecek bir

sahneydi gördüğüm. Çekilmesi gereken bir sahneydi. Bir doğa yasası sahnesiydi. Ve yüzde yüz gerçek bir sahneydi, abartmasız, melodramsız.

SERÇELER

Eylül, ekim ayları serçelerin bollaştığı aylar. Hani «dalları bastı serçe» denilebilir. Nedeni? Belki de, yaz öğle sonlarında çıkan ve kimi zaman kuvvetli esen meltemler kesildiği içindir. Eylül, ekim aylarında yaprak kıpırdamıyordur ya, serçelere gün doğuyordur belki bu yüzden. Ağaç dalları, en sevdikleri mekân oluyor, özellikle alçacık, küçük ağaçların dalları. İşte bunun içindir ki, kapı önünde oturduğum yerden üç, dört adım ötedeki mandalina ağacı aynı zamanda serçe ağacıdır. Ama bu güz, bizim mandalina ağacını mekân seçmelerinin özel bir nedeni var. Sabahları onlara ekmek içi doğruyorum, hemen mandalina ağacının altına. Önce, şöyle şakadan başladım, bakalım ne olur diye. Meğer serçelerin bu konuda şakadan anladıkları falan yokmuş, çok da ciddiymişler üstelik. Şimdi her sabah aynı yere üşüşüyor, ekmek içi doğramamı bekliyorlar. Bir tür zorunluluk ve görev oldu benim için. Doğramazsam olmayacak. Öyle ya, madem açtık bu çocuk yuvasını, bir kez yemeklerini verdik, artık sürekli vermemiz gerekiyor. Ne de ürkek şeyler bu serçeler. Hafiften bir kıpırdamanız, misket taneleri gibi dağılmalarına yol açıyor. O zaman gine mandalinanın dallarına konup, başlarını titreterek ortalığın yatışmasını bekliyorlar. Ve yeniden yerdeki ekmek kırıntılarına üşüşme!

Bizdeki hayvanların ürkekliği, tedirginliği hep dikkatimi çekmiştir. Köpekler, kediler, kuşlar, insana en yakın olması gereken güvercinler bile, hep bir kötülük bekliyor gibidirler. Sanırım, çok kovuluyor, çok kovalanıyorlar da ondan. Bir tarihte, Venedik'teki San Marko alanında güvercinlerin turistlerin omuzlarına başlarına konduklarını görmüştüm. İtalyan turizmine canla başla katkıda bulunmak istiyorlardı sanki. Bizim Yeni Cami avlusundaki güvercinler bu yakınlığı gösteremezler. Kaçtı kaçacak bir hâlleri vardır hep. Saatimiz hep turizme çeyrek kalayı gösterirken, güvercinlerimiz de aynı uzaklık içindedir.

Serçeleri böyle yakından bir süre görüp izlemek, hiç bilmediğim bir yanlarını öğretti bana. Birkaç ekmek kırıntısı yedikten sonra, mandalina ağacının dallarına konup, başlıyorlar gagalarını temizlemeye. Bir sağdan bir soldan ve bir de telaşlı ki, gagaları kirli, ekmek artıklı kalacak diye ödleri kopuyor sanki. Düşündüm de, en gelişmiş yaratık olan bizler, kaçta kaçımız, yemekten sonra ağzımızı yıkamayı, dişlerimizi ovmayı iş edinmişiz? Çok yakından inceleyecek olsak, hayvanlardan öğreneceğimiz çok şey buluruz belki de. Ama sanırım onlar insanlardan bazı şeyler öğrenmişler. Zaman zaman, birbirlerinin önünden lokmalarını kaptıklarını gördüm.

MARTILAR

Martılar dubaları, şamandıraları, kayalıkları değil de evlerin damlarını mekân tutalı, bu garip yerleşimden tedirgin olanlar az değil. Geceleri damlardan gelen takırtı patırtılar bir çoklarını uyutmuyor. Hele bir de yumurta bırakmışlarsa damlara, yavrular çıkıp da —yavru denince ufacık tefecik bir şeyler oldukları sanılmamalı, martı yavrusu ufakça bir tavuk demektir— bu yavrular uçmayı öğrenip kendi başlarının çaresine bakabilecek yaşa gelinceye dek, erginlikleri çağına dek, sizin damınızda konukturlar. Anaları bu toraman yavrular üzerine titriyor, onları hem besliyor, hem de ilk uçuş derslerini veriyorlar. Ana babaları gibi beyaz değil de boz renkli olan bu koca yavrular, boyunlarını uzatıp çekerek, uzatıp çekerek, bir «huu»dur tutturuyorlar. Özellikle acıktıkları zaman. Görünüşe bakılırsa, doymak ne bilmiyorlar üstelik. Martı, yalamadan yutan obur bir hayvan. Bir iki tanesi de bizim dama yumurtlamış. Yavrularının yumurtalardan yeryüzüne çıkmalarını bekledikleri sırada, damın aktarılması gerekti. O ilginç sahneyi ben göremedim, ama bana anlatıldı. İki usta dama çıkar çıkmaz, yumurta sahibi martılar yaygarayı basıp yükselerek, damın üzerine pike uçuşlarına başlamışlar. İki usta korkudan sapsarı kesilip soluğu aşağıda almışlar. O pike inişleri sırasında, martılardan biri hızla ustalardan birinin kafasına doğru inip başından kasketini kapmış meğer. O martı bir de konuşabilseydi ne derdi diye düşündüm.

— Bu bir uyarıdır sana, şimdilik kasketini alıyorum, burada kalacak olursan tepeni deldiğimin resmidir. Be adam, Alfred Hitchcock'un «Kuşlar»ını da mı görmedin sen? ■

İlk Kitapları
Bir "Kuş Tufanı"dır Şimdi

Refik Durbaş

Kuş Tufanı, Refik Durbaş'ın şiirleri, Soyut Yayınları, 96 sayfa, 5 lira. 1971 yılı ocak ayında İstanbul'da Asya Matbaasında dizilmiş, Haşmet Matbaasında basılmış.

Kitapların da insanlar gibi bir öyküsü var mı?

Her kitap kendisinin öyküsünü taşımıyor mu içinde?

Bu, kendisinin olduğu kadar onu yazanın da öyküsü değil mi?

Ey serseriliğim, ey anılarımın ahşap kraliçesi, şarabı sev, tütünü incitme, beni de unut artık.

Unuttum mu, unutabildim mi seni?

Tahta bavul, kitaplar, sarı gazocağı. Azimkâr sokakta Kemal Özer'in evinin rutubetli odası. İlk şiirleri **Nihat Behram**'ın. Süreyya Berfe, Ataol Behramoğlu, Egemen Berköz, Mustafa Öneş, Tekin Artemel. Daha sonra, Günel Altıntaş, Nedim Gürsel, Selim İleri.

Ali Özgentürk'le ilk kez sosyoloji koridorunda mı karşılaşmıştık? Hangi evin metruk pencerelerinde asılı şimdi Tomris'in verdiği tül perdeler? Ya kapının üzerindeki baykuş?

Çınaraltı'nda uykusuz günlerimiz, aşklarımız, sevdalarımız, kavgalarımız.

Emin muti, yün saçlı Ali İhsan, Mehmet Tahtalı, Dr. Bahar, Buyrukçu, Orhan, Bekir.

Unutabildim mi bütün bunları?

Anlatırım bir gün hüznü, ihaneti ve seni; bir renksiz yağmurun camdan yüzüne.

Böyle demişim bir şiirimde. Anlatabildim mi bütün bunları?

«Ateşin ve ihanetin» çemberinden geçen gençliğimiz. Üniversite olaylarının coşkulu günleri. Bilgiden, bilimden çok, sezgilerimizle yaklaşımımız olaylara. Herşeyi ne çok üst üste yaşamışlığımız. Ne güzel anlatır **Işıl Özgentürk**, «**Yokuşu Tırmanır Hayat**»ta:

«Kaç yaşındaydık bir akşamüstü Çınaraltı'nda?

Erken büyümüş çocuklardık. Hep yeni duyulmadık bir şey anlatmak isterdik çevremizdekilere. İçimizde kök salmış bir yarışma duygusu. Üstelik dehşetli alıngandık. Kelimeler tartışıla tartışıla eskirdi masalarda. Kavramlar bozguna uğramışlarcasına yalpalarlardı. Birbirimizi suçlarken, severdik.»

Yaşadığımız çağın tanığı olmak belki de tek kaygımızdı. Hiç olmazsa benim için.

«**Kuş Tufanı**» biraz da bu tanıklığın bir ürünü bu yüzden.

En çok ben olan, benim olan bir ilk kitap.

Kitabın bu iç serüveninden başka bir de dış serüveni var. Anlatmaya değer.

1960 sonrası yazanların içinde kitabını en son çıkaran, daha doğrusu en geç, ben oldum sanırım. Ataol, 1965'te **Bir Ermeni General**'i, 1970'

te **Bir Gün Mutlaka**'yı yayımlamış. Egemen'in **Çin Askeri Ah Devran**'ı çıkmış. İsmet'in **Evet, İsyan**'ı. Aynı yıllarda, aynı yaşlar şiire başladığımız Özkan Mert **Kuracağız Herşeyi Yeniden**'i, Süreyya Berfe **Günola**'yı bastırmışlar. Sanki tek kitapsız şair benim.

On yıldan fazla bir bekleyişin ürünleri bir aydan kısa bir sürede kitaba dönüşüverdiler. Kendi başıma değil, bir imecenin ortak çabasıyla hem de.

Başta da **Sait Maden**'in çabasıyla.

Bir gün Sait Maden, «Neden şiirlerimi bir kitapta toplamadığımı» sordu.

12 Mart'ın karabasanlı günleri. Hangi yayınevi basardı şiirlerimi. Üstelik Cumhuriyet Gazetesine yeni girmişim. Aldığım, asgari ücret 800 lira. **Sabah gazeteler Ürgüp'te nişanlısı için öldürülen talihsiz askerin acı destanını yazıyor. Gazeteler işletme vergisini, Almanya'ya kaçak giden işçileri, Fenerbahçe - Göztepe maçını yazıyor.** Bir de ekonomik güçlükler.

Şöyle bir öneri getiriyor Sait Maden:

Kapağını kendisi yapacak. Her şeyiyle hem de. Kapak kâğıdını da alacak. Kitabın içinin kâğıdını **Halil İbrahim Bahar** sağlayacak. Dizgisini el emeği almadan çok ucuza **Bekir Yıldız** yapacak. Asya Matbaasında. Basımı da yine Bekir Yıldız'ın tanıdığı bir matbaada. Yalnız cildini ben yaptıracağım Cumhuriyet'ten aldığım ikramiyeyle.

Ve Kuş Tufanı kısa bir sürede Soyut Yayınları arasında çıktı.

Soyut Yayınlarının ilk ve tek kitabı olarak da kaldı.

Şimdi anımsıyorum, ben adını başka bir şey koymuştum kitabın. **Kemal Özer**, «Düzeltisini sen yapma, yanlış bırakırsın. Ben yapayım» dedi gazetede. Ve o yaptı. «**Acıyla**» şiirini okurken, birden,

«Yurdum uçarken senin şanlı ufkunda
bir kuş tufanına
bir sevinç albümüne müjdele beni
Kalbim acıyla damgalansın»

dizelerine takıldı kaldı.

— Kitabının adı Kuş Tufanı olsun, dedi.

Adını Kuş Tufanı koyduk. Kuş tufanı sözcükleri yıllar sonra bir şiirimde daha gün ışığına çıkacaktır: **Hücremde Ayışığı** kitabıma aldığım **YAZ** şiiri.

Kuş Tufanı bin tane basıldı. Fiyatı 10 liraydı. Belki de ilk kez, arkasına bant yapıştırılarak fiyatı 5 liraya indirildi. Yarısı Ge-Da'ya dağıtıma verildi. Kalan yarısı eşe dosta dağıtıldı. Büyük bir bölümü de kayboldu.

Üzerine **Fahir Onger, Ali Hikmet** yürekli yazılar yazdılar. Ali Hikmet'i Hilmi Yavuz'a mı sormalı?

Kuş Tufanı'ndan şimdi bende yalnız bir tane var. Gerçi daha sonra bir kez daha basıldı ama, ilkinin sıcaklığı hâlâ yüreğimde.

O zamanlar şiirlerimi defterlere yazardım el yazısıyla. O defterler de kimbilir şimdi nerelerde?

Bir de kapak klişesini saklıyorum hâlâ.

Belki bir gün yeniden basılır diye mi acaba?

Kimbilir?

Bir Sürgün Yaşamı: Dante Alighieri

Ahmet Cemal

İtalyan Rönesansının baş hazırlayıcılarından ve İtalyan yazınının en büyük şairi Dante Alighieri, 1265 yılında Floransa'da, daha sonra tarihin sayfalarında onun doğum yeri olmanın onuruyla, onu yaşamının sonuna değin sürgüne göndermiş olmanın onursuzluğunu birlikte yaşayacak olan kentte dünyaya geldi.

Doğum tarihi, Floransa'da ve Toskana bölgesinin bütününde parti çekişmelerinin büyük yoğunluk kazandığı bir döneme rastlar. 1215 yılında iki soylu aile arasında başlayan çekişme, Dante'nin doğduğu yıllarda artık tümüyle politik nitelik almış, Ghibellini'lerle Guelfe'ler arasında, ideal farklarından da kaynaklanan bir iktidar savaşımı patlak vermişti. Ghibellini'lerin amacı, Almanya ile İtalya'nın bir imparatorun yönetiminde birleşmesiydi. Guelfe'ler ise böyle bir yönetim biçimine güven duymuyorlardı ve Almanya'dan bağımsız, birliğini sağlamış bir İtalya istiyorlardı. Bu çekişme, Dante'nin ailesinin de saflarında bulunduğu Guelfe'lerin 1266 yılında Benevent Savaşı'nda Ghibellini'leri kesin bir yenilgiye uğratmalarıyla noktalandı. Bunun üzerine daha önce Floransa'dan sürülmüş olan Guelfe'ler, yeniden vatanlarına döndüler.

Dante, zamanının soylu gençlerinin geçtiği eğitimden geçti. Yedi bağımsız sanat dalında öğrenim yaptı, erken yaşlarında Lâtince ve Fransızca öğrendi. Filozof ve şair Brunetto Latini, Aquinolu Thomas ve Aziz Bonaventura, öğretmenleri arasındaydı. Dante, Floransa'dan sonra öğrenimini, o sıralarda dünyaca ünlü olan Bologna Üniversitesi'nde sürdürdü.

Büyük bir olasılıkla 1285 yılında, daha önce çocukluk yıllarında görmüş olduğu ve Beatrice diye adlandırdığı genç kadına aşık olması, Dante'nin yazın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Yapılan son araştırmaların sonuçlarına göre bu Beatrice'nin gerçekte Floransalı soylu Folco Portinari'nin kızı Bice olduğu, kesinleşmiş gibidir.

Sonraki yıllarda Dante, Beyazlar ve Karalar diye ikiye bölünmüş olan Guelfe'ler arasındaki çekişmelere, almış olduğu devlet görevleri nedeniyle, karıştı. 1302 yılı sonunda Karaların zaferiyle birlikte, Beyazların kampından olanlar türlü cezalara çarptırıldılar; bazıları da Floransa'dan sürüldü. Dante de 27 Ocak 1302 tarihinde yüksek bir para cezasına çarptırıldı ve iki yıl için Floransa'dan sürüldü. O sırada büyük bir olasılıkla Roma'da bulunan şair, bu karara herhangi bir yanıt vermedi, para cezasını da ödemedi. Bunun üzerine aynı yılın 10 Mart günü yaşamı boyunca Floransa'dan sürülmesine karar verilen Dante'nin bütün mallarına da el kondu. Şairin ölümüne dek sürecek sürgün yaşamı başlamıştı.

«Vita Nova» ve ilk yapıtlar

Dante'nin, başyapıtı *İlâhi Komedya*'nın anlaşılması bakımından büyük önem taşıyan yapıtı, içinde şiirlerin de bulunduğu bir aşk öyküsü türünde kaleme alınmış olan *Vita Nova*'dır (Yeni Hayat). Dante, dostu Guido Cavalcanti'ye adadığı bu ilk yapıtını 1293'de tamamladı. Kitap ilk kez 1576 yılında, Floransa'da basılabildi. İtalyanca kaleme alınmış olan yapıt, Dante'nin Beatrice ile karşılaşmasının öyküsüdür; aynı zamanda da bir anlamda *İlâhi Komedya*'nın gelişini müjdeler. Yapıtın özgün metni, bugün elimizde değildir.

Dante'nin *Vulgari eloquentia libri duo* (Halk Dilinin Anlatım Gücü Üzerine İki Kitap) başlıklı yapıtı, İtalyan dili ve yazınının tarihi bakımından büyük önem taşır. Yapıt, 1303/1304 yıllarda, yani Dante sürgündeyken kaleme alınmış olup, aslında tamamlanmadan kalmıştır. Yazarın amacı, *linqua volgare* (halk dili) diye adlandırdığı İtalyancanın, çok belirli koşullar altında, güzellik bakımından Lâtinceyle aynı düzeyde olduğunu, tanıtlamaktır. Yapıtın önemi, halk dilinin mi, yok-

Lâtincenin mi yeğlenmesi gerektiğine ilişkin ve İtalyan yazınının karşısına başlangıçta büyük güçlükler çıkarmış bir sorunu ilk kez belli bir yöntemle irdelemesidir. Dante'nin kendisi için ise bu yapıt, halk dilinde kaleme aldığı başyapıtı *Divina Commedia*'ya bir hazırlık çalışması niteliğindeydi. Daha sonra *Divina Commedia* ile birlikte Toskana dili, kesin biçimde bugünkü İtalyancanın temelini oluşturmuştur.

De monarchia libri tres (Monarşi Üzerine Üç Kitap), Dante'nin siyaset felsefesi ve tarih felsefesi türündeki yapıtı olup, 1310 dolaylarında yazılmıştır. Yapıt, imparatorla papa arasındaki iktidar çekişmesine ilişkin olarak Dante'nin tutumunu yansıtır. Floransa'dan para yanlısı Karalar tarafından sürülmüş olan Dante, Fransa Kralının İtalya seferi sonucu politik durumun, kendisinin Floransa'ya dönmesini sağlayacak biçimde değişeceğini umuyordu. Biraz da bu nedenle, papalıktan bağımsız bir imparatorluğun yararlarını tanıtlamaya çalışmıştı. *Monarchia*'nın bir elyazması metni, papalığa karşı tutumu nedeniyle 1329 yılında Roma'da, halkın gözü önünde yakılmıştır.

Modern anlamdaki tarih felsefesinin ilk metinlerinden biri sayılan bu metin, özellikle içerdiği «Avrupa'nın misyonu» düşüncesiyle tarihsel düşünceye ilişkin bir geleneğin kurucusu olmuş, bu gelenek daha sonra Machiavelli, Vico ve Hegel'de de sürmüştür.

Divina Commedia

İlâhi Komedya'nın tarihi, gerçekte 1292' den başlayarak neredeyse Dante'nin ölümüne değin sürer. Dante, bu yapıta ilişkin ilk düşüncelerini *Vita Nova*'nın son bölümünde belirtmiştir. Yapıtın çeşitli bölümlerinin hangi tarihlerde tamamlanmış olduğu konusunda ise eldeki bilgiler kesin değildir. Dante'nin Boccaccio'nun elinden çıkan ilk biyografisinde, *Cehennem*'in ilk yedi şarkısının daha Floransa'da, yani şair sürgüne gitmezden önce yazılmış olduğu belirtilmektedir. *Cehennem*' in bütünü, büyük bir olasılıkla 1310'dan önce tamamlanmış bulunmaktaydı. Üçüncü bölüm olan *Cennet* ise Dante'nin ölümünden çok kısa bir süre önce bitirilmiştir.

Dante'nin bu dev epik şiire verdiği ad, yalnızca *Comedia*'ydı; *divina* sıfatı daha sonra ve büyük bir olasılıkla da Boccaccio tarafından eklenmiştir. 1472 tarihli ilk baskıda yalnız *Comedia* başlığı bulunmaktadır. *Divina Commedia* başlığı ise ilk kez 1555 tarihli Venedik baskısında kullanılmıştır.

İçeriği bakımından *Divina Commedia*, öbür dünya'nın Cehennem, Araf ve Cennet bölümleriyle, gerçekçi bir bakışla canlandırılmasıdır.

Yazar, kendi yaşamının kargaşası içinden en sevdiği şair olan Vergilius tarafından çıkarılır; Tanrı, Vergilius'u Dante'ye önce cehennemi, ardından da arafı göstermekle görevlendirmiştir. Araftan başlayarak Dante'yi öbür dünyada gezdirme görevini Beatrice üstlenir. Bu yolculuk sırasında insanları bekleyen tüm cezalar ve ödüller de betimlenir.

Yaklaşık 115 000 dizeden oluşan *Divina Commedia*, her biri 33 şarkıdan oluşma üç bölüme ayrılmıştır. İtalyan yazınının başlangıç dönemlerine rastlayan yapıt, bugüne kadar da bu yazının başyapıtı olma niteliğini korumuştur. Yapıdaki uyum ve bütünlük, canlandırılan yazgıların dramatik çokyönlülüğü, şiirsel anlatımın gücü ve güzelliği nedeniyle *Divina Commedia*, aynı zamanda Batı yazınının da ender örneklerinden biridir.

Dante'nin sonu

1315 yılında Floransa'da, en ağır suçları işlemiş olanları da kapsayan genel bir af çıkarıldı. Ancak —içlerinde Dante'nin de bulunduğu— ağır suçluların bu aftan yararlanabilmeleri, yüksek bir para cezası ödemelerine ve Floransa'ya döndüklerinde halkın önünde günah işlemiş olduklarını açıkça söylemeleri koşuluna bağlı kılınmıştı.

Dante, böyle onursuz bir dönüşü kabul etmedi. Bu nedenle 15 Ekim 1315 tarihinde Floransa'da ölüm cezasına çarptırıldı ve yasadışı ilân edildi. Artık Dante'yi kim görürse, öldürebilirdi.

Dante'nin yaşamının kalan bölümü, kentten kente dolaşmakla geçti. Son kaldığı yer, Ravenna oldu. 1317 yılında kentin yöneticisi Guido Novello da Polenta, Dante'yi çok sıcak biçimde karşıladı. Dante, Ravenna'da oğulları Pietro ve Jacopo'yla, ve kızı Antonio'yla yeniden birleşmişti. Bu yıllarda Dante'nin zaman zaman Verona'daki dostlarını ziyarete gittiği, Ravenna'da da bazı politik görevler yüklendiği bilinmektedir.

1321 sonbaharında Ravenna elçisi olarak Venedik'e giden Dante, orada hastalanması üzerine Ravenna'ya döndü ve birkaç gün sonra, büyük bir olasılıkla 13 Eylül günü, 56 yaşında öldü. ■

ve aşk

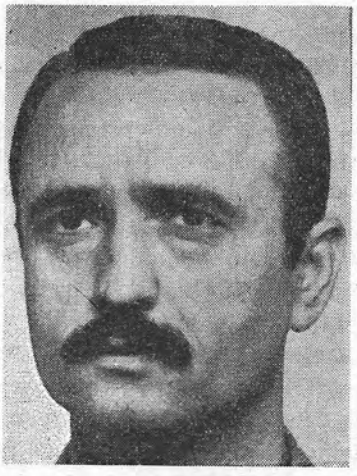

İsmail Uyaroğlu

Geçen sayımızda başladığımız bir şair ve yeni şiirleri sayfamızı, bu ay yeni kitabının yayımlanacağını öğrendiğimiz İsmail Uyaroğlu'na ayırdık. 1981 Yazko Şiir Büyük Ödülü'nü Hayatı Karşılayan Şiirler adlı kitabıyla kazanan Uyaroğlu, oyun, öykü, çocuk romanı dallarında da çeşitli ödüller almış bir şairimiz.

ŞİMDİ YOKSUN

Bir zamanlar öyleydi
Diyelim duruyordun bir ağacın yanında
Kış oluyordu diyelim, tek yaprak olmuyordu
dallarda

Şimdi kimse inanmaz buna ama
Çiçekle donanıyordu ağaç bir anda
Kuşu bile oluyordu hatta
Değdiriyordun diyelim parmağını
Hüzne yavaşça
Eriyip rengârenk bir uçurtma
Oluyordu hüzün dokunmanla
Diyelim bakıyordun ağlayan bir çocuğa
Donup kalıyordu gözyaşları çocuğun
Akarken yanağında
Bir zamanlar öyleydi
Şimdi yoksun
Mevsim kış, vakit hüzün
Ve bütün çocuklar ağlıyor

ESKİSİ GİBİ

Her an birlikteyiz, ayrılmadık sanki
Yanımda yürüyorsun yine sokaklarda
Yaramı sana gösteriyor
Sana açıyorum içimi
Ve sana okuyorum yine, duyuyor musun
Bittiğinde şiirlerimi

ÜRKEK

Uçurumunun dibinde akan
Küçük, ürkek
Bir dereydin sen
Uçurumsa ben

KOR

Küçük kırgınlıklarla bilenir, bilirsin
Sağalmazsa ama yaraya dönüşür aşk
Ve ayrılıkla ateşe keser
Yanar suya atsan kor gibi
Bizimki yalnız, duyuyor musun sen de
Suyu da yakıyor gibi

Bir Yakamozun Parıltıları

Selim İleri

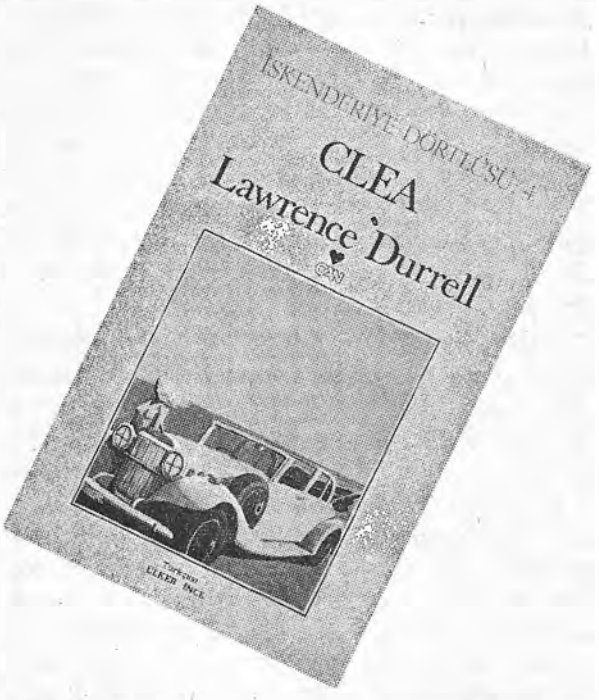

Lawrence Durrell'in «İskenderiye Dörtlüsü» bir bakıma Akdeniz yenilgilerinin en yetkinidir. Daha ilk kitap, *Justine*, yanılsamayı işaret eden satırlarla başlar: «Deniz bugün yine kabardı; coşturucu bir rüzgâr. Kış ortasında ilkbahar belirtileri görülüyor.»

Bizim için de Akdeniz'in, duyarlığın ve yenilgilerin yadsınamaz bir önemi var. Beylik serüveni tekrar özetlemek gerekirse, Türk romanında güneşle ilgili aldanışlar, ışık kırılmasının yarattığı oyunlar ilk kez *Aşk-ı Memnu*'da geçer: Adnan Bey'in kızı, Behlûl'ü asıl Büyükada'da, bulanık bir 'güneş düşüncesi' içinde sevecektir. Henüz Akdeniz değildir tabii. Zaten yaygın anlamında Akdeniz'in keşfedilmesi Halikarnas Balıkçı'sına kadar zamana ihtiyaç duyacaktır.

Halikarnas Balıkçısı, Akdeniz'de sözgelimi Lawrence Durrell ya da E. M. Forster, Albert Camus gibi yazarların duyumsadıkları örgüleri hemen hiçbir zaman kaleme almamıştır. *Mavi Sürgün*'de Bodrum'un göründüğü bir iki sayfa dışta tutulursa, yazarımızın daha çok tarihî portreye ağırlık verdiğini fark ederiz. Ne var ki, Balıkçı'da derinden derine hissedilen o coşku, üslûbu fırtınalara sürükleyen o darmadağınıklık filizlerini Akdeniz'den sürer. Akdeniz duyarlığının yarattığı büyük ve güzel aldanışa ilk değinen romancımızsa *Huzur*'uyla Ahmet Hamdi Tanpınar. Yine Tanpınar'ın Antalya'lı meçhul bir gençkıza yazdığı görkemli mektup birçok gizi barındırır.

Öte yandan Lawrence Durrell gözüpeklik konusunda hemen herkesi geçmiştir: «Gövdesi o adamın öpücüklerinin çiçek tozlarıyla kaplı olabilirdi.» Kavafis'in olağanüstü incitici şiirlerine kadar uzanan «İskenderiye Dörtlüsü», Akdeniz'de yaşanmış, duyumsanmış, yaratılmış, düşlenmiş, nihayet yazınsallaştırılmış bir cinnet nöbetinin yapıtı sayılabilir. Önce arayış sözkonusudur: «Yaşamımın denize düşmüş parçasını yeniden bulmak için yazıyorum bütün bunları. Melissa! Melissa!» Ardınında bir bekleyişi imler bu çığlık: «Acının sanata dönüşeceği ana kadar yeniden yaşamalarını istiyorum...» (*Justine*'den.)

Ama son roman *Clea* yepyeni bir parçalanmışlıkla, belirsizlikle, olasılıkların uçsuz bucaksızlığıyla okuru kendi başına bırakır: «Oradan ayrılalı ne kadar oluyor? Hiç hesaplamıyordum, oysa bir ben'i bir başka ben'den, bir günü ötekinden ayıran sonsuzluklar konusunda takvim zamanı yeterince ipucu veriyordu; ben bu süre içinde hep orada yaşamıştım, gerçekten, yüreğimdeki, beynimdeki İskenderiye'de.»

İşin içine yürek ve beyin de girince, yazınsalın niteliği boyuna değişmek zorunda kalıyor. Günümüz İngiliz romanını ve dünya edebiyatını özellikle «İskenderiye Dörtlüsü»yle enikonu sarsan Durrell bunu biliyordu. Dört ro-

man da en klasik anlatımdan en modern anlatıma örneklik edebilecek bölümlerle dolup taşar. Kimileyin yüreğin buyrultusu dinlenmiş, olması gerektiği gibi, hayli moda dışı, ama bir o kadar da yapıta yaraşan tasvirci anlatıma baş vurulmuştur. Kimileyin sanat yapıtı üzerine enine boyuna düşünülmüşlüğün bir sonucu olarak zaman-mekân kullanımlarında yetkin bir modernizm öne çıkarılmıştır.

İçerikle biçim arasındaki bu garip, handiyse cinsel hazlar uyandıran ilişki «İskendediye Dörtlüsü»nün belki de en büyük özelliği, niteliğidir. Görüşler, anımsayışlar, değerlendirişler, yorumlayış, mektuplar, sözcük kırpıntıları, dizeler, uyarılar, betimleyiş, notlar, yan çıkmalar, kenara çiziktirilmiş göstergeler, vb. Bir romanının öncesi, sonrası, mutfağın girdisi çıktısı inanılmaz bir biçim-içerik uyumuyla önümüze serilmektedir. Çok çabuk mekanikleşmesi, bir uygulayım gösterisine dönüşmesi sözkonusu edilebilecek böylesi bir anlayış Durrell'in elinde yazınsal bir lezzet olup çıkmıştır. (Pek çok kişi tanıdım, yıllarca «İskenderiye Dörlüsü»nü parça parça okuyan, bir türlü kitaplığının üst köşelerine kaldıramayan...)

Bu açıdan yaklaşıldığında *Mountolive*'in arkasındaki şu sözler okuru yadırgatacaktır-beni epey yadırgattı: «Ancak bütün bu teknik ustalığın ötesinde, olayların geçtiği yer olan İskenderiye'nin egzotikliği ve olayların kuraldışılığı okuyucuyu sarsar. Her türlü cinsel ilişkinin büyük bir soğukkanlılıkla anlatılması, kardeşler arası yasak aşklar, her türlü zevk ürpertisi, ihanetin bin bir türlüsü.» Şaşmamak elde değil; çünkü romancı ikide birde Sade'ı alıntılarken bile, Sade'ın külyutmaz 'cinsel' zekâsını törpüler, duygusallaştırır. «İskenderiye Dördüsü»nde yazınsallaştırılanların zevk ürpertileriyle, yasak aşklarla, ihanetlerle en küçük bir ilintisi yoktur.

«Dostluk içimizi kemiriyor, bizi kötürümleştiriyor. Başka tür bir sevgi başlıyor. Nedir o? Bilmiyorum. Bir sevecenlik, bir *tendresse*, eriyen bir şey. *Fondante*.» (*Balthazar*'dan.)

O eriyen şey işte romancının hayata, ilişkilere, aşka ve cinselliğe bakışı. Akdeniz'de bir yakamozdan fışkıran pırıltılar hepsi. Belki aldanış, belki acı, belki de ülküler, hayatın varması gereken birikim ortamı. Yaşandıktan sonra anlatılmasının ereği de, böylesi bir ütopyayı kotarmak kaygısından kaynaklanmıyor mu? Erotizmin gitgide eriyen bir şey olduğu romanlardır «İskenderiye Dörtlüsü»nün bütünü. Gitgide kalbi acıtan bir şiir kalır. Romancı da bunu en baştan vurgular. «Bir keresinde Nessim, İskenderiye'nin şarap cenderesi gibi, büyük bir aşk cenderesi olduğunu, cenderenin öte ucundan çıkanların ya hasta ya yalnız insanlar ya da peygamberler —yani cinsellikleri çokça yaralanmış kişiler— olduklarını söylemişti, belki de bir yerden alıntı yapmıştı.»

«İskenderiye Dörtlüsü»nde cinsel aşkınlığın anlamını erotik ya da sapkılı isteklere bağlayamayız. Justine'in Nessim'i aldatışları ya da Nessim'le erkek kardeşi arasındaki o dilsiz, dışa vurulmamış tutku, Clea'nın, Balthazar'ın kendi cinslerine yönelik ilişkileri, Pursewarden'in saklamaya gerek duymadığı kardeşlerarası aşkı kıpkısa tanımlamalarla irkiltici, şaşırtıcı, hattâ iğrenç kabul edilebilir belki. Bununla birlikte dört bölümü de okunduğunda; Lawrence Durrell'in 'yasak' sözcüğünden hiç hoşlanmadığını, yasaklanmış her şeyin insan hayatında sadece acı ve çirkinlik yarattığına değindiğini ütopyalık bir ahlâk arayışının eşliğinde ayrımsarız. Çağdaş sevgide ülkü, yasaklamak, yıkmak, horlamak, aşağı görmek değil, tamamıyla tersine kavramak ve anlamaktır —ona göre. Akdeniz'in güneşi var etse de bu ülküyü, bu yanılsamayı; insanî kılmanın böylesine ustaca yazınsallaştırıldığı bir başka yapıt bulmak enikonu güç, hattâ olanaksızdır.

Ülker İnce «İskenderiye Dörtlüsü»nü Türkçe'ye bir çevirmen gibi değil, bir romancı özeniyle kazandırmış. Tecimsel kaygıları umursamayarak «İskenderiye Dörtlüsü»nü yayınlayan Can Yayınları'nı ayrıca anmak gerekir... Kitapseverler için, edebiyatın hasından hoşlananlar için büyük bir armağan «İskenderiye Dörtlüsü». ■

Sarı Yazma ya da Bir Hayattan Sayfalar

Muzaffer Buyrukçu

Yenikapı ortaokulundaki Türkçe öğretmenimdi Rikkat Hanım. Uzun boylu, bir hastalıkla ya da çok önemli bir takım sorunlarla boğuşuyormuş gibi düşünceli, solgun yüzlü, sade, yalın bir kadındı. Ve o sırada hamileydi.

İkinci Dünya Savaşı'nın zenginleri daha zengin, yoksulları daha yoksul (bütün savaşlarda olduğu gibi) yaptığı bir dönemdi. Biz ailecek kopkoyu karanlıklarla, umutsuzluklarla, açlığın, sefaletin yoğunluklarıyla beslenen bir hayatın her anında can çekişircesine debeleniyorduk. Okula, doyma edimini bir kez bile yaşayamadan, şunun bunun acıyarak verdiği giysiler, ayakkabılar ve eski kitaplarla gidiyordum. Aklım, midemdeki isyanı bastıramama çaresizliğiyle uğraştığından derslere gerektiği gibi çalışamıyor, okuduklarımdan hiçbir şey anlamıyor, bu yüzden boyuna kırık not alıyordum. Bu, yeni yetişmekte olan bir çocuğu öldürmeye, öldürmese bile varlığını sakatlamaya elverişli ortamda beni tek anlayan, anamdan babamdan fazla ilgi gösteren, kol kanat geren Rikkat Hanımdı. Okulla aramın açılmasını, sayısız tehlikeleri bünyesinde barındıran bir başıboşluğa, toplum dışı bir yaşantıya yuvarlanmamı engellemek amacıyla iyi not veriyor, ruhumdaki karamsarlığın kemiriciliğini önlüyordu. Seviyordum ve herkesten çok güveniyordum Rikkat Hanıma.

Şimdi Rıfat Ilgaz'ın Sarı Yazma'sını okurken Rikkat Hanımın adına raslayınca ve Rıfat Ilgaz'ın ilk eşi olduğunu öğrenince geçmişteki en zor bir iki yılımla o yılların olumlu yanlarını anlamlandıran, doğuş halindeki bazı erdemlerimi tutumuyla pekiştiren Rikkat Hanımı anımsadım. Duygulandım, hüzünlendim. (Öğretmenim, sağ isen değerli ellerinden öperim.)

Rıfat Ilgaz'ın Sarı Yazma'da yaşamanın eşsizliğine duyduğu saygıyla bütün yalınlıklara, bütün doğruluklara kucak açıp yalanları, abartmaları dışlayan içtenliğin sağlıklı yapısını ciddiyetle işlemesi, serüvenler kalabalığını kültürlü kültürsüz herkesin anlayabileceği -tıpkı Orhan Kemal gibi- edebiyatsız bir dille sergilemesi, 1940'dan önce ve 1940'lı yılların yaralı bereli bir portresini çizmesi; o yılların savaşa girmemek için çırpınan Türkiyesiyle, büyük çoğunluğun sömürüldüğü Türkiyesine eğilmesi, önemlidir. Evet, yalnız kişilerin yaşantıları dolaylı dolaysız yollardan ortaya konmuyor, Türkiye'nin yönetim mekanizması, bu mekanizmaya sıkı sıkı bağlanan ve -güdümlü- diye nitelendirebileceğimiz bir yaşantılar toplamı da, insanlara toplumsal alışverişin getirip götürdükleri de, uygulananlarla uygulanmayanlar da, anlatılıyor.

Sarı Yazma'da gözümüze çarpan ilk parlak nokta, içtenliktir. Bu içtenliğin kullanılma biçimidir. İçtenlik, duygusal yapı ve davranışlarla ilişkisinden kopartılıp bir yönteme, hattâ bir ilkeye dönüştürülerek kullanılmakta-

dır. İçtenliğin varlığı, bütün satırlarda canlı nabız atışlarıyla hissedilmektedir. Hele Rıfat Ilgaz'ın kendi özel hayatıyla sınırlanan bölümlerde doruğa çıkmaktadır. Hiçbir şeyi saklama gereğini duymadığı, o, -herkes ne der gibi- korkunun oluşturduğu dikenli tellere sırt çevirdiği için, anlatım başarı kazanmaktadır.

Bizim edebiyatımızda içtenlik gözlemden, saptamadan, oyundan sonra gelmekte, birinci sırayı tutan güçlerin arasına girememektedir. Oysa anlatımda başarılı olabilmek için içtenlik, çizdiği bütün grafikleriyle birlikte yerleşmelidir yapıtın içeriğine. Ama içtenliği kullanmak cesur olmakla ölçülür. Cesurdur, korkusuzdur, ödünsüzdür içtenlikli insan. Kurulan tuzakları, kazılan çukurları umursamaz ve insan varlığını yüceleştiren en büyük özelliklerden birini, *içtenliği* gündemden düşürmemek ereğiyle uğraşır, ona, gerçeklerin içindeki eyleminden, uygulamadan uygulamaya geçmesinden başka bir görev yüklememeye çalışır. Ama kimi çevrelerce kişinin düzenini, bu düzenin uzantısı ilişkileri darmadağın edecek nitelikte belânın belâsı bir kavram olarak tanımlandığından, ayrıca -teşhir-le birbirine karıştırılma yanlışlığı yapıldığından, ürkülen, soğuk terler dökülen bir umacı işlemi görmektedir. İçtenliğe dört elle sarılan ve içtenliği hayatın gerçek dili, insanın ulaşabileceği en soylu bir erdem olarak kabul eden ve bunu yarattıkları yapıtlarla örnekleyen yazarlar, çoğu zaman öteki, buluttan nem kapan, beyinleri, ruhları, dünya görüşleri bir köşeye kıstırılmış; gizliliği, kapalılığı, özel hayatın kutsallığını (oysa her saniye toplum yapısından, yönetimin ağır yasalarından sıkılan kurşunlarla delik deşik ediliyor) savunanların saldırısına uğrar, suçlanır çoğu kez. Kendi hayatlarının bazı bölümlerine -yasak levhasını- dikenler, varoluşun görkemli uğultusunu, görkemli devinimini, bu devinimin içeriğindeki çeşitli yaşantılarla beslenen sonsuz akışı iliklerinde hissedemeyenlerdir, eksik yaşayanlardır.

Bu gibilerin önüne koydukları yüksek engelleri aşmayı, binlerce kuliste döndürülen dolapların kaynaklarına inmeyi, devşirdiklerini apaçık sergilemeyi, böylece içtenlik anlayışını açıklamayı amaçlıyormuş gibi bende bir izlenim uyandıran Rıfat Ilgaz'ı, yürekten destekliyorum.

Sarı Yazma'dan bir içtenlik örneği alıyorum. «...bir öksürük nöbetiyle açtım gözlerimi. Karanlıkta cebimdeki mendili bulana kadar ağzım dolmuştu. Bir sıcaklık duyuyordum. (...) Olsa olsa kandı bu. Bir, bir daha öksürdüm. Öksürdükçe ağzım yeniden doluyordu. Mendilde kuru yer kalmamıştı. (...) Kan diye mırıldandı.» Yukarıda genel olarak tutumlarından söz ettiğim içtenliğe düşman kişiler, Rıfat Ilgaz'ın anlattıklarını anlatmaktan kaçınırlar, dinleyenlerle okuyanların kafalarında kötü bir izlenim bırakmamak, o izlenim sahiplerince yargılanmamak düşüncesiyle ya hastalıklarının adlarını hiç anmazlar ya da gerçeği saptırarak «O sırada biraz rahatsızdım» derler.

İçtenliğin edebiyatını yaratan Stendhal, London, Gorki, Hamsun, Hesse, Hemingway, Sartre, Genet vb. yazarlar kervanına katılmaktadır Sarı Yazma kitabıyla Rıfat Ilgaz. Yoksulluğu, kocaman ağızlı korkunç canavarı da içtenlikle tanımlıyor. «İki arkadaşın tanıklığıyla evlendik. İlk iş olarak veresiye bir yatak aldık. Bir de koltukçudan kullanılmış bir yazı masası.» Sanatoryumdan çıktıktan sonra olur bu. Ölümü yenip nişanlısıyla evlendiğinde yatacakları bir yatak yoktur altlarında. Bu koşulların tutsağı olan bir öğretmen hangi sihirli değneği ele geçirir de çoğu aynı koşulların ağırlığıyla ezim ezim ezilen öğrencilere bilgi, sevgi verebilir, yetiştirebilir? Olanaksızdır bu. Tedirgin insanın ağzında mutluluk iğreti durur, sarkar ve kendini öldürür. Nitekim o yıllarda okula giden öğrencilerin azımsanamayacak bir bölüğü ortayı bitirememiştir. Ve hepsi de birer serdengeçti kesilerek aslanın ağzındaki ekmeğe doğru can havliyle atılmıştır.

Rıfat Ilgaz nefreti de sevgiyi de -bizlerin- nefret ve sevgisine benzemekte, yani beşeri bir anlamla örtülmektedir. Bize kötü davranandan nefret eder, iyi davrananı severiz. Ciğerlerine sık sık hava vermek, bunun karşılığında da boyuna para almak isteyen sanatoryum başhekimi İhsan Rıfat'tan bir doktor gibi değil, bir soyguncu gibi hareket ettiği için, tiksinir. «Tiksinmeye başlamıştım bu adamdan. Hava almak için önüne uzanmak işkencelerin en ağırı geliyordu bana.»

Bir duyguyu, bir durumu yaşandığı gibi açıklamak ancak doğruyu söylemeyi ilke edinenlere özgü bir iştir. Ancak onlar olumsuz kişileri kınarlar, suçlarlar, yargılarlar, toplumdaki yerlerini, ilişkilerini sergileyip daha son-

ra o kişiler hakkında bir şey bilmeden ilişki kuracakları uyarırlar. Bu uyarı, insanların geniş çaplı yaşama eyleminde hangi tutumu benimsemeleri gerektiğini göstermesi bakımından da ilginçtir; ahlâki bir durumun kurcalanmasıdır. İhsan Rıfat'tan nefret eden Rıfat Ilgaz, kendisini öğretmenliğe başladığı günden beri koruyan, dergilerde şiirlerinin yayınlanmasını sağlayan, hastalığında yardımlarını esirgemeyen Ahmet Kutsi Tecer'i sevmekte, sevgisini «Manen ve maddeten beni desteklediniz» sözleriyle belirtmektedir.

Birbirileriyle çelişen sevgi ve nefret kavramları hayatımızı yöneten güçlerin en önemlilerindendir. Nefret, başkasının hakkını çiğneyerek, kendi çıkarını her şeyin üstünde tutarak, bencilliğine karşısındakini kurban ederek, erdemsizliklerle beslenerek varolur. Sevgi ise, ilişkiler zincirini olabildiğince uzatma isteğiyle, bu isteğe özveriyi, erdemleri, cesareti, onuru katmakla ilgilidir. Sevgi, hep iyiliklere, hep güzelliklere dayanarak yüceliklere erme ve erdirme savaşını sürdürür. Sarı Yazma bu karşıtların hayattaki konumlarıyla doludur. Karşıtların yarışmaları, sürtüşmeleri, döğüşmeleri ustaca verilmiştir.

«Hitler'in askerleri Polonya'ya saldırdığı sabah Rikkat de Eskişehir'e girmişti. (Bu alaylı benzetmedeki anlam çok yoğun ve çok boyutlu.) İkinci Dünya Savaşı ilkin bizi birbirimizden ayırmış, sonra geçim zorluğunun içine itmişti.» Bu durum bile bir romana konu olabilir. Rıfat Ilgaz, Karagümrük ortaokuluna atanınca Rikkat Hanımla evlendikleri Adapazarı'ndaki ev dağılmıştır. İki ayrı ilin iki ayrı pansiyonunda birbirilerinden uzak, yapayalnız, birbirilerine ilişkin hayallere, özlemlere, umutlara sarılarak yaşamaya çabalamak cehennemde yaşamaktan beterdir. Evleri, -benim, bizim- diyecekleri eşyaları yoktur; sevgileri, bağlılıkları, tekrar kavuşabilme olanakları vardır. Evet ama sadece hayallerde canlandırılan, uygulama alanından yoksun bırakılan sevgi, umut, manevi besin yeter mi? İnsan, maddi besin olmadan ne vakte kadar manevi besinle idare edebilir? Onlar, bu içler acısı dramı yaşarken «Savaşın nimetlerinden yararlanmak isteyen fırsatçılar» sarmıştır ortalığı.

Bu sırada Rıfat Ilgaz, Edebiyat Fakültesi'nin felsefe bölümüne yazılır. Artık edebiyatla, edebiyatçılarla daha yakından ilgilenmektedir. *Yürüyüş* dergisini çıkarttıkları arkadaşlarıyla ya Beyazıt'taki Küllük kahvesinde ya da Karagümrük'teki Rusçuk köftecisinde buluşurlar, tartışırlar, yaşadıklarını, yaşananı yeniden değerlendirirler, toplumcu bir dünya görüşünü, o görüşe bağlı sosyal realizmi savunurlar, o çizgide yapıtlar yaratırlar.

Bu serüven, ayrı ya da benzer karakterdeki serüvenlerle birbirine eklenerek çığ gibi büyür ve 448 sayfalık kitabın her satırına yayılır.

Kitaba adını veren Sarı Yazma bir simge değil, Cideli kadınların kişiliklerini anlamlandıran, giyim kuşam işlemlerini tamamlayan bir başörtüsüdür. Oraya özgüdür. Oranın demirbaşıdır. Rıfat Ilgaz, burada, bu başörtüyü takan kadınların arasında uzun süre yaşadığından örtüye ve kadınlara tutkundu, tutkunluğunun başka bir nedeni daha vardı. Rıfat Ilgaz'ın ciğerleri ilk soluğu orda almıştı. Doğayı, insanları ilk kez orda tanımıştı. Vücudunun yapısı oranın havasına, suyuna, besinine göre oluşmuş, gelişmişti. Ayrıca İstanbul'un Maçka, Nişantaşı, Şişli, Aksaray, Fatih gibi büyük semtlerinde çalışarak buraların hizmetçi gereksinimini karşılayan bu cesur, gözüpek ama gelenek ve göreneklerini terketmeyen -gurbetçi kadınlar-a hayrandı. Çünkü İstanbul'a giderken Cideli giysilerini, Sarı Yazma'larını bir bavula koyup kent giysilerine bürünüyor, memleketlerine dönerken de kent giysilerini sıyırıp bavuldaki Cideli giysilerini sırtlarına geçiriyor, başlarını Sarı Yazma'larla örtüyorlardı. Doğup büyüdükleri yere duydukları sevgi, saygıydı bu. Bir sevgi, bir saygı ancak böyle gösterilebilirdi.

Rıfat Ilgaz, Cide'den İstanbul'a ya da başka yerlere süreli de olsa göç etmek zorunda kalan -kadın gurbetçi-lerin hayatlarını romanlaştırmalıdır mutlaka. Evlerinin, ailelerinin ağır yüklerini omuzlarında ve ruhlarında taşıyan bu çileli insanların dramları, bizim sadece toplumsal değil sosyal, bireysel hayatımız için de yepyeni, el sürülmemiş bir konudur. -Gurbetçi Cide Kadınları- içtenlikle, Sarı Yazma'daki gibi hiçbir şeyi idealize etmeden işlenirse edebiyatımız büyük yapıt ya da yapıtlar kazanır, kanısındayım.

Sarı Yazma nicedir yetenekleri, sanat güçleri, edebiyatımızı zenginleştirip zenginleştirmedikleri tartışılan, kınanan, küçümsenen ve öcülen 1940 kuşağının da bir tarihçesidir. Sarı Yazma'yı okuyanlar, hem 1940 kuşağının

Bir Ozanın Portresi

Sennur Sezer

«Behçet Bey'in verdiği ayakkaplar, yere daha sağlam basmamı sağlamıştı sanki. Artık uzun sokaktan yüzüm kızarmadan geçip gidebiliyordum. Günlük 'Açık Söz' gazetesinde hemen haftada bir iki şiirim çıkıyordu. On altı yaşında bir delikanlı olmam gerekiyordu ama, yaşım büyüdükçe boyum sanki biraz daha kısalıyordu.» Bu bölüm herhangi bir ülkeden bir genç ozanın anılarına başlangıç olabilir. Parasız yatılı, edebiyat tutkunu bir delikanlı. Yoksulluktan kaynaklanan besinsizlik. Besinsizlikten kaynaklanan gelişme aksaklıkları.. Ama bir okul müdürünün bu genç ozana *«Oğlum, evladım (...) bunlar karın doyurmaz... Vazgeç; bu boş hevesten! Bütün derslerden on alacak durumda bir öğrencimizsin sen! Biraz da öbür derslere göz gezdiriver»* demesi nedense «bize» yakışan bir durumdur. Her gencin edebiyat tutkunu olduğu, edebiyat tutkunluğunun şiirle başladığı bir ülkeyiz biz. Edebiyatın bunca sevilmesine karşın yine de «karın doyurmadığı» da yıllardır değişmeyen bir gerçek. Üstelik, kendi iç dinamiğiyle çelişkileri görmeyi kolaylaştırdığı, bu yüzden «kuzu gibi başına vur lokmasını al» kişiler yerine «hayır» demesini bilen kişiler yetiştirmesi, eğitimcileri edebiyattan korkmaya götürmektedir. Rıfat Ilgaz bu edebiyat tutkunlarından biridir. Ve öğretmenlerinin karşı çıkışı haklı görünecektir yüzeysel bir bakışla. Edebiyat ona destekten çok «köstek» olacaktır, öğrenciliğinde de, öğretmenliğinde de.. Ilgaz, bu yılların dökümünü bugünlerde 2. basımını yaptığı Sarı Yazma'da anlatıyor.

«Küllük'te toplanırdık o yıllarda.. Güneşli bir gündü. Aksaray'daki evimden çıkmış, Beyazıt'a kadar yürümüştüm. Mahir Efendinin lokantasının önünden geçerken cami duvarının dibinde A. Kadir'i, Ömer Faruk Toprak'ı, Niyazi Akıncıoğlu'nu, Suphi Taşhan'ı, Arif Dino'yu görmüştüm. Tam onlara doğru yöneldiğim bir sırada ters yönde oturan Ahmet Kutsi'ye takılmıştı gözlerim. Beni görmüş, kendinden yana geldiğimi sanarak ayağa bile kalkmıştı. Ne yapmalıydım?»

«Genç bir öğretmen ne yapmalıdır? diye de sorabiliriz bu soruyu. Bir masada gönüldeşleri, şiirde aynı yolu, siyasada aynı inancı paylaşan arkadaşları, öteki masada yardımını gördüğü bir öğretmeni.. Ama yalnız bir öğretmen değil, hükümetin sanat danışmanı, bir «resmi şair.» Bugün bu iki masadan birine gitmek ya da bir masayı selamla geçiştirip ötekine ilişmek «Ne yapmalı?» sorusuna değecek gibi görünmeyebilir. Hele bir iki sayfa önce *«Gazi Eğitim Enstitüsü bana olumlu üç beş arkadaşla iki çocuğuma anne olan bir yaşam arkadaşı kazandırmıştı, iki de öğretmen... Bunlardan biri Ahmet Kutsi»* dediği hatırlanır, *«her geçen yıl aramızdaki sevgiyi saygıyı gevşetmiş, beni nankör bir öğrenci durumuna düşürmüştü»* değerlendir-

olumlu olumsuz yanlarını hem de öğretmen, şair, gazeteci, hikâyeci, romancı, oyun yazarı ve mizahımızın büyük ustası Rıfat Ilgaz'ın toplumsal dalgalarla, bireysel dalgalarla ve kötülük dalgalarıyla dövülen, dövüle dövüle yıpratılan ama hiçbir vakit yok edilemeyen hayat hikâyesini öğreneceklerdir.

Bu da az şey değildir. Şunun için değildir: Rıfat Ilgaz'ın yaşama gücü, yaşama direnci, önüne çıkan bütün engellerle savaşabilecek sağlamlıktaki iradesi olmasaydı Sarı Yazma' da enine boyuna sergilediği hayatta pek çok yenilgiye uğrayacak, atılımları hüsranla sonuçlanacak, belki de başarının sevincini tatmadan, erdemleri ve olumsuzlukları tanımadan ölüp gidecekti.

Bu yönden de Sarı Yazma bir direnişin, bir savaşımın destanıdır. ■

mesi düşünülürse. Ayrılan yolların eski bir öğretmenden bir selamı esirgetip esirgetmemesi önemli görünmez. Ancak Rıfat Ilgaz, «Ne yapmalıydım» sorusunun ardından o günlerdeki olayları ve aydınların konumlarını değerlendirerek «bir selamın» bile önemini anlatır. Bence, bir süre sonra görmezden gelinecek, selamı sakıncalı sayılacakların, ilk kez bir selamın önemini kavrayarak, etkin yönetici ozanlara tavır almalarıdır... İlk onlar görmezden gelince sonra olacakları «sineye çekmek» daha kolay değil mi...

*
**

Cide'ye bir sabah, eski bir arkadaşın arabasıyla, iki bavul biraz kitap yorulmuş bir yürek ve yeniden başlamak isteğiyle varış, *Sarı Yazma* romanının başlangıcıdır. Bir kıyı otelinde, yazarın bugüne gelişinin kendi kendine anlatılışı da romanı oluşturur. Roman Rıfat Ilgaz'ın yaşamöyküsüdür. Ama bir yaşamöyküsünden, 1940 yılı ozanlarından birinin biyografisinden, bir dünya görüşüne inanan bir insanın, bu görüşü bırakmamak adına acıları göze alabilen bir insanın, portresini çıkarmayı başarır Rıfat Ilgaz. Bir başkasını anlatıyormuş gibi tarafsız, okuru ilgilendirmeyeceğine inandığı ayrıntılardan arınmış bir anlatıma ulaşmayı başarır. Pürüzsüz bir dil, «dedi-kodu»dan uzak bir anlatım, bir hesaplaşmanın içtenliği..

Anılardan roman çıkarabilmesinin gizi de belki burdadır. İnsan yaşamı, roman yaşamından farklıdır. Gerçeğin rastlantıları da, anıların «ben ben»ciliği de bir romanda sırıtırdı.. Anılarda yeralan, özel yaşamına girmiş kişiler de incinebilir ya da anıları düzeltmek gereğini duyarlardi. Ama «*Sarı Yazma*», objektifinde yalnızca gerekli yüzleri belirleyerek, geri kalanları sanatın sisiyle örtüp belirsizleyen bir fotoğrafçı ustalığıyla anlatıyor Rıfat Ilgaz'ın yaşamını. Yaşamın gerçeğini, romanın gerçeğiyle kesiştirerek..

*
**

1985 yılı «Gençlik Yılı.» Bugünün gençleri içinde bulundukları koşulları, olanakları değerlendirirken bir önceki kuşağı, kuşakları da değerlendireceklerdir kuşkusuz. Bu değerlendirmeler için kanıtlar da gereklidir. Sarı Yazma böyle bir kanıt. İnsanlık tarihinde bir virgül, bir ansiklopedide bir satır olan kırk elli yılın, bir insan ömrünün öyküsü.. Ve bu insanın yaşadığı kentlerin, o kentlerin insanlarının da öyküsü... ■

AYIN ON KİTABI

Füsun Akatlı, Oktay Akbal, Süreyya Berfe, Asım Bezirci, Recep Bilginer, Ahmet Cemal, Necati Cumalı, Ferruh Doğan, Vedat Günyol, Selim İleri, Işıl Özgentürk, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker ve Hilmi Yavuz'dan, tür sınırlamasına girmeyerek, son aylarda okuyup beğendikleri üç kitabın adını istedik. Daha sonra bize verilen kitap adlarını tarayarak yinelenenlerden bir liste oluşturduk. Ayın önerilen kitapları diyoruz bunlara.

Türkiye'de Siyasal Partiler Tarihi / Tarık Zafer Tunaya
İnceleme, Hürriyet Vakfı Yayınları

Galata / İlhan Berk
Şiir, Adam Yayıncılık

Mırıldandığım Öyküler / Julio Cortazar
Öykü, Can Yayınları

Max Weber / Donald G. MacRae
İnceleme, Afa Yayınları

Yerel Kültürlerden Evrensele / Nedim Gürsel
İnceleme, Cem Yayınevi

Şiir Boşuna Yazılmış Olmayacak / Pablo Neruda
Konuşma-Yazılar, De Yayınevi

Pay Kavgası / Peride Celal
Öykü, Remzi Kitabevi

Aydın Üzerine Tezler 1-2 / Yalçın Küçük
İnceleme, Tekin Yayınevi

Deniz Kıyısında Pazartesi / Nazlı Eray
Anı-Roman, Kaynak Yayınları

Yaseminler Tüter mi Hâlâ? / Alev Alatlı
Roman, Yazko

Şiir ve Özgünlük

Ahmet Ada

Ülkemizde kültürel bir çöküntünün yaşandığını söylemek olası. Her alanda kültürel kargaşa sürüyor. Durulan, berraklaşan hiçbir kültürel olgu yok gibi. Kültür ürünleri pazar için üretiliyor artık. Bu olgu, içinde yaşadığımız şu günlerde daha bir ivme kazanmakta. Kültürel değişimin temelinde, yeni yaşam biçiminin toplumun bütüne yakın kesimini kuşatması yatıyor. Sözünü ettiğim yaşam biçimi 'Arabesk' diye adlandırılıyor. Arabesk yaşam biçiminin oluşumu, niteliği üzerinde yeterince duruldu ve duruluyor. Ben, kültürel değişimin şiirle ilintisi üzerinde duracağım.

Geleneksel yapıların tuzla buz oluşu, geleneksel kültürlerin yıkımını getiriyor. Şiir de, doğal olarak, bu yıkımdan payını alıyor. Bugün, sanat-edebiyat alanında, estetik ölçülerin ölçüsüzlük düzeyine vardığını gözlemek olası. Bu durum, kimliksiz, özgün olmayan bir şiirin varolmasının nedeni oluyor. Sorun yüzeyde gibi görünmesine karşın, temelde, derinde. Çünkü Arabeskleşen yaşam biçimi bireyselleşmeyi geliştirmiyor. Değişim bireyselleşme yönünde olsa, şiirlerde de özgünlüğü, kişiselleşmeyi gözleyebileceğiz. Oysa, Arabesk yaşam biçimi insana ilişkin değerleri yozlaştırıyor. Bireyselleşmeyi değil, bireyciliği geliştiriyor. Bu bağlamda da şiir kimlik bunalımına sürükleniyor.

Günümüz şiirinde kişisel özelliklerin, özgün özelliklerin, başkalarından ayıran özelliklerin değil de ortak özelliklerin belirmesini pazar koşullarının yönlendirdiği bir olgu olarak görüyorum. Şiir, dergilerde dekoratif görev görüyor artık. Birbiri ardısıra, her ay onlarca şairin «keşfi» de estetik ölçülerin ölçüsüzlük düzeyine indirgendiğinin göstergesidir.

Öte yandan, son on yıldan bu yana, pazarın dışında bir şiir serpilip gelişiyor. Bu şiirde ortak özellikler gözlenmiyor değil. Ben, bu olguya kollektiv özgünlük diyorum. Çünkü, bu şiirin ortak özelliklerini, kollektiv özgünlüklerini, şairlerin ilintili oldukları yaşam biçimi, dünyagörüşü belirliyor. Karşıtlık içinde oldukları önerilen yaşam biçimine karşı, yeni insan imgesi ve duyarlığıyla kollektiv bir özgünlük oluşturuldu, oluşturuluyor. Bu şiiri, pazarın isterleri yönünde üretilen «konfeksiyon» şiirle karıştırmak doğru olmaz. Son günlerde bu yanlışa bazı eleştirmenler düşüyor. Giderek bu yanlış bir eğilime dönüşerek seçkinci bir anlayışına kapı aralıyor. Yalnızca şairlerin birbirinin şiirini okuduğu, iletişimsiz bir şiire.. Üstelik, ülke düzeyindek kültürel kargaşa, özgün şiirin, özgün çalışmanın değil, tanrıtanımaz müslüman şairin ya da Beat Genaratıon akımının Türkiye kolunun özenti, taklit şiirinin pazar bulmasına zemin hazırlıyor.

Genel görünümü kısaca özetlersek, kültürel kargaşanın tozu dumanı arasında görünüm şu: yoz ürünün has ürünü kovduğu, pazarın belirleyici rolünün arttığı bir ortam oluşmuş durumda. Yazınsal erk'in dışındaki şair, pazar koşullarının yönlendirdiği özgün olmayan şiire karşı, insanın estetik bilincini geliştiren 'kendine özgü bireysel yeterliğin anlatımı' olan şiirler üretebiliyor. Özgün şiirler.. Nedir özgün şiir? Şiirde özgünlüğü belirleyen ölçüler nelerdir? Bu soruların cevaplarını arayalım şimdi de.

Kendinden önceki şiirden içeriksel ve biçimsel açıdan farklı olan şiir özgün şiirdir. Özgünlük, gelenekten kopuşla da, geleneğin kopya edilişiyle de karşıtlık oluşturan özellikler içerir. Geleneğin özümlenmesi eleştirel bir tavrı gerektirir. Günümüz şairi geçmişteki şiirsel kazanımları eleştirel tavırla özümleyerek, gelenekle-yenilik arasındaki ilişkiyi kurmak zorundadır.. Geçmiş şiir mirasına yaratıcı eleştirici yaklaşım yeni ve özgün olan'ın bulgulanması ve ortaya çıkarılmasına zemin hazırlar.

Neruda özgünlük konusunda şunları diyor: «Özgünlüğe inanmıyorum. Zamanımızda oluşturulan fetişlerden bir tanesi daha; başdöndürücü bir hızla çöküşe gidiyor. Sanatçı-

nın kullandığı herhangi bir dil, herhangi bir biçim, herhangi bir yaratıcı vasıta ile erişilen *kişiliğe* inanıyorum.» (abe.) Neruda, dil biçim ve yaratıcı vasıta ile ulaşılan kişiliğe inanıyor. Başkalarından farklı geliştirilen ton, biçim, içerik, biçem, imge dizgesi gibi öğeler, özgün olan'ın belirleyici öğeleridir aynı zamanda. Biçem (üslûp) ile özgün olan'ın ilişkisine değinelim. Biçem, kendine özgü özellik, özgün biçimlendirme kavramlarını içerdiğine göre, biçem ile özgünlük arasındaki ilişki kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Nâzım «Her sanatkâr, ömrünün sonuna kadar arınacaktır... Hiçbir değişmez, mutlak sanat kaidesi tanımayacaktır. Denenmiş birçok sanat kaidelerinin tecrübelerinden elbette ki faydalanacaktır. Elbette ki kendi halk sanatının, dünya halk sanatlarının, kendi ve dünya halkları klâsiklerinin geleneklerinden faydalanacaktır. Ama sadece faydalanacaktır, ayaklarına pranga yapmayacaktır,» diyor. Nâzım'ın, cümlenin sonunda vurguladığı yaratıcı yöntemi Neruda, 'yönlendirilmiş kendiliğindenlik' kavramıyla açıklıyor. Elbetteki şiirde işçilik bunlar kadar önemli. Şiirde, özgünlüğe ve kişiliğe giden yol işçilikten de geçer.

Görüldüğü gibi şiirde özgünlük sorunu ertelenemez bir sorun. Ama çözümsüz bir sorun değil. Yeter ki, toplumsal pratiğin içinden, toplumsal bilincimiz, yeteneğimiz, şiir deyeyimiz, yaratıcı gücümüzle nitelikli ürünler çıkarmaya gönüllü olalım. Beylik, klişe, orta malı olmuş söz dağarlarına yüz vermeyelim. Geçmişin göz kamaştırıcı şiir mirasını taklidin de özgünlükle karşıtlık taşıdığının bilincinde olalım. Şiirin sürekliliği, şiirde yeni ve özgün kanallar açmaya olanak hazırlar. Şiirin sürekliliği dediğimiz şey çağdaş Türk şiirinin bütün evreleridir. Çağdaş Türk şiirinin bütün evrelerini eleştirel özümleme yoluyla şair, yeni ve özgün olan bir şiire varabilir. Ne var ki, bu evrelerin dışında bir uğrak oluşturmak koşuluyla..

Ben, şiirde özgünlüğün mutlaklaştırılması yanlısı değilim. Kişisel çağrışımlar için sözcüklerin kullanılması ya da masumane oyunlar için şiirin kullanılması yanlısı hiç değilim. Bence, özgün şiir, seçkin, biçimiyle içeriğiyle toplumsal pratiği yansıtabilen, insanın estetik bilincini geliştiren yeni bir şiirdir. Özgün olan şiir insanlara ve her kuşağa yabancı değildir. ■

İletişim Yayınları

Jönler

Bekir Fahri

Roman

500 TL.

II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine karşı çıkıp Mısır'a kaçan aydınların yaşamını konu alan ve çağına ışık tutan belgesel bir roman...

The Selamın Aleyküm

Latif Demirci

Karikatür

600 TL.

Gırgır dergisinde yayımlanmamış yepyeni, tam sayfa 80 karikatür... Birinci hamur kağıda ofset baskılı...

İLETİŞİM YAYINLARI
Klodfarer Cad. İletişim Han C.oğlu-İst.
Tel: 520 14 53 / 54 / 56

TÜRKİYE GENEL DAĞITIMI:
İSTANBUL: YA-DA AŞ. Dr. Şevki Bey Sok. Divanyolu Tel: 520 74 72
ANKARA: YA-DA AŞ. Konur Sok. 17/5 Kızılay Tel: 16 90 99

Deniz Denizi Yazmak ve «Denizin Kanı» Üstüne

Tarık Dursun K.

Tarık Dursun K.'nın TV filmi de yapılan Denizin Kanı adlı romanının yeni basımı yapıldı. İzmir doğumlu Tarık Dursun K.'ya, ilk yayımlandığında (1968) denizle, çevreyle ilgili betimlemeleri dolayısıyla övgüyle karşılanan romanından yola çıkarak denizi yazmak üzerine düşüncelerini sorduk.

● Şimdi, bir yazar değil de bir okur olsaydım, ben de öyle düşünürdüm tıpkı. Neden mi? Söyleyeyim; yazarın yaşam hikâyesini okuyorsunuz... Daha başlangıcı, bir deniz kentidir. İzmir'de doğmuş, büyümüş, ilkgençlik yılları hep bu kıyı kentinde geçmiş.. Şunu demelere getiriyorum, yazar ya da daha geniş tanımıyla Tarık Dursun K. bir deniz çocuğu, bir deniz kentlidir.

Oysa, belki size şaşırtıcı gelecek ama, ben ne deniz çocuğuyumdur, ne de deniz kentlisi. Evet, İzmir bir deniz kıyısına kurulmuştur, coğrafya kitaplarında hep denizi limanı olan bir kent diye anılır. Ne var ki, İzmirli pek farkında değildir bir deniz kıyısında yaşadığının. O yüzden de, denizi aramak için yakınlarında gitmedik yer bırakmaz.

İzmir'de ne deniz sporları vardır, ne balıkçılık, ne de başka deniz ürünleri avcılığı.. Çok eskidenmiş o, bir deniz varmış İzmir'de. Ben yetişmedim. Çocukluğumda ve çocukluktan çıktığımda İzmir'de deniz meniz kalmamıştı. İrin rengi, kötü kokulu sınırsız bir su, kentin ayaklarına kadar gelmiş uzanmıştı.

Evet, biliyorum, romantik bir cümle oldu bu. Fakat gerçektir de.

Sözü şuraya getiriyorum; hikâyeciliğimin genel durumu içinde denizin herhangi bir biçimde özel mözel bir yeri olmadı benim. Tek etkinliği, ilkgençlik yıllarımda limana inip uzak ülkelere giden, uzak ülkelerden gelen gemileri anlatımı güç bir tutkuyla seyredişimdir. Bakar bakar, türlü düşler kurardım; belki o dönemlerdeki *İstrati* hayranlığından, belki aşırı serüvenseverliğimden, belki de, ne bileyim aşırı bir sinema-kuşu oluşumdan...

Bir şeye dikkat ettiniz mi, bilmiyorum: Ülkemizin üç yanı denizlerle çevrilidir. Gelin görün ki, halkımızın hemen hemen çoğu denizden pek hazzetmez. Kıyı halklarının evlerine bakın, bunu daha iyi anlarsınız. Hepsi de evlerinin pencerelerini denizden çok ka-

ralara çevirmiştir. Biz toprağı seven, toprağa sıkı sıkıya bağlı bir ulusuz da ondan bu. Kökenimiz de öyle. Kimbilir, toprağın bölüşülecek yanı vardır da ondan mı, denizin bölüşülecek yanı yok da ondan mı, bilemiyorum orasını. Burada toprağın doğurganlığını, bereketini, üretkenliğini de hesaba katmak gerek herhalde..

Bir de sınır.. Evet, sınır! Toprağın sahiplenmeyi saptayan, bunu dünyaya belirleyen bir sınırı vardır. Denizin öyle mi? «*Denizin Kanı*» romanındaki «*Denizci kocan mı var, kendini dul bil!.*» sözünü yabana atmamalı. Kadınlardan gelen gerçekçi, doğruluğu tartışılmaz bir saptamadır o.

● Denizi sevmeyen, denizle uzak yakın bir ilişkisi olmayan bir yazar için bu benim söylediklerim ilk bakışta yadırgatıcıdır, kuşkusuz. Ama doğrudur. «*Denizin Kanı*»nda ele alıp işlediğim sorunları, diyelim bir vakitler, biliyordum. Güçlü bir gözlemleme sahibi olduğum da doğrudur. Nereden kaynaklanıyor? Bunu anlatayım: Sinemaya, uzun bir eleştirmecilik döneminin ardından geldim. Yardımcısı olduğum yönetmen *Osman Seden* uygar, sinemanın üstün yetenekli bir yönetmen-yapımcısıydı. 1950'li yılların sonlarına doğru Türk sinemasında bir evrim dönemi başlatılmıştı. Herkes *'iyi bir şey'*, ama ne bahasına olursa olsun mutlaka iyi bir şey yapmak istiyordu. İşin hoşu, kimse bu *'iyi şey'*in ne olduğunu bilmiyordu. Körlerin fili tanımlaması gibiydi adeta.

Seden, iyi bir şeyin, sözgelişi hiç işlenmemiş, sinemaya hiç getirilmemiş bir konu, bir yer ve o yerin insanlarıyla onlara ait sorunlar olduğuna inanıyordu. İpucunu da yine o buldu. Süngerciler! «Süngerciler üstüne bir film yapalım,» dedi bana..

Sünger adını duymuştum ama doğrusu neyin nesi olduğu üzerine pek fikrim yoktu benim de. *Seden* çözümü buldu. Beni tuttu, Bodrum'a bir aylığına yolladı. Gittim. Küçük, ışıksız, saat akşamın dokuzu dedin mi elektriği kesilen, yolu sarp bir köy azmanıydı o zamanlar Bodrum.

Bir ay geçirdim: Ciple dağ köylerine çıktım, yaşlı kadınları dinledim, düğünlerine katıldım, kıyı kahvelerinde eski deniz kurtlarıyla kahve içip vurgun hikâyelerini dinledim.

Sünger avına da götürdüler beni. O dönemde kooperatif yoktu, yerine İzmir'de mekân tutmuş sünger hacıları vardı. Sayfalar dolusu notlarla döndüm. Oturdum, bunlardan bir senaryo yazdım. «*Denizin Kanı*»ydı adı. Bu senaryonun romana dönüşmesi çok sonra oldu. Sorunları bilişim, gözlemlerim işte salt bu nedenlerden kaynaklanmaktadır. Tabii, biraz da romancı yanımın katkısı olmamış değildir.

● Denizi pek sevmediğimden denizle, deniz insanlarıyla haşır neşir olmuş yazarlarımızı pek severek okudum, izledim diyemem. Kuşkusuz, bir Halikarnas Balıkçısı'nın, bir Rıfat Ilgaz'ın ya da bir Zeyyat Selimoğlu'nun (bunlara Yaman Koray'ı da ekleyebiliriz elbet), bir Yaman Koray'ın değerini yadsımıyorum. Her biri usta yazarlardır onların; her biri denizi, üstün bir anlatım gücüyle hatta coşkuyla, sevecenlikle okurlarına aktarmışlardır. Fakat beni pek etkileyememişlerdir. Denizi değil de karayı, kara insanını anlatan eserlerini daha bir sıcak bulmuşumdur onların.

Her yaşlanmakta olan kişinin düşüdür, bilir misiniz? Emekli olacak, bir kenardaki üç beş kuruşuyla büyük kentten kalkıp bir deniz kıyısındaki küçük bir kasabaya gidecek, orada nohut oda bakla sofa bir yer alacak ve...

Düşünebiliyor musunuz? Deniz kıyısına gidecek, deniz kıyısından bir ev alacak... Bu, büyük bir aşamadır bizim insanımız için. Bu tutkuyu sürdürenlerin kökenine inerseniz, hepsinin Anadolu'lu; yani, gerçek toprak insanı olduklarını görürsünüz. Büyük kentlerden kaçış, bir çeşit *'eksik firari'*liktir bu ayrıca. Size bir şey diyeyim mi? Bunca sevmezliğime karşılık, benim bile bu denli ya da buna benzer düşlerim var. Savaşımlarla, yorgunluklarla, sevgiler ve sevgisizliklerle, dostluklar ve düşmanlıklarla dolu bir yaşamın sona doğru elde kalanını bir deniz kıyısında, senin sevmezliğine ve sevgisizliğine metelik bile vermeyen bir denizin eteklerinde, seyirlik sulara bakarak bitirmek; herhalde benim şu anda ürktüğüm kadar olmasa gerek.

Ne dersiniz? ■

Bir Zamanlar Bir Kitap

Cumartesi Yalnızlığı

İbrahim Yıldırım

Teşvikiye Muradiye'de HOSTES RONA (soyadını anımsayamıyorum) SOKAĞI tabelasının çakılı olduğu binanın köşesinde durun ve karşıya bakın, *Cumartesi Yalnızlığı*'nın kapağını görürsünüz. Burası derin bir ırmak yatağı gibidir: iki yanında dik yamaçlar yükselir... Cumartesileri Beşiktaş pazarı buralara kadar uzanır... Sizin baktığınız yamaç Topağacı'nın arkasıdır: evler eciş bücüş, tuhaf bacalı; araya ağaç iskeletleri yerleştirilmiş, fazladan mezar taşları da... «Sanki değişmez bir soğan kokusu»nu içinize çekerek Cumartesi'nin «C»sine uzanın; «C»nin üst kıvrımının hemen yanında, diğer evlerden farklı bir binanın tepesinde televizyon anteni göreceksiniz... Kapaktaki tek televizyonlu ev bu! 1968'deki televizyonlu birkaç evden biri herhalde ancak Topağacı'nda olabilirdi! Gri, yalnızlık çağrışımlı kapak desenini Cengiz Değirmencioğlu yapmış: okuru içerdeki coşkulu yalnıza çok iyi hazırlıyor...

Neden Teşvikiye'deki bu yer bana *Cumartesi Yalnızlığı*'nın kapağını çağrıştırıyor?... Bilemiyorum!... Ama Selim İleri'nin *Müsamere* hikâyesini okuduğumdan beri, ne zaman *Cumartesi Yalnızlığı*'nın adını duysam HOSTES RONA (soyadı ALTINAY mıydı yoksa) SOKAĞI'nın karşısındaki o yamacı anımsıyorum... Biraz yürürseniz bu sokağın elli metre ilersinde *Müsamere* hikâyesindeki *Taşmektep*'e rastlarsınız. Yeni adı Sait Çiftçi İlkokulu'dur... — Belki İstanbul'un başka yerlerinde, başka taşmektepler vardır; örneğin Moda'da... ama artık okurun algıladığı önemlidir: Müsamere'deki o kentsoylu çocuk, bitli sidikli kapıcı, işçi çocuklarına ilk kez Teşvikiye'deki bu okulda rastlamıştır... Üstelik daha yukarılara —fazla değil birkaç yüz metre—yürürseniz Nilüferhatun İlkokulu'na ulaşırsınız. Şadiye, Kerem ile Betigül'e bu okulun önünde rastlar. (Cehennem Kraliçesi, sayfa: 269)

Kapak için çizdiğim harita bu... ama unutulmamalı Selim İleri de kentini Teşvikiye, Nişantaşı ve Rumeli Caddesi üçgeninde kurmuştur; ara sokaklara pek girmeksizin... Yazar, belki biraz Erenköy'e Moda'ya açılır.. ama kenti daima bu üçgende solur... Lütfen anımsayın, Emre'nin yürüyüşünü (Ölüm İlişkileri); Süha Rikkat'in Maçka Parkı'nda bambaşka yere -bir kıyı kentine- düşle gidişini (Ölünceye Kadar Seninim)... Şadiye de Rumeli Caddesi'ndeki Kapris pastanesinden

aldığı küçük pastalarla gelmemiş midir Nilüferhatun İlkokulu'nun köşesine?

Kitabın parantez içindeki adı *Güz Notları*. Bu ad, cumartesi ile bütünleşerek 60'ların son yıllarını hep güz alarak anımsatıyor... ama nasıl bir güz: Langırt salonlarında tilt oynanır, müzik dolaplarında Adamo ve Beatles dinlenirdi... Sık sık 6. filo gelir, savaşılırdı... Ve İsveç filmleri en önemli sanat gösterilerimiz sayılırdı- Bu filmler giderek ülkemizde pornonun ilk adı olacaktı- ... İşler ve okullar cumartesileri öğlene kadardı: herkes çılgınlığa hazır dökülürdü sokaklara... Arabesk ve birahaneler yoktu ama Altınmikrofon yarışmalarından sonra türeyiveren aranjmanlarımız vardı... Anadol'dan sonra Murat 124'ler de herkesin olabilirdi... Plastik-naylon devrimi tamamlanmak üzereydi... Batıyla daha sıcak ilişki içindeydik: Almanya ikinci vatanımız oluyordu... Kimse farketmiyordu ama imperteks yağmurluklu yalnızlık gölgeleri giderek artıyor; hikâyelerimize girmeye hazırlanıyorlardı... İşte: «*Hava kararınca, sokak lâmbaları yanıp dörtbir yanı boğucu bir erinçsizlik kaplayınca artık gürültüleri dinlemez, konuşmalara aldırmaz, yağmurluğunun yakasını ivedi kaldırıp evine dönerdi.*» Cumartesi Yalnızlığı'nın ilk hikayesi olan *Hüzün Kahvesi*'nden alıntıladım bu satırları.

Hikâye, Necatigil'in *Sonra büyür daha da / Korkunç yalnızlığımız* dizeleriyle başlıyor... 18 yaşındaki genç yazar, Dağlarca yalnızlığıyla topluma karışınca yürümesini şaşırır, ama Sait Faik vardır yürek serinleten... ve Hüzün Kahvesi solgun bir güle dokunurcasına bitiverir: «*Düdükler çalmaz oldu, gar ıssızlığa gömüldü. Sigaranın artığı duruyordu yerde, hani paketin çevresindeki o al jelâtin, eğilip aldım, sanki sendin, para çantamı açtım, koydum içine.*»

Selim İleri'nin hikâyesine ilk kez Yordam dergisinde rastladım. Daha önceleri Yeni Ufuklar'da «Yiğenim, İpeğim» türü denemelerini okumuş olabilirim. Sanırım Yordam dergisinin *Öykü Özel Sayısı*'ydı. (Sanırım diyorum, çünkü o dergiyi de birçok kitabım ve dergim gibi oradan buraya aktarırken yitirdim!) Anımsadığım kadarıyla dergide Bilge Karasu, Bilgin Adalı, Ahmet İnam'ın yanısıra, Selim İleri'nin de hikâyesi vardı: *Sensizleme*... Çok karışık bir hikâyeydi bu; Joyce, Kafka, Madam Agavni, Dorian Gray ve bir sürü yemek odasından oluşan bir metin... ve galiba Selim İleri, Cumartesi Yalnızlığı'nın kaç adet basıldığını, kaça malolduğunu da anlatıyor; kitabını, -daha çok *Güzün Savaş* hikâyesindeki duyarlığı- savunuyordu... Güven Turan, *Eski Defterde Solmuş Çiçekler*'in arka kapağında yazılı «*İleri'nin bütün kişileri, başkalarıyla köklü ilişkiler kurmak için çaba harcarlar. Ama sonuç her zaman olumsuz olur. İnsanlar arasındaki bütün yakınlaşmalar boşa gider. Sanki insanlar bilardo topları gibi, bir süre için birbirlerine değmekte, sonra ayrı uçlara doğru gitmektedirler.*» saptamasını da Yordam dergisinin (1969/yaz!) bu sayısında yapmış olabilir. Ancak, *Sensizleme*, tıpkı Türkiye Defteri'nin ilk sayısında yayımlanan *Yıllar Var ki*, gibi İleri'nin hiçbir kitabında yer bulamayacaktır...

Yazının ucu kaçınca, insan ister istemez başka konaklara da uğruyor. Çağsamalı, çağrışımlı yazıların kaderi bu herhalde: bir türlü, düşünülen, saptanan kıvam tutturulamıyor. Yazı kendi kıvamını kendi buluyor. İyi mi oluyor, kötü mü? Bilmiyorum! Ama okura karşı görevimizi de yerine getirmeliyiz:

Cumartesi Yalnızlığı 1968 yılında Adam Yayınları tarafından yayımlanmış. Fiyatı 4 lira. İçinde 8 hikâye var... Bugünün okuru Cumartesi Yalnızlığı'ndaki 4 hikâyeyi (Yürek Burkuntuları, Türküsüz, Hüzün Kahvesi, Cumartesi Yalnızlığı) yazarın Eski Defterde Solmuş Çiçekler kitabında bulup okuyabilir. 18 yaşında bir yazarın ilk kitabı Cumartesi Yalnızlığı. Yeni bir hikâye atılımının kitaplaşan ilk örneği... O yıllarda ortam hikâye için daha uygundu galiba: Otuz sayfalık bir dergide 3 hikâye birden yer alabilirdi! Bugünün ustaları, o yıllarda yayımladılar ilk ürünlerini. Adlarını anmak bile yeter: Hulki Aktunç, Tomris Uyar, Nedim Gürsel, Füruzan... Bugün ise, yüz sayfalık koca dergilerde tek bir hikâyeye rastlamak bile şaşırtıyor insanı!

*
**

Eksik bir yazı oldu bu. Kitabın kapağında, ilk hikâyesinde dolaşıp durduk... Oysa, *Türküsüz*'den, *Bir Demet Menekşe* filminden, İleri'nin bir zamanlar Soyut dergisinde yayımlanan *İmbikten Süzülen* yazısından da söz etmek isterdim; başka bir harita çizmek için belki! Ama yazı kendi sınırlarını kendi çizdi. ■

Yanan Kitap Görünce Ne Yaparsınız

Rıfat Madenci

Ulusları ulus yapan, örf ve adetleri, kendilerine özgü nitelikleridir. Son yıllarda kitap yakmak, çoğalan uygulamalarla ulusumuza özgü bir nitelik kazandı.

Ulusal bir nitelikten hareketle, kişiliğinizi ortaya çıkaran bir test hazırladık. «Yanan kitap» karşısında nasıl davranıyorsunuz? Size uyan numarayı işaretleyin, sonra aşağıda aynı numaralı bölümü okuyun. Kişiliğinizi öğrenin. Kendinizi daha iyi tanıyın.

Yolda yürüyorsunuz, yerde, köşede bir kitabın alevler içinde yandığını gördünüz. Ne yaparsınız?

1 — Ellerimi uzatarak ısınmaya çalışırım.
2 — Şapkamı çıkarırım. Şapkam yoksa başımı öne eğer saygı duruşunda bulunurum.
3 — Yanan kitabın fotoğrafını çekerim.
4 — Koşar itfaiyeye haber veririm.
5 — İçimden «kitap yakıyorlar, keşke video kaset yaksalar» derim.
6 — Yanan kitabın üstüne işeyerek, ateşi söndürmeye uğraşırım.
7 — Hemen orda, ben de başka bir kitap yakarım.
8 — Koşar kitabın ismine bakarım. Gider o kitabı satın alır, okurum.
9 — Yere eğilir, ateşten sigaramı yakarım.
10 — Geçmişi hatırlarım, gözlerim yaşarır.
11 — Kızarım, bağırırım. Kim yakıyor bu kitabı diye yeri göğü indiririm.
12 — Hiçbiri.

1 — Tipik bir ortadirek elemanı davranışı. Ard arda gelen zamlar sizi eritmiş bitirmiş. Gecekondunuzda ocağınız sönmüş. Diz boyu sefalet içindesiniz. Kemer sıkmaktan tam ortadan ikiye bölünmüşsünüz. Gövdeniz Aksaray'da iş ararken, bacaklarınız Mahmutpaşa'da dolaşıyor. Bedensel bütünlüğünüzü koruyun. Japon yapıştırıcı deneyin.

2 —'Siz müzeden mi fırladınız? Sizi gören «işte eski bir İstanbul efendisi» der. Oturuşunuz, taaretlenmeniz, kalkışınız, inceliğiniz, geğirmenizle nesli tükenen insanlar grubunun en güzel örneğisiniz. Kültürlüsünüz. Kitabın değerini biliyorsunuz. Şu sıralar emeklisiniz, geçinmek için ikinci bir iş arıyorsunuz. Kendinizi ağırdan satın. «Ben eski İstanbul efendisiyim, ayda 500 binden aşağı çalışmam» deyin. Alacağınız cevaplar sizi günümüze uygun bir insan yapacaktır.

3 — Siz fotoğrafçısınız. Boynunuzda makina, ilginç bir poz yakalamak için yolları tepiyorsunuz. Boş boş dolaşmayın. Sırtınıza yolcu alın. Ekmek parası çıkar. Taksimetre taktırmanız gerekecek. Taksimetreyi nerenize taktıracağınızı doktora sorun. Vücudunuz kabul etmeyebilir.

4 — Ah Londra ah! Uzun yıllar İngiltere'de yaşadınız. Ruhunuz medeniyet yaladı. İngilizlerin yangın konusunda ne kadar titiz olduğunu biliyorsunuz. Dedenizin dedesi tulumbacıydı. Çocukken itfaiyeci, büyüyünce yangın mühendisi olmak istediniz. Fakat kadere bakın ki, şimdi Sular İdaresinde çalışıyorsunuz. Yangın saplantınız var. Sonunda dededen kalma evinizi yakarak intihar etmeniz mümkün. Ruh doktoruna başvurun. Sizi soysun. Hemen iyileşirsiniz.

5 — İşte 21. yüzyılın insanı. Elektronik, bilgisayar, Basic dili, Fortran 4 dili, kuş dili, bıldırcınlı pilav hepsini yutmuş. Geleceğin robotlu nurlu ufuklarına inanıyor. Evinde bilgisayar var. Geceleri bilgisayar-yüklemekten beli kaymış. Çağanoz, çağanoz dolaşıyor. Kültürlü. Ülkemizdeki ilerlemeleri yakından izliyor. Ülkenin kitap yakma aşamasını geçerek film yakma aşamasına ulaştığını biliyor. Ne zaman video-kaset yakılacak diye heyecanla bekliyor. Herhalde çok beklemez.

6 — Her olaya pratik çözümler getiren, seksüel yanı güçlü bir kişiliğiniz var. Dikkat edin seksüel yaşantınız yavaş yavaş «teşhirciliğe» doğru kayıyor. Olanaklarınız varsa Avrupa veya Amerika'ya gidin. Oralarda şeyinizi ,sallaya sallaya dolaşın. Komplekslerinizden arının. Sonra tertemiz bir insan olarak yurda dönün. Başarılar.

7 — Taklitçi bir kişiliğiniz var. Hepimiz maymun soyundan geliyoruz. Ama siz özel bir maymun soyundan «şempanzelerden» geliyorsunuz. Son Tarzan filmini seyrederken acaip sesler çıkardığınız söyleniyor. Hatta ve hattâ Tarzan'ın maymun babası perdeden inip sizin yanınıza gelmiş, sizi öpmüş. Bu tür dedikodular etrafta dolaşıyor. Kim ne derse ona inanıyorsunuz.

8 — Derinlemesine araştıran, olayın kökenine inen, sonunda da kendinize göre bir gerçek bulup ortaya çıkaran tiplerdensiniz. Çocukken uyuyan babanızın karnını deşerek, bağırsaklarını incelemeye kalktınız. Zavallı adamı elinizden zor kurtardılar. Bu araştırma işlerinde Leonardo usta sizin yanınızda çırak kalır. Kitabı okumanızdaki amaç kitabı kimin yaktığını bulmak. Haydi hayırlısı.

9 — Siz göğüs kafesinizde taşıdığınız organlara ciğer mi diyorsunuz? Çektirdiğiniz son rontgenlerde sağ ciğerinizden Marlboro paketi, sol ciğerinizden ise Kent paketi görüntüsü elde edildi. Sigara ithalatı başlayalı beri her gün değişik bir marka denemekten imanınız gevriyor. Bilmediğiniz bir gerçek ise milyoner olduğunuz. Tekel, yabancı sigara içilmesine karşı olan uluslararası kuruluşlar harıl harıl sizi arıyor. Bulsalar paraya boğacaklar. Siz durduğunuz yerde durmuyorsunuz ki, sigaranızı yakmak için habire ateş arıyorsunuz. Artık bir kibrit alın.

10 — Romantik bir insansınız. Geçmişe çok bağlısınız. Geçmişte, apartmanın kalorifer dairesinde kitapları yakışınız hiç aklınızdan silinmiyor. Sonra aniden gelen kapıcı. Ve kapıcının şantajı. Şantaj yüzünden kapıcının cüce, topal, sağır, kel kızıyla evlenmek zorunda kalışınız... Siz zaten nerde kitap görseniz ağlarsınız. Ağlamayp da ne yapacaksınız?

11 — Kızmakta bağırmakta haklısınız. Yerlerden, çöp tenekelerinden, kâğıt, plastik toplayarak hayatınızı sürdürüyorsunuz. Bu kâğıt, kitap yakma modası yayılırsa aç kalacağınız ortada. Turistlerin bulunduğu yerlerde fazla dolaşmayın. Fotoğrafınızı çekerler. Türkiye'de fakir insanlar var diye aleyhimizde propaganda yaparlar.

12 — Ne yazık ki sizin kişiliğinizi aydınlatacak veri yok. Ama yukarıdaki onbir şıkkı da okuyup, kendi davranışınıza göre bir çözümleme yapmak elinizde. İyi çalışmalar. ■

DERGİDEN

«Günümüzde Kitaplar»ı yeni biçimiyle çıkarmaya başladığımızda kitap ağırlıklı bir kültür dergisini amaçladığımızı belirtmiştik. Bu amaca da adım adım ulaşacağımızı. Kitaplar konusunda ise salt edebiyatla sınırlanmak istemediğimizi, edebiyat dışı yayınlara da açılmayı düşündüğümüzü eklemiştik.

Amaçlarımızı tümüyle gerçekleştirebilmiş değiliz henüz. Ama okunan, izlenen bir dergi çıkarmayı başardığımızı biliyoruz. Bu başarımızı, yazılarıyla bize destek olan yazarlarımıza borçlu olduğumuzu da. Onların desteği, ilgisi olmasa, böylesine güvenli konuşamazdık çünkü.

Oysa yayınevlerinden benzeri ilgiyi, desteği gördüğümüzü söyleyemeyeceğiz. Üstelik ilgi, destek derken maddi destek beklemediğimizi de belirtelim. En önemli işlevimiz saydığımız ve aksatmamaya çalıştığımız «Yeni Kitaplar» bölümümüzde tanıtılan kitapları bile kendi olanaklarımızla sağlıyoruz. Açıkçası, satın alıyoruz. Günümüzde Kitaplar'a, birkaçı dışında, yayınevlerinden kitap gelmiyor. Kitap satışlarının durgunluğundan yakınan yayıncıların, nedenler arasında kitap tanıtımının yetersizliğini de saydıklarını görmek, bu açıdan ilginç bir çelişkiyi, tutarsızlığı sergiliyor. Örnekse, yayıncı, adı «Kitaplar» olan bir dergi çıkardığınız için, sizin kendi yayınlarını tanıtmak zorunda olduğunuzu düşünüyor. Ama bu görevinizi sürdürebilmeniz için, bırakın ilan vermeyi, size bir —en çok iki— kitap göndermeyi düşünmüyor. (Beş-altı yayınevinin bu genellememiz dışında olduğunu yineleyelim.)

***

Kitap Fuarları - İmza Günleri konulu soruşturma-tartışmamız sürüyor. Bu sayıda yer almayışının nedeni KDV soruşturmasının daha güncel oluşu. Aynı sayıda iki soruşturma bulunsun istemedik. Elimizde imza günlerini konu alan okur mektupları da var. Bunları gelecek sayıda değerlendireceğiz.

GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR

Anlamın Kökenleri

Vehbi Hacıkadiroğlu

Vehbi Hacıkadiroğlu'nun yazısı, Arda Denkel'in Anlamın Kökenleri adlı yapıtını konu ediniyor. Yazarın kimi tartışmalı konuları Denkel'in yapıtından yola çıkarak açıklamayı amaçlaması, bizi Denkel'den yanıt istemeye itti. Dileğimiz böylesi tartışmalara konuyla ilgili başka yazarlarımızın da katılmasıdır.

Dilimizde Mantıksal Çözümlemeci felsefe yapıtlarının sayısının azlığı gözönünde tutulduğunda Arda Denkel'in «Anlamın Kökenleri» ve «Bilginin Temelleri» (Metis Yayınları) adlı iki kitabının birden yayımlanmasını çağdaş felsefeye açılmamız bakımından mutlu bir olay olarak görmek gerekiyor. Yazarın geniş felsefe kültürüne eklenen titiz bir çalışmanın ürünü olan bu kitapların, okuyucunun hemen gözüne çarpacak olan değerli yanlarını bir de burada sayıp dökmektense, her felsefe kitabında bulunması felsefenin doğası gereği sayılabilecek kimi tartışmalı konulara bir açıklık kazandırmaya çalışmanın daha verimli ve yazarın isteklerine de daha uygun bir yol olacağını sanıyorum. Bu görüşe uyarak burada «Anlamın Kökenleri» kitabının eksenini oluşturan anlam-iletişim bağıntısı üzerinde ileri sürülen görüşleri ele almak istiyorum.

«Anlam»ın iletişimdeki yerinin yadsınamayacağı açıktır. Anlamsız bir takım imleri başkalarına herhangi bir yoldan iletmenin hiçbir yararı, deyim yerindeyse hiçbir anlamı, olamaz. Ancak bu, anlamın «söylenimlerin, mesajların iletilebilmesini sağlayan özelliklerinde» (s: 12) aranması gerektiğini öne sürmeyi haklı gösterir mi? Bu görüşte olan filozoflar vardır ve bu görüş kitapta bütün ayrıntılarıyla belirtiliyor. Denkel de daha başlangıçta «Anlam kavramına iletişim kavramından yaklaşacağız, böyle bir yaklaşımın temelinde anlamın ortaya çıkış ortamının iletişim olduğu düşüncesi bulunur» (s: 13) diyerek bu görüşü yeğler görünüyor. Oysa biraz sonra göstermeye çalışacağımız gibi, böyle bir görüş, bildirimlerin, değişik iletişim koşulları altındaki değişik *anlamlarından* söz etmeyi gerektirerek, yandaşlarını, iletişim ilişkilerinden bağımsız bir anlam kavramı bulunduğunu kabul etmeye, yani bir tür çelişkiye düşmeye zorluyor.

Kitapta anlamı iletişimden soyutlanarak açıklama yandaşlarının, açıklama ortamı olarak yalnızca «dil»i gördükleri belirtilerek dilci görüş reddediliyor. Böylece anlamı tümüyle dilbilim kuralları içinde açıklama aşırılığına kaçan görüşlerden kaçınmakla kalınmayıp, dilbilgisi kurallarının anlam konusuna getireceği açıklıktan yararlanma olanağı da bir yana bırakılmış oluyor. «Salt Nesnel» ve «Locke'cu» anlam kuramlarının da, anlamın iletişimdeki işlevine sık sık yöneltimde bulunmalarına karşın yine de iletişim ilişkilerinden bağımsız bir anlam kavramı kurmaya çalıştıkları düşünülebilirse de, kitapta bu kuramlar bir yana bırakılmayıp, özellikle Locke'un kuramı genişliğine incelenmektedir. Fakat birincisinin nesnellikte aşırıya kaçması yüzünden, ikincisinin ise aşırı öznellik suçlamasından kurtarılmış bile olsa, başka birtakım nedenlerle, bunların yetersiz kaldığı kabul edilmiştir.

Salt nesnel yaklaşımın, bir söylenimin evrende bir olayla karşılıklılık içinde bulunduğu görüşüne, kitapta söylenenleri daha da aşan biçimde karşı çıkılması gerektiğini sanıyorum. Gerçekten, deneyci, giderek birçok idealist filozofların kabul ettikleri, doğada insan anlığından bağımsız nesne ve olayların bulunduğu görüşünün tutarsızlığının yalın bir örnek üzerinde gösterilebileceğini öne sürebiliriz. Bir kimsenin, uzaktaki bir evden çıkıp kendi yönüne doğru gelen bir adam gördüğünü düşünelim. Buradaki «olay» nedir? «Bir adam bir evden uzaklaşmaktadır», «Bir adam gözlemciye doğru gelmektedir», «Bir adam yolda yürümektedir», «Bir adam hızlı hızlı yürümektedir» ve buna benzer sayısız olaylardan söz edilebilir. Nesneler için de aynı durum söz konusudur. Bir ağacı, «bitki», «ağaç», «yaşlı ağaç», «yolda bir engel», «gölge veren bir nesne» ve daha sayısız nesneler olarak görebiliriz.

Görülüyor ki zihinden bağımsız bir dış dünya, bulun-

duğunu kabul etmekle yetinmeyip, onun zihinden bağımsız nesne ve olaylardan oluştuğunu da kabul etmek felsefe çözümlemelerinde bir yanılgı kaynağı olacaktır. Bu durumda Nesnel Kuramın çıkmazı yalnızca «anlam olarak bir nesnenin bulunmadığı durumların olabilmesinden» (s: 18) değil, evrende zihinden bağımsız olarak belirlenmiş nesne ve olayların bulunmamasından kaynaklanıyor. Ancak, Nesnel Kuramın bu çıkmazının, onun «anlam» ve «doğrulanabilirlik» arasında kurduğu bağıntıyı da değerden düşüreceğini sanmıyorum. Yukarıda verdiğimiz örnekteki, aynı durumdan üretilen sayısız olaylara ilişkin her bildirimin anlamı «doğrulama» yoluyla açıklanabilir. «Bir adam yürüyor» demek, o yana baktığımızda bir adamın belli bir biçimde devindiğini göreceğiz demektir. «Bir adam evden uzaklaşıyor» bildiriminin anlamı da belli türden gözlemlerden belli sonuçlar alınacağıdır, v.b.

Locke'un kuramı üzerindeki eleştiriler kitapta daha kapsamlı biçimde yanıtlanmıştır. Yine de Locke'un, zihnimizde kurduğumuz tasarımlarla anlam arasında kurduğu bağıntının yeterince değerlendirilmemiş olduğu, giderek nedensel ve ilişkisel kuramlara gösterilen yakınlık yüzünden, Locke'un anlam kuramına yaptığı en önemli katkının gölgede bırakıldığı söylenebilir. Dış dünyadaki durumlarından sonsuz sayıda anlamlar üretilebilen, yani gerçekte belirli bir anlamı bulunmayan, nesne ya da olayların, tasarımlar olarak anlıksallaşmadıkça, belirli bir anlam kazanabileceklerini ussal olarak öne sürmek olanaksız görünüyor. Locke'un kuramının, dış dünyada zihnimizden bağımsız nesneler ve olaylar bulunduğunu kabul etmekten doğan yetersizliğini daha uygun bir dış dünya görüşüyle düzeltmeye çalışacak yerde nedensel ve ilişkisel anlam kuramlarında çözüm aramak verimsiz bir yol seçmekmiş gibi görünüyor.

Bu verimsizliğin, kitapta genel çizgileriyle onaylanarak ortaya atılan kimi örneklerin yakından incelenmesiyle açığa çıkacağını sanıyorum. Denkel'e göre «Güneşin altında saatlerce pişmiş fırın gibi bir çadıra girip, orada duran birine «Burası da bayağı soğuk» derseniz, yaptığınız, orasını sıcak bulduğunuzu anlatmaktır» (s: 114 n.). Kısaca, belli koşullar altında «Burası soğuk» dediğinizde bu, «Burası sıcak» anlamına gelebiliyor ve bu da anlamın iletişim koşullarına göre belirlenmesi demektir. Burada hemen birkaç soru ortaya çıkıyor. Belli koşullar altında «Burası soğuk» demek «Burası sıcak» anlamına geliyorsa «Burası sıcak» ne anlama geliyor? Aynı koşullar altında «Burası soğuk» denecek yerde «Kabine istifa etmiş» denseydi bu da yine «Burası soğuk» anlamına mı gelirdi? Eğer bunlar aynı anlama gelmiyorsa, aynı koşullar altında söylenen «Burası soğuk» ve «Kabine istifa etmiş» bildirimlerini birbirinden ayrımlı kılan şey nedir? Eğer bu ayrımın bu iki tümcenin anlamlarının değişik olmasından geldiği söylenecekse, ki öyle söylenmesi zorunlu görünüyor, anlam nedir?

Görülüyor ki kitapta benimsenen yaklaşım doğrultusunda bir «iletişim-edimi açısından anlam açıklaması» (s: 84) yoluna gidilebilmesi için önce «iletişim-edimi» ile hiç ilgisi olmayan bir anlam açıklanmasının yapılmış olması gerekiyor. Gerçek bir anlam açıklaması da ancak böyle bir açıklama olabilir. Böyle bir açıklamanın da, Locke'cu anlam kuramıyla, anlamı doğrulanabilirlik yolunda belirlemeyi öneren mantıksal olgucu kuramın bileşiminin dilbilim kurallarından yararlanılarak dizgeselleştirilmesiyle elde edilmeye çalışılmasından başka bir yolu yokmuş gibi görünüyor. Böyle bir yaklaşım kabul edildiğinde, anlam için önemli olan şeyin, kitapta söylendiği gibi (s: 112) «en az iki bireyin aynı söylenimden aynı zamanda aynı şeyi anlaması» olmayıp «bir tanım ya da söylenimden o söylenimi tanıyan her bireyin her zaman aynı şeyi anlaması» olduğunun kabul edilmesi gerekir.

Böyle bir anlam açıklamasına göre «her niyetli iletişim olayı bir 'söyleyerek yapma' gücü taşıyorsa» (s: 98) bu, anlamın güç ile özdeşleşmesi demek olamaz. Olsa olsa, söylenim sırasındaki kimi koşullardan yararlanılarak ya da bu koşullar yaratılarak söylenimin gücü artırılabilir. Öyle ki, yukarıdaki örnekte gördüğümüz gibi, herhangi bir söylenim, gerçek anlamının tümüyle karşıtı olan bir anlamı düzgüsel söylenime göre daha ilginç ya da daha güçlü biçimde sergilenmiştir. Fakat durumlar kitapta bütün incelikleriyle ve çok kapsamlı biçimde sergilenmiştir. Fakat yine de katıksız bir anlam açıklamasının eksikliğini duymaktan kendimizi kurtaramadığımızı belirtmek zorundayız. ■

HACIKADİROĞLU'NUN YAZISI DOLAYISIYLA

Anlam İletişim Gerçeklik ve Deney

Arda Denkel

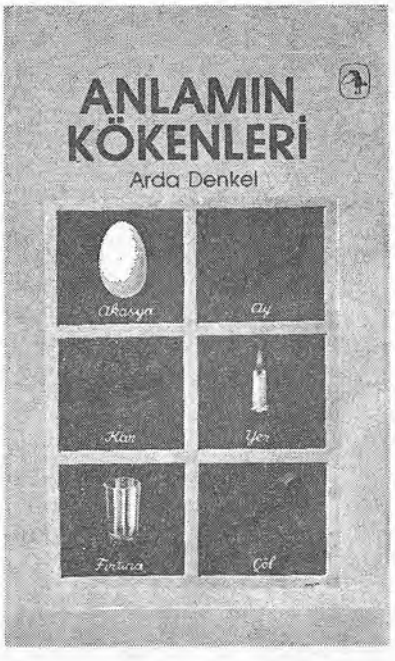

Sayın Hacıkadiroğlu'ya kitabımı eleştiriye değer bulduğu için teşekkür ediyorum. Yazısında benim iletişimi öne alan yaklaşımımı eleştirmek yanısıra, gerçekçi (salt nesnel) anlam kuramına ve benim kitapta hiç ele almamış olduğum deneyci (doğrulamacı) anlam kuramına da değiniyor. Bunu fırsat bilerek kendimi savunduktan sonra Sayın Hacıkadiroğlu'nun bu sözü edilen yaklaşımlara ilişkin görüşlerini de yanıtlamak istiyorum.

Burada, anlam kavramına iletişim olgusunun kimi yönlerini çözümleyerek yaklaşınamın gerekçesini yeniden uzun uzadıya verecek yerim yok. Bunu, *Anlamın Kökenleri*'ndekinden daha büyük bir ayrıntıyla 1981'de Boğaziçi Üniversitesi Yayınları'nda çıkan *Anlaşma: Anlatma ve Anlama* başlıklı kitabımda tartışmıştım. Ancak şu iki noktayı vurgulamak isterim: Sorun sonuçta dilin düşünce için zorunlu olup olmadığına, yani herhangi birşeyi düşünebilmek için, zorunlu olarak, bir dili konuşuyor olmanın ne ölçüde geçerli bir sav olduğuna dayanmaktadır. Bir başka deyişle, anlam-kuram seçiminin kökeni daha derinlerdedir. Ben bu bağlamda Sapir-Whorf hipotezine ve aynı doğrultudaki Davidson'un görüşlerine katılmıyorum. Bunu yaparken örneğin Piaget gibi düşünürleri izliyor ve yüklü bir deneysel bulgu dağarcığının da desteğine dayanıyorum. Bu düzeyden bağımsız olarak, anlam üzerine son yüzyıl içinde yapılan yoğun tartışmalar, sırf anlamlılık durumlarını açıklayabilmek yeteneği bakımından da, iletişimi öne alan yaklaşımdan başkasının açıklayamayacağı kimi anlamlılık boyutları bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunu Davidson bile onaylar ve kendi kuramının gerekli yerlerde böyle bir niyetsel-ileşitimsel açıklama ile zenginleştirilmesinin gerekeceğini öne sürer.

Şimdi Sayın Hacıkadiroğlu'nun benim benimsediğim bu yaklaşımı eleştiren görüşlerine dönüyorum. Eleştirisinde bir karşı-örnek uslamlaması kullanıyor: Göstermeyi amaçladığı, «bildirimlerin değişik iletişim koşulları altındaki değişik anlamlarından söz etmenin... iletişim ilişkilerinden bağımsız bir anlam kavramı kabul etmeye» götürdüğü savı. Böyle bir sonucun «bir tür çelişki» olduğunu söyleyemeyiz gibi geliyor bana; eğer Sayın Hacıkadiroğlu uslamlamasından sonuç alırsa ancak bir tür «döngüsellik» göstermiş olur. Oysa uslamlama pek sonuç alabilecek türden değil, çünkü bir tümce ile onun anlamını karıştırmak yanılgısına dayanıyor. *Anlamın Kökenleri*'nde Wittgenstein'ın kullandığı bir örneğin değişik bir bağlama koyarak onun eleştirisini kendisine yöneltmeye çalışmıştım: Uygun bir ortamda «Burası da bayağı soğuk» denerek orasının sıcak olduğunun dilegetirilebileceğini öne sürmüştüm. Benim iletişimi öne alan yaklaşımımı açıkça ortaya seren bu örnek üzerine Sayın Hacıkadiroğlu şöyle soruyor: «Belki koşullar altında 'Burası soğuk' demek 'Burası sıcak' *anlamı*na geliyorsa 'Burası sıcak' ne anlamına geliyor?» Amaçladığı döngüselliğin bulunmadığını göstermek için, biz de Sayın Hacıkadiroğlu'ya sorusunda geçen ikinci «Burası sıcak»ın *ne olduğunu* soralım. Bu bir

tümce midir, yoksa bir tümcenin bir iletişim durumunda kazandığı *anlam* mıdır? Eğer bu bir tümce ise, sorusunun, dili her konuşan kişinin verebileceği kolay bir yanıtı vardır. Böylece ortaya çıkanın bir döngüsellikle ilgisi olamaz, çünkü örnekte kullanılandan *başka* bir tümcenin anlamına kayılmıştır. Tabii aslında Sayın Hacıkadiroğlu «Burası sıcak»ı tümce değil *anlam* olarak ele alıyor. Ancak bu kez de bir anlamın anlamını aramak gibi, bir *ulam yanılgısına* düşüyor. Eğer bir söylenim anlaşılmışsa, onun anlamı biliniyor demektir. Söylenimin nasıl anlaşıldığının açıklaması, o anlamlılığın açıklamasıdır. Anlamak belirli bir düşünce oluşturmaktadır. Burada durmayıp da gider düşüncelerin ve anlamların anlamlarını da sorarsak «kavramların duyguların dan», «isteklerin renklerinden» sözetmek gibi bir duruma düşeriz. Yaptığımız şiir değil de felsefe olduğuna göre, bunları onaylanamayacak yanılgılar diye görmekten başçaremiz yok gibi duruyor. Dolayısıyla Sayın Hacıkadiroğlu'nun göstermek istediği döngüsellik ulamsal bir olanaksızlık; yani öyle bir şey yok.

Sayın Hacıkadiroğlu şunu da katıyor eleştirisine: «Aynı koşullar altında 'Burası soğuk' denecek yerde 'Kabine istifa etmiş' denseydi bu da yine 'Burası soğuk' anlamına mı gelirdi?» Benim buna yanıtımın «hayır» olduğu kitabımda açıkça ortadadır. Çünkü kendi öne sürdüğüm kuramsal yapıyı bu «hayır» yanıtıma dayanarak biçimlendiriyorum. 113. sayfada ele aldığım Jiff' in örneğini ve 114. sayfadaki Searle'ün örneğini dışta bırakabilmeye yönelik bir çözümleme benim için zorunludur. Anlatılmak istenen ile kullanılan söylenimin «ilgisiz» olamayacağı Grice'ın kuramında da örtük bir biçimde içerilen bir koşuldur. 128. sayfada ortaya attığım «doğal/uzlaşımsal ilişki» koşulunu da özellikle bu gerekçeyle getirmiştim. Burada o bölümleri yeniden yayımlayamayacağımıza göre yapabileceğim, okuru *Anlamın Kökenleri*'nin bu sayfalarına göndermek olacak.

Gerçeklik ve Anlam

Salt Nesnel Kural (bks. *Anlamın Kökenleri* s. 17) dilin betimlediği bir gerçekliğin bağımsız varlığını varsayar. Bu nedenle «gerçekçi» bir kuramdır. Yalnız bu gerçekçilik, anlam kuramında dilden dış gerçekliğe doğru kurulduğu için, *dilin ögelerine karşılık olarak* varsayılan bir dış varlıktır. Bu da bize algımızın bildirdiği dış varlıklardan daha zengin bir dış dünyayı «gerçek» saymayı gerektirir. Bir başka deyişle *algılanamayacak türden* varlıkları varsaymaya yöneltir bu kuram.. Benim felsefi yaklaşımım, algının olanaklılık sınırları ile çizilen bir gerçekçiliktir. *Bilginin Temelleri*'nde bunu temellendirmeye çalışıyorum. Oysa Salt Nesnel Yaklaşım Platoncu gerçekçiliğe, yani örneğin tümellerin de gerçek varlıklar olduğunu onaylamaya yaklaşır. Bu ölçüde bir «gerçekçiliği» ben onaylayamam. Zaten başka nedenlerle de Salt Nesnel bir anlam kuramını benimsemediğim kitabımda açık olsa gerek. Sayın Hacıkadiroğlu da bu kurama karşı çıkıyor. Ancak o, gerçekliğin bağımsız varlığını yadsıdığı için, «doğada insan anlığından bağımsız nesne ve olayların bulunduğu görüşünü tutarsız» bulduğu için ve bu düşünceyi «bir yanılgı kaynağı» olarak gördüğü için karşı çıkıyor bu kurama. Kendisinin bu karşı çıkışı benim bilgibilimsel ve varlıkbilimsel tutumuma karşı düştüğü için, kullandığı eleştiriyi, *benim anlam kuramıma yönelik olmasa bile* yanıtlamak gereğindeyim.

Sayın Hacıkadiroğlu, insandan bağımsız olarak var olan nesne ve olaylar bulunduğu görüşünü hangi gerekçe ile tutarsız buluyor?' Gerekçesi, örneğin *bir tek* olayın birden çok biçimde betimlenebilir oluşuna dayanıyor. Bir nesne de birden çok yolla betimlenebildiğine göre, o da insana bağımlıdır, diyor. Onaylanması gereken bir nokta, bir nesne ya da olayın pek çok değişik betimlemelerinin verebileceği ve verebilecek bu betimlemelerin, betimlemeyi yapan insana bağımlı olacağıdır. Bir nesneyi ya da olayı onun belirsiz sayıda çok olan niteliklerinden kimilerini seçerek betimleriz. Onun hangi niteliklerini seçtiğimiz bütünüyle bize bağlıdır. Ancak değişik nitelikleri seçebilmenin, dolayısıyla da değişik betimlemeler verebilmenin insana bağımlı olması, *betimlenen nesne ya da olayın da insana bağımlı olmasını* gerektirir mi? Bunun yanıtı açıkça olumsuzdur. Gerekçesi de şu iki noktadır:

(i) Değişik betimlemeleri verirken bir bütünden ayrı ayrı parçaların kopyalarını alıyor gibiyizdir. Parçaların değişik parçalar oldukları ve hangilerinin seçildiğinin bize bağlı olduğu doğru olsa da, parçalar bütünle özdeş olmadığı ve parça ile kopyası özdeş olmadığına göre, bu, bü-

tünü de bize bağımlı kılmaz.

(ii) Niteliklerin seçiminin bize bağlı oluşunun bir ölçüsü vardır. Örneğin bir nesnede bulunmayan bir nitelikle o nesneyi betimleyemeyiz. Karşıdaki ağacı Sayın Hacıkadiroğlu da örneğin metal olmak ya da «ışık saçmak» gibi niteliklerle betimleyemeyecektir. Burada bizim seçimimiz nesneye bağımlıdır; bu ise, betimlemede kullandığımız niteliklerin bizden bağımsız olarak nesnenin nitelikleri olmasından kaynaklanır.

Öyle ise, bütün bu açık gerekçelere karşın Sayın Hacıkadiroğlu neden bu noktayı eleştiri olarak kullanıyor? Yoksa yine bir karıştırma mı sözkonusu? Bizce böyle bir karıştırma belirgin bir biçimde sözkonusu. Sayın Hacıkadiroğlu «olay» ile «betimlemesini» özdeşleştiriyor ve betimlemesinden sözederken, sanki olaya ilişkin birşeyler söylüyormuş gibi düşünüyor. Örnekleri verdiği yerde de tırnak içinde betimlemeleri verip bunlardan *olay* ve *nesne* diye sözetmesi bundan dolayı. Biz bunu da bir tür ulam yanılgısı olarak değerlendiriyoruz. Ancak Sayın Hacıkadiroğlu bu düşüncesi bağlamında yalnız değildir. Çağdaş düşünürlerden Jaegwon Kim ve Richard Brandt olaylara ilişkin olarak buna benzer görüşleri ileri sürmüştür. Ne var ki kesin olan, bir ulam yanılgısı içersin içermesin, Sayın Hacıkadiroğlunun özdeşleştirmesinin bağımsız bir temellendirme gerektiğidir. Böyle bir temellendirmenin yokluğunda, yaptığı özdeşleştirme bir varsayımdır. Dolayısıyla da buna dayanarak dış nesne ve olayların bağımsızlığını yadsırken bunu kanıtlamamakta, ulaştığı sonucu gerekçesiz olarak varsaymaktadır.

Deney ve Anlam

Sayın Hacıkadiroğlu'ya göre nesnel kuramın «çıkmazı... anlam ve doğrulanabilirlik arasında» kurulan bağlantıyı «gözden düşürmemektedir»; «aynı durumdan üretilen sayısız olaylara ilişkin her bildirimin anlamı 'doğrulanma' yoluyla açıklanabilir.» Bir anlam açıklanmasının «Locke'cu anlam kuramıyla anlamı doğrulanabilirlik yolundan belirlemeyi öneren mantıksal olgucu kuramın bileşiminin dilbilim kurallarından yararlanılarak dizgeselleştirilmesiyle elde edilmeye çalışılmasından başka bir yolu yokmuş gibi görünüyor». Eğer durum böyle ise, karamsar olmak için pek çok neden bulunduğu söylenebilir. Çünkü birleştirilmesi önerilen kuramlardan biri anlam kuramı değildir; öbür ikisi de 1930'lu yıllardan bu yana sınırlıkları artık iyice ayrıntısıyla saptanmış, tam anlamıyla «modası geçmiş» yaklaşımlardır.

Dilbilgisi kuralları dilin yapısal, anlamsal ve sese ilişkin özel örgütleniş biçimini saptarlar. Dilbilgisi kuralları için «tipik» olan, anlamı varsaymaları ve saptadıklarını bu varsayım üzerine kurmaları, anlamı olan söylenimlerin örgütlenişini açıklamalarıdır. Hiçbir dilbilgisi kuralı bize anlamın ne olduğunu anlatmaz. Böyle kurallar, dilin gramer ya da anlamsal örgütlenimini *betimler*. Dolayısıyla, bilimsel olan bu uğraş ile felsefi olan anlamın ne olduğu sorununu karıştırmamalıdır. Locke'un kuramına gelince, *Anlamın Kökenleri*'nin 58. sayfasında ortaya attığım uslamlamanın, bu kuramın anlamı açıklayamayacağına yeterli bir tanıt oluşturduğu kanısındayım. Bana Locke'un kuramından daha çok yararlanılabilirdi diyen herkesin önce o uslamlamamı yıkıp geçersiz bırakması gerekir diye düşünüyorum. Locke'un kuramının benim sandığımdan daha büyük bir açıklama gücü varsa, ben bunu ancak bu yolla anlayabileceğim.

Doğrulamacı Mantıksal Pozitivist yaklaşıma gelince, bir anlam kuramı olarak bu belki de felsefe tarihinin gördüğü en sınırlandırıcı, en kısıtlayıcı kuramdır. Zaten üstlendiği görev, deneysel temeli bulunmayan, ancak olgulara ilişkin olmak savındaki tüm önermeleri dilden temizlemektir. Oysa bu kısıtlayıcılık ona başedilmez bir kısıtlılık da vermiştir. Yalnız kurgusal önermeleri temizlemekle duramamış, ahlak, sanat, din üzerine söylenebilecek herşeyi anlamsız saymayı gerektirmiş, bilimsel önermelerin en önemli bölümü olan genel yasaları da saçmaya indirgemek tehdidini oluşturmuştur. Doğrulamacı kuram tarihi de bilim dışı ve anlam dışı bırakır. Çünkü ona göre bir önermenin anlam taşıyabilmesi, onun deneyde doğrulanabilir olmasına bağlıyken, anlamı da bu doğrulamanın yöntemidir. Böyle bir kuram, gözü deneyimden başka birşey görmeyen birkaç fizikçi dışında pek kimselere doyum sağlamamıştır. Zaten Mantıksal Pozitivistler de tüm çabalarını getirdikleri bu koşulu onaylanabilir bir biçimde «yumuşatmaya» yöneltmişlerdir. Ancak bu denendiği hemen her yerde, bu kez kuramın kendi temel amacına hizmet edemez, yani temelsiz kurguyu dışla-

yamaz olduğu görülmüştür. Doğrulamacılığın belki de en önemli yanılgısı, anlamı doğruluk ve yanlışlığa indirgemesi, onu buna bağımlı kılmasıdır. Oysa bunun tam tersi geçerlidir. Bir önermenin doğru ya da yanlış olabilmesi, önce onu oluşturan tümcenin anlamlı olmasına bağlıdır. Çünkü, doğruluğu ya da yanlışlığı sözkonusu olmadığı halde anlamını kavrayabildiğimiz, anlayabildiğimiz sayılamayacak ölçüde çok tümce sözkonusudur. Örneğin «Bugünkü Fransız kralı keldir» tümcesi bugün doğru ya da yanlış değildir; Çünkü *bugün,* hem kel olan bütün insanları, hem de kel olmayan bütün insanları gözlemlesek, aralarında Fransız kralını bulamayız. Deneyde doğrulanamıyor diye bu tümce anlamsız mıdır? Hayır, ne anlama geldiğini gayet iyi anlayabiliyoruz. Ayrıca tam iki yüzyıl önce, bu aynı tümce doğru ya da yanlış olan önermeydi. O zaman anlamlıydı da sonraları anlamını mı yitirdi? Bir kurum ortadan kaldırılınca, bir sözcüğün anlamı da mı ortadan kalkıyor? Yeni bir kabineden eski bakanlıklardan biri kaldırılmışsa, bundan dolayı bu bakanlıkla ilgili olarak söylenenler artık anlaşılmaz mı olur? Kanımca anlamı Sayın Hacıkadiroğlu'nun önerdiği gibi deneyle açıklayabilmek için, bilinenlerin çok dışında bir kuram ortaya atmak gerekecektir. Bu ise gerçek bir felsefi atılım, büyük bir özgünlük olur; özlenilen de zaten budur. ■

B/F/S

BİLİM / FELSEFE / SANAT
yayınevinin 1985 programından
ilk kitaplar:

BİLİM DİZİSİ

J.D.BERNAL: QUANTUM MEKANİĞİ ÖNCESİ BİLİM TARİHİ
Çeviren: Ersin Dur

V. GUILLEMIN: QUANTUM MEKANİĞİNİN ÖYKÜSÜ
Çeviren: Ersin Dur

A. EINSTEIN: DÜNYA GÖRÜŞÜM
Çeviren: M. ve Ş. Küpüşoğlu

FELSEFE DİZİSİ

G.W.F.HEGEL: TOPLU YAPITLARI-I
(1. Kitap: Estetik Üzerine Dersler)
Çeviren: Ahmet Cemal

L.WITTGENSTEIN: TRACTATUS
Çeviren: Oruç Aruoba

F. CHATELET: HEGEL
Çeviren: Hülya Tufan

SANAT DİZİSİ

PABLO NERUDA: KARA ADA ŞİİRLERİ
Çeviren: Sait Maden

YURIY LOTMAN: SİNEMA ESTETİĞİNİN SORUNLARI
Çeviren: Oğuz Özügül

AKŞİT GÖKTÜRK: SÖZÜN ÖTESİ
Yazın, çeviri, dil ve kültür üzerine yazılar

VE

DÜN VE BUGÜN **FELSEFE**

DİZİSİ

yakında kitapçılarda

B/F/S
BİLİM / FELSEFE / SANAT
YAYINLARI

Muallimnaci Caddesi 41/10, Ortaköy-İstanbul

«Tekniğe bunca yatırım yapıldığı, dergilerimizin, gazetelerimizin, kitaplarımızın teknik düzeyi bunca yükseltildiği halde, tirajları acaba niçin artmıyordu? Gerçekten, okumayı sevmeyen bir toplum muyduk? Okumayı sevmemek, bir toplumsal karakter olabilir miydi? Ya da, tirajın böyle tıkanıp kalmasında acaba bu inanılmaz teknik sıçramanın da mı etkisi vardı? Yani, bu yeni teknik gazeteciliğimizde bir nitel düşüşe mi yol açmıştı da, ondan tiraj alamıyordu? Dolayısıyla, bu durumun sorumlusu gazete sahipleri miydi? Acaba, önü ardı düşünülmeden, hesaplanıp kitaplanmadan mı ithal edilmişti bu yeni teknik? Veya bu hızlı teknik sıçrama, gazetecilerimizde mi bir nitel düşüşe neden olmuştu?»

Demirtaş Ceyhun, kendi açıklamasına göre, yukarıda sıralanan soruların kafasına takılmasıyla «Babıali'nin şu son 40 yılı»nı yazıyla dile getirmeyi düşünmüş. Hele, bu işlerin resmi sorumlusu Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün, İbrahim Müteferrika'nın matbaasının kuruluşunun 250. yıldönümü nedeniyle hazırladığı «Armağan» kitabın önsözünü okuyunca, gerçekten dehşet içinde kalmış ve galiba biraz da bu öfkeyle teybini kaptığı gibi soluğu Yaşar Kemal'in yanında almış. Demirtaş Ceyhun'un dehşete kapılması boşuna değilmiş; 1979 yılında yayımlanan bu kitabın önsözünde, 1940'lardan bu yana basın yaşamımızla ilgili ciddi bir inceleme-araştırma yapılmadığını itiraf eden ilgililer, bir Sovyet bilimadamının, A.L. Jeltjakov'un bir incelemesinin zorunlu olarak yayımlandığını belirtiyorlarmış...

Demirtaş Ceyhun Babıali'yi Sorguluyor

Şenay İşözen

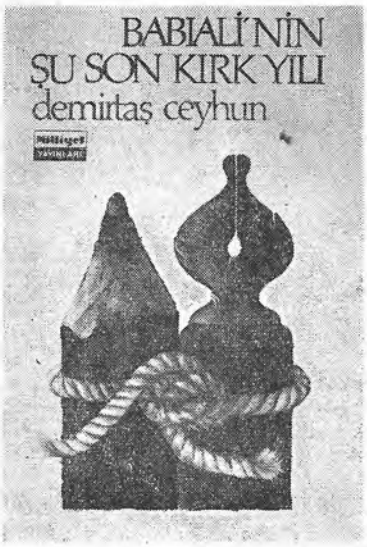

Sayın Ceyhun, Milliyet Yayınları'nca geçtiğimiz ay yayımlanan «Babıali'nin Şu Son 40 Yılı»nın ilk on sayfasını okuyanlar, konuya ilgi duymanızın nedenlerini azçok anlıyorlar. Biz yine de, sizden, Babıali'nin son kırk yılının kitaplaştırılma öyküsünü dinleyelim istiyoruz...

Önce gazeteye röportaj yapmak amacıyla yola çıktım; Babıali'nin kırk yıl öncesine giderek, bu alanda öncülük yapanları, uzun yıllar teknik bölümde hizmet verenleri tanıtmak, böylece basınımızın geçirdiği aşamaları sergilemek istiyordum. Doğrusu en başta basınımızın böylesine değişik sorunlarıyla karşılaşacağımı bilmiyordum. İşte bu yazı dizisi uzun bir süre Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanmak üzere bekletilip bir türlü çıkmayınca, ben de konuyu daha ayrıntıyla ele alıp kitaplaştırmaya karar verdim. Çalışmalarım sırasında, iki şey özellikle dikkatimi çekti: Birincisi, 1946-48'lere kadar edebiyatla gazetecilik birlikte gelişmişti; yani muharrirle edip aynı kişiydi. Ne zaman çok partili döneme geçilmişti, bu imam nikahı da —ben hep bu benzetmeyi yaparım— bozulmuş oldu. Bence ikisi de birbirinden çok ayrı şeyler; taban tabana zıt, yazı olmaktan başka benzerlikleri yok. Elbette, daha çok bir edebiyat dergisine benzeyen bu gazetelerin sağlıklı olduklarını söylemek yanlış olur.

İlgimi çeken ikinci konu, ülkemizin geçirdiği sosyo-ekonomik değişikliklerin tümünü basının da geçirmiş olduğuydu. Basın, tüm değişiklikleri günü gününe yaşamış, sanki «etki-tepki» ilişkisi olmuştu. Bu, bana çok önemli bir toplumsal olgu olarak geldi. Sağlıklı basın da budur zaten, toplumun aynası haline gelen; ama sözünü ettiğim yalnızca olumlu yönlerini yansıtması değil tabii, hastalıklarını da toplumun aynen yansıtması.

Böylece kendi içinde bir bütünlük gözeterek, Babıali'nin son kırk yılını sergilemeye çalıştım. Konuşulanları aynen verdim. Ancak, kitabın gazete için hazırlanan bir yazı dizisinden oluştuğu unutulmamalı. Belki bu nedenle, yer yer yinelemeler göze batacaktır. Ülkemizin basın yaşamıyla ilgili çalışmalarının, yetersiz ama ilki kabul edeceğimiz bu kitabı daha pek çok inceleme-araştırma izlemelidir kuşkusuz. Öncelikle de bu çaba, Gazeteciler Cemiyeti'ne, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne düşüyor.

Sürekli tiraj sorunundan yakınan gazetelerin de aynı çabayı göstermesi, en azından bazı çıkmazlarına çözüm bulmaları amacıyla konuyu sahiplenmeleri gerekmiyor mu?

Ne yazık ki, basınımız yalnızca büyük teknik sıçramalarla yetinmiş ama, gazeteyi gazete yapan başka şeyleri unutmuştur. Böylece, her on yılda bir değişen basım makinelerinden yeterince yararlanmadan onları hurda fiyatına satmış. Bir yandan hemen tüm gazetelerimiz en modern basım araç gereçleriyle pırıl pırıl çıkarken, öte yandan ofset tesisin maliyeti artırıcı «dizgi-pikaj, montaj» servisi sürdürülmüş uzun süre. Bence basının en önemli çıkmazlarından birisi budur.

Yeni Asır gazetesinin sahibi Dinç Bilgin de sözünü ettiğiniz eski sistemin, yani teknik deyimle «soğuk sistem»in artık çok gerilerde kaldığını, bilgisayarlı sisteme geçilmesinin zorunluluğunu belirtiyor...

Elbette, derme çatma yöntemle yürütülen ofset sistem gazetenin masraflı çıkmasına neden oluyor. Nitekim, Dinç Bilgin, «Bizim en büyük avantajımız İstanbul gazeteleri gibi büyük tesislerimizin olmayışıydı. Bu nedenle, bilgisayarlı sisteme geçmek, bizim için daha kolay oldu» demişti. Böylece, uzun yıllar basınımızdaki teknik öncülük bayrağını taşıyan Haldun Simavi'den Dinç Bilgin bu bayrağı ele geçirmiş oldu. Daha otuz yıl önce, röportajlarını daktilo makinesiyle yazdığı için Yaşar Kemal'i şaşkınlıkla izleyen basın dünyamız, gerçekten kolay inanılır gibi değil, şimdi de Yeni Asır gazetesinde eski gazetecilerden Özdemir Hazar'ı hâlâ yazılarını daktilo makinesiyle yazdığı için hayretle izliyor. Çünkü yalnız gazetenin hazırlanması olayı değil, haberin gelişinden gazetenin basılışına kadar bütün safhaları kapsayan girift bir bilgisayarlı sistemle çalışıyor Yeni Asır. Bugün, Amerika'da ve hemen bütün Avrupa ülkelerinde gazeteler artık bilgisayarlı sistemle hazırlanıp basılıyor.

Bütün bunlar olumlu gelişmeler ama, belirttiğinize göre, gazetelerimizin toplam tirajı üç milyonu geçmiyor, oysa *nüfusumuz çoktan elli milyonu aştı. Yani bunca teknik yatırım da istenen satışı sağlayamıyor; belki bolca gösterişli gazeteler çoğalıyor yalnızca...*

Gazete tirajlarının bu sayıda tıkanıp kalmasının pek çok nedeni var. En başta ülkemizin insanlarının okumaya karşı gösterdiği genel ilgisizlik. Biz göçebe bir toplumuz hâlen, bunu kabul etmeliyiz diyorum. Bu nedenle ağırlıklı olarak sözlü kültürü sürdürüyoruz. Yazılı tüm etkinliklere ise rahatça sırt çeviriyoruz. Vurdumduymazlık yaşamımızın her yanına sinmiş gibi. Pahalılık diyorlar, o yüzden kimse gazete, dergi, kitap falan alıp okuyamıyor diyorlar. Bence göreceli nedenler bunlar. Sigaranın yarı fiyatına bile satılmayan bir gazeteye nasıl pahalı diyeceğiz ki? Elbette, asgari ya da düşük ücretlerle çalışanlara diyeceğimiz bir şey yok, ama alım gücü yerinde olup da hiçbir şey okumamaya kararlı olanlara ne diyeceğiz? Hani, televizyon, video çıktı, insanlar hem okumaya, hem izlemeye birlikte zaman ayıramıyorlar gibi bahanelere de inanmak olası mı? Bunlar çıkmadan sanki herkes düzenli bir biçimde gazete, dergi, kitap okuyordu.

Oysa, sizin de kitabınızın girişinde vurguladığınız gibi, artık uzay teknolojisini hemen her alanda uygulayan Japonya'da 13 milyon tirajlı gazeteler, bir yılda toplam basımı 3 milyarı bulan kitaplar var. Televizyon, video gibi aygıtların evlere girmesi, üstelik yığınla değişik bilgisayarın kullanılması bu ülkede kitap, gazete, dergi tirajlarını düşürmemiş, artırmış aksine...

Elbette, daha önce söylediğim gibi, şurda yazılı kültüre geçişimiz 60 yılı ancak buluyor. Sonra gazetecilikteki nitel düşüşü de görmezlikten gelemeyiz. Yaşar Kemal haklı olarak «Basınımız halktan koptuğu için toplam tiraj artmıyor» diyor. Nitekim, Nezih Demirkent de, «Bugün işine otobüsle gidip gelen kaç gazeteci vardır? Bu yüzden karikatürümüzde çimdik esprisi de kalmadı» diye konuyu aynı biçimde irdelemişti.

Bir başka genç gazeteci, son yılların başarılı gazetecisi Melih Aşık ise «İnsana yatırım ne kelime... İnsandan korkuyor bugünkü basınımız...» diyerek öfkeyle yakınmıştı. Konuyu bir başka açıdan ele alan, Cumhuriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Müdürü Hasan Cemal de, artık yalnız okuruyla bir gazetenin ayakta kalamayacağını, kalsa bile bunun çok zor olacağını, bu nedenle gazete ilanlarının vazgeçilmez olduğunu belirtiyordu. Semih Balcıoğlu'yla yaptığımız bir konuşmadan ise özellikle «Gırgır» dergisine ve gazetelere ilişkin ilginç bir saptama çıkardık: Mizah

dergilerinden Çarşaf'ta hep ünlü imzalar olmasına karşın, Gırgır çok daha fazla satıyordu. Çünkü Gırgır'da çizenler hem genç, hem de halkın içinden gelen karikatürcülerdi. Dolmuşta, otobüste, mahallede, okulda aynen okurları gibi benzer olaylarla karşılaşıyorlardı. Ancak görüştüğüm kişilerin hemen tümü de, eski gazeteciliğin daha coşkulu olduğunda, dayanışma içinde yürütülen bir meslek olduğunda birleşiyordu.

Hepsi bir yana, en kötüsü, armağan verme yarışı içindeki gazetelerimiz, ancak birbirlerinden okuyucu çalarak tirajlarını artırma yoluna gidiyorlar. Bol renkli kocaman resimler, nerdeyse yalnız başlıklarla geçiştirilen haberlerle okuyucuyu seyirci durumuna düşürdüler. Oysa, tirajın salt spor sayfalarıyla, magazinleşmeyle, piyangolarla alınacağını, en azından eldeki sayının düşmemesi için bunların gerekliliğini savunan gazeteler, 1980-81 yıllarının Günaydın'ını örnek olarak incelemeliler. Bilindiği gibi, o yıllarda Günaydın gazetesi genellikle spor sayfasına fazla yer vermemiş, piyango düzenlememiş, ek ansiklopedi ya da çıplak kadın resimleri de yayımlamadan tirajını 900 binlere çıkarma başarısını göstermiştir. Eğer incelenseydi, siyahbeyaz olarak hazırlanan ekonomi sayfalarıyla bunun gerçekleştirildiği görülürdü. Çünkü ekonomi insanların günlük yaşamına girmişti, sokaktaki insanı da ilgilendiriyordu artık. Şimdi bütün gazetelerin bir sayfası ekonomiye ayrılmış durumda.

Aslında, bunca teknik yatırım, uğraş bir yana, eksik kalan ve halen sıkıntısı çekilen bir konu da, gazetecilerin istenen düzeye gelemeyişleri ya da bu niteliktekilerin sayılarının azlığı. Nedense, «insana yatırım» konusu bir türlü önemsenmemiştir. Rastgele yürütülmüştür. Bugün, dünyanın hemen her yerinde muhabir bulundurmak zorunda olan gazetelerimiz, bu işi birkaç haber ajansından haber alarak çözümlüyorlar. Tabii, olup bitenleri de kendilerine yansıtıldığı kadarıyla anlayıp yorumlayabiliyorlar. Bunun sakıncalarını da zaman zaman görüyoruz. Dış olaylara kapalı, kendi içimizde, yetersiz, ya da yanlı bilgilerle kalıyoruz.

Oysa ilk gazetecilik okulu ülkemizde 1952 yılında açılmış; yaklaşık otuzbeş yıldır gazetecilik mesleğini öğreten dört yıllık yüksek okullara sahibiz. Ama bu okullar istenen eleman sıkıntısını çözememiş bir türlü, zaten mesleğin gerektirdiği eğitim yapılmıyor deniliyor.

Evet, bu okullardan mezun gazetecilerin gazetecilik yapması en doğrusu ama, okulun hiçbir yönden bu amaca uymaması, istenen sonuca ulaşılmasını engelliyor. Sanki rastgele kurulmuş; ne öğrencilerin ne öğretim üyelerinin ne de Gazeteciler Cemiyeti'nin benimsediği, ilgi duyduğu okullar. Buraların işlevsel kılınması isteniyorsa, hem devletin, hem cemiyetin hem de gazetelerin sahip çıkması zorunludur.

Aslında, basının birçok sorununun ortaya getirilmesi, kamuoyuna duyurulması, bunların bir ölçüde çözüme kavuşturulması yine bu kuruluşların ve gazetelerin bir araya gelmesiyle olasıdır. ■

Yeni Bir Fuar Anlayışı

FUGOR, 1-10 Mart 1985 tarihleri arasında, Cağaloğlu İstanbul Reklam Sitesi'nde Kitap «85» adlı bir kitap fuarı düzenliyor. Fuarın amacı, okurla yayınevleri arasında dolaysız ilişki kurmak, okurun istediği kitabı bulabilmesini sağlamak, yeni kitapları tanıtabilmek... Ayrıca Kitap «85» fuarı, yalnız kitap satışını değil, 1985'in «Gençlik Yılı» oluşunu da göz önünde bulundurarak birtakım etkinlikleri kapsıyor.

Fuar süresince Genç Karikatürcüler ve Genç Fotoğrafçılar sergileri ziyaretçilerce gezilebilecek, ayrıca konser, panel, söyleşi gibi etkinlikler düzenlenecek.

Genç Müzisyenler: *İstanbul Devlet Konservatuvarı öğrencilerinin konseri.*

Günümüzde Kitap: *Erdal Öz'ün yöneteceği panele katılacak çeşitli yayınevleri, kitaba, yayıncılığa ilişkin sorunları dile getirecekler.*

Günümüz Sineması: *Günümüz Türk Sinemasının ele alınacağı panelde Atıf Yılmaz, Ömer Kavur, Fehmi Yaşar ve Şerif Gören birer konuşma yapacak.*

Günümüzde Edebiyat: *Atilla Özkırımlı'nın yöneteceği söyleşiye Cemal Süreya, Süreyya Berfe, İsmet Özel, Latife Tekin ve Ahmet Altan katılacak.*

Kadın Çevresi Yayınları

Bu kez de yeni kurulan bir yayınevini tanıtmayı düşündük, ve Kadın Çevresi yayınlarının yürütücüleriyle konuştuk. Kendilerine yönelttiğimiz aşağıdaki soruları Kadın Çevresi Kadınları birlikte yanıtladılar.

1. *Niçin Yeni bir Yayınevi?*
2. *Kadın Çevresi Yayıncılık - Hizmet Danışmanlık A.Ş.'nin kuruluş amacı, yayın politikası; yayıncılığın dışında hangi konuda* hizmet *ve* danışmanlık *yaptığını açıklar mısınız?*
3. *Tüyap 3. Kitap Fuarı'nda Kadın Çevresi yayınlarını, kitaplarından önce başka bir şekilde tanıma olanağına kavuştuk; fuara bu şekilde katılmanızın nedeni? Bunun ne gibi yararı oldu?*
4. *Yayınladığınız* ilk iki kitap *ve bundan sonra yayınlayacağınız kitaplar hakkında bilgi verir misiniz?*
5. *Kadın konusunu, kadın sorunlarını ele alan birçok yayınevi çeviri/telif kitaplar yayımladılar, yayımlıyorlar; bunlarla ilgili düşünceleriniz: Seçimi, çevirisi vb. konularda...*

1/ Son zamanlarda «kadın» konusu Türkiye basın dünyasında çokça ele alınır oldu: birçok yayınevi çeviri/telif kitapları ardarda yayınlıyor. Ancak, biz yine de kendi yayınevimizi kurmayı anlamlı bulduk. Kadın konusu bizim için moda olmanın çok ötesinde bir önem taşıyor: Yalnızca kadın olmaktan kaynaklanan sorunlara kadın açısından yaklaşmayı savunduğumuz için yeni bir yayınevi kurduk. Amacımız, kadınların kendi sorunlarını dillendirmeleri, kendi çabaları ve emekleriyle bu sorunlara çözüm aramalarını mümkün kılmak.
Kadın Çevresi, okurları ile ve okurları arasında iletişim ve dayanışma sağlamak istiyor. Hedefimiz kadın ve erkeklere cinsiyetlerinden dolayı içinde oldukları toplumsal yerleri ve iki cins için bunun gündelik sonuçlarını sorgulayacak bir ortamı sağlamak. Bunu yayınlar etrafında başlatacağımız tartışmalarla gerçekleştirmeyi düşünüyoruz.

Kadın acısını savunan yazarlarımızın ürünleri, başka ülke kadınlarının sorunları, mücadeleleri, tartışmaya açtıkları kavramlar, çeşitli el kitapları, basmayı düşündüğümüz kitaplar bunlar. Türkiye'de kadının durumunun araştırılması, kadını ele alan araştırmalardaki büyük eksiği biraz olsun kapatmak, bizim için kadın acısını yaygınlaştırmak kadar önemli.

2/ Sorunun 'yayın politikası' ile ilgili bölümü, 1. soruyla doğrudan ilgili. Orada, kadın sorununa 'kadın açısı'ndan bakmaktan sözetmiştik. Bu bakışaçısı çeşitli eğilimleri, farklı yaklaşımları kapsıyor. Kadın Çevresi Yayınları, bu bakışaçısını tek bir yönüyle değil, çeşitliliği içinde vermeyi amaçlıyor. Dolayısıyla, yayın politikamızın ilk ilkesi *çoğulculuk:* Kendisine feminist diyen çeşitli yazarların görüşlerini, mümkün olduğunca kapsayıcı bir biçimde yansıtmak. Öte yandan, kadın sorunu çok farklı alanlarda ortaya çıkıyor: Çalışma hayatından cinselliğe, analıktan siyasal yaşama, evkadınlığından sokaklarda kadınların yaşadıklarına kadar uzanan çeşitli boyutları var bu sorunun. Bu farklı boyutları hem tek tek ele almak, hem de aralarındaki bağlantıları ortaya koymak, kadın sorununu bir bütün olarak anlamak için gerekli. Bu da bizim ikinci yayın ilkemizi oluşturuyor: Kadın sorununa bir *bütünsellik* içinde bakmamızı sağlayacak bir yayın politikası benimsemek, yayın programımızı bu kaygıyla oluşturmak.

Kadın Çevresi'nin kuruluş amacına gelince. Bu amaç, anasözleşmemizde şöyle dile getiriliyor: «Şirketin amacı, ev içinde ve ev dışında, ücretli ya da ücretsiz çalışan kadınların ürünlerini tanıtmak, pazarlamak, bilim, teknik ve sanat alanlarında bilgi düzeylerini yükseltmek, kültürel iletişimi sağlamak için her türlü etkinlikte bulunmak, sağlık ve hukuk konularında danışmanlık hizmetleri yapmaktır.» Görüldüğü gibi, yayın bu genel amacın yalnızca bir bölümü olmakla birlikte, çok önemli bir bölümü. Bunun dışında, danışmanlık konusunda şimdilik hukuk danışman-

lığının ötesinde bir girişimimiz yok. İleride bu tür bir hizmet ve dayanışmayı, sağlık ve cinsellik alanlarında da gerçekleştirebilmeyi umuyoruz.

3/ Kitap fuarında kitap satışı ve yazarlardan imza alma dışında okur-yayınevi ilişkisi yok. Bu okur kitlesinin çoğu da erkeklerden oluşuyor. Biz, kadınlara söz hakkı vermek istedik, ayna üstüne yazı yazmalarını önerdik. Hem kendimizi dillendirecektik, hem de aynanın işlevi tersine dönecekti: Kadınlardan aynaya bakıp süslenmeleri beklenirken, aynaya yazı yazarak durumu bir an için bile olsa değiştirecektik. Yazı yazmayanlar için de anlamlıydı ayna: Kendisini Kadın Çevresi'nin aynasında, yazıların ardından görmek, herkese kendi durumunu biraz yansıtır diye düşündük.

Aynalar çok ilgi gördü. Erkekler çok yazı yazınca, onlar için aynanın karşısına kağıt rulo koyduk. Oradaki yazılar da aynaya yansıdı. Yazılar, tartışmalar, tepkiler bizim için çok aydınlatıcıydı. Sonuç olarak, Kitap Fuarı'nda kitap yerine aynayla bulunmak bizim açımızdan anlamlı oldu.

4/ İki ayrı dizinin ilk kitapları ile. başlıyoruz.

Kadın sorununa nesnel bir yaklaşımın örneklerini içeren dizi «Kadın Sözü» dizisi: Bu dizide kadın sorununu teorik düzeyde ele alan, kadınların ve mücadelelerinin tarihini 'yeniden' yazmaya çalışan, kısacası kadın açısından kadınlar *hakkında* yazılmış kitaplar olacak.

İlk kitap «Feminizm», Paleolitik çağdan günümüze kadınların toplumsal durumunun bozulmasını; kadının «özele» ve «mahreme» kapatılma, kamu işlerinden ve toplumsal iktidardan uzaklaştırılma sürecini sergiliyor, kadınların buna direnişlerinin ve başkaldırmalarının çağlar boyunca aldığı çeşitli biçimleri anlatıyor. Andree Michel tarihte kadınlarının yerini ve bunun tarihçiler tarafından nasıl gizlendiğini vurguluyor.

«Söz Kadınların» dizisinde ise, kadınlar *kendilerini* anlatıyor: burada anı, mektup, deneme, söyleşi türünden daha öznel yaklaşımlar yer alacak.

İlk kitap «Evlilik Mahkumları» toplumun kadınları kaçınılmaz bir kadermişçesine evliliğe itişinin öyküsü... 'Ev kadınlığı' mesleği kızların eğitiminden analığa sürekli kendini yeniden üreten bir döngü. Comer'e göre bu döngü de sistemin kendini yeniden üretmesinin bir aracı.

5/ Çıkan kitapları tek tek ele alıp, kendi içlerinde değerlendirmedikçe —ki burada bu olanaksız— bu konuda genel bir yargı anlamsız olurdu. Bir tek nokta var: Bizim açımızdan bu yayınların en belirgin özelliği oldukça rastgele oluşları. Aralarında çok önemli yapıtların olduğu hiç kuşku götürmez. Ancak, kitapların (çeviri) seçimi, zaman zaman, kadın sorununun çeşitli boyutlarının birbirinden kopuk olgularmışçasına sunulmasına yol açıyor: Bir iç bütünlüğü olan diziler yerine, «kadın üzerine çeşitli kitaplar» biçiminde sürüyor bu faaliyet.

Öte yandan şu çok açık: Böylesine zengin bir yazın'ın Türkiye'ye aktarılması Kadın Çevresi'nin tek başına yüklenebileceği bir iş değil. Bu nedenle, bu tür çabaları çok olumlu karşılıyor ve kendi faaliyetimizle bu girişimlerin tamamlayıcı bir nitelik taşıdığını düşünüyoruz. ■

MUZAFFER BUYRUKÇU

Günlerden Bir Gün

Öyküler

YAZKO

SÜREYYA BERFE

Ufkun Dışında

Toplu Şiirler

DE YAYINEVİ

ERDOĞAN BAŞOL

Karmakarışık

1952'den günümüze uzanan çizgiler

İsteme adresi:
Bilge Kitap Kulübü

KDV Soruşturması

Yayıncılar Çaresiz ve Kararsız

Yayıncılık can çekişiyor. Doğru. Yıllardır bir türlü çözülemeyen sorunlarıyla, üst üste yıkım gibi gelen zamlarıyla yayıncılık öylesine bir çıkmazda ki; başta yayınevleri olmak üzere, basımevleri, ciltçiler, yazarlar, çevirmenler, grafikerler, çizerler, kitapçılar, dağıtımcılar ve kitap kulüpleri kara kara düşünüyorlar. Ne yapmalı, nasıl etmeli de önce bir kitabı basmalı, sonra dağıtmalı ve satmalı? Kısacası bir kitabı okura ulaştırmalı...

İyi ama, okurun da iç açıcı bir durumu yok ki; elbette o bütün bu çabaları görmezlikten gelmiyor, inatla kitap okumaya çabalıyor ama elinden ne gelir. Kendisine ulaşan kitabın arka kapağını çevirip şöyle bir fiyatına göz atınca, ister istemez gönlü onda ama, çaresiz çoğunlukla onu yerine geri bırakıyor. Okuru suçlayamayız, çünkü ülkemizin gazete, dergi, kitap okurlarının büyük bir çoğunluğunu geliri az olanlar oluşturuyor: Öğretmen, memur, öğrenci daha çok...

Peki yayıncılıkla uğraşanlar neler yapıyorlar; ne gibi çözüm arıyorlar sorunlarına? En azından hepsini ilgilendiren kağıt sorunu, dağıtım sorunu gibi benzer sorunlara karşı ortak bir tavır alamazlar mı? Belli ki, ülkemizde yayıncılıkla uğraşanların bir araya gelmelerini, kurumsallaşmalarını gerçekleştirmelerini daha çok bekleyeceğiz...

İşte bunun en can alıcı örneğini KDV konusunda yaşadı. Ocak 1985'ten itibaren uygulanmaya başlanan KDV bir güzel kitaplara, dergilere, gazetelere de uygulandı. Basın görevi gereği, birkaç gün bu konuyu işledi, verginin yayınlara uygulanmasından doğacak sakıncaları falan belirtti ama, doğrusu pek de önemli bir çıkış yapamadı. Ya yayıncılar ne yaptılar?

Ocak ayının ilk haftasında gazetelerde ilgi çekici bir ilanla, daha doğrusu bir duyuruyla karşılaştık: «Çok Acı Bir Kayıp» başlığıyla Sander Kitabevi sahibi Fikret Sander, can çekişen kitabın KDV'yle öldüğünü duyuruyordu. Ardından, «İtham Ediyorum» başlıklı bir başka ilanla, Sander bu kez, Türkiyeli çocuklar adına sorumsuz büyükleri itham ediyordu...

Günümüzde Kitaplar, özellikle bir kitap dergisi olması nedeniyle KDV konusunu ele aldı. Çeşitli yayınevleriyle görüşerek, KDV'ni nasıl uygulandıklarını, KDV yürürlüğe girdikten sonraki kitap satışlarını ve bu konudaki düşüncelerini alan bir soruşturma yaptı. Önceliği de, KDV'ye ilk ve tek tepki gösteren Sander Yayınevi'ne verdi.

SANDER YAYINLARI — Fikret Sander

Yirmibir senedir bu işin içindeyiz. Kitapçılığımızdaki sorunların üst üste gelmesinden büyük bir sıkıntı duyuyoruz. KDV de uygulanınca sorun daha da ağırlaştı. Nitekim gazete ve dergilere verdiğim ilanlar duyduğum korkuyu yansıtıyordu. Öylesine kaygılıyım ki; mutlaka birşeyler yapılması gerekiyor, yoksa kitap denen bir nesnenin ortadan kalkacağını söylersem hiç de karamsarlık etmemiş olurum. Yayınevi olarak yalnız ilanla yetinmedik tabii, ocak ayının son haftasında bir toplantı düzenledik. Toplantıya tüm yayınevlerinin gelmesini sağlamak için, o gün sabahtan akşama kadar Cağaloğlu'nda aşağı yukarı yüzkırk yayıneviyle görüştük. Ama öylesine düş kırıklığına uğradık ki... Çünkü, toplantıya gelen yalnızca üç yayınevi vardı: Altın, Cem ve Can. Toplantıya bunlardan başka, Türk Alman Kitabevi, Cumhuriyet Gazetesi'nden bir muhabir, Türk Haberler Ajansı ve İsa Çelik katıldı. Üç buçuk saat konuşuldu, tartışıldı. Ertesi gün gazetelerde toplantıyla ilgili üç dört satırlık bir haber yer aldı. Hepsi bu. Oysa İsa Çelik konuşmasında, kimlerin beklendiğini, bunların gelmeleri gerektiğini, en azından bu sorumluluğu neden duymadıklarını sordu, anlattı. Gerçekten de, yayıncılık konusunda her zaman duyarlı davrananlar sorunun ciddiyetini bilenler; söz gelimi Erol Toy, Aziz Nesin, Yaşar Kemal neden gelmemişlerdi? Cağaloğlu'nda yayıncılıktan geçimini sağlayan ciltçisi, klişecisi, hatta hamalı bile olmalıydı burda. Gazetele-

rimiz konuya daha ayrıntılı yer ayıramazlar mıydı? Sürekli kitap satışlarının düşüklüğünden yakınan yüzü aşkın yayınevimiz nerelerdeydi? Bütün bunlar kimsenin umrunda değildi anlaşılan...

Ya dağıtımcılarımıza ne demeli? Eskiden, yeni yayımlanan kitapları kitapçılara getirip tanıtanların hepsi şimdi yayıncı oldular ondan mı acaba? Böyle bir çabaları yok dağıtımcıların artık. Kitapçı, kitabını kendi gidip alıyor, ya da sipariş veriyor. Toplantıda bunlar da yoktu.

Sander Yayınları kitaplarında KDV'den dolayı bir zam yapmayacak. Kitap okura satılırken zorunlu olarak yüzde on KDV vergisi alınacak. Zaten okurdan da umduğum tepkiyi göremedim. İlk birkaç gün, bazı müşterilerimiz yakınır gibi oldularsa da kitap almaktan vazgeçen, yani kasanın önünde yüzde on KDV vergisi alınacağını öğrenince; elindeki kitapları yerine bırakan yalnız üç dört kişi oldu. Sonra herşey yoluna girmiş gibi göründü. Aslında girmedi, çünkü depolarımızda bekleyen kitapların basım tarihleri öylesine gerilere düştü ki. Bir kitabın nerdeyse üç dört yılda satılması, ondan sağlanacak bir geliri sıfırlıyor artık. Hatta zarar bile söz konusu.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kitaplara uygulanan KDV için neler düşünüyor bilemem ama, -aslında düşündüğü ortada- İngiltere'de yayınlar için yeni uygulamaya geçirilen KDV yüzünden kıyamet koptu. Bu vergiyi kaldırmak için ellerinden geleni yapıyorlar; yine edindiğim bilgilere göre, vergi kaldırılmazsa, yazarların, yayınevlerinin ve matbaaların topluca hiçbir kitap yayımlamamak üzere anlaşabilecekleri belirtiliyor. İngiltere'de kitap yayınlanmaması olağanüstü bir olay olur çünkü kitapevlerinin, kitapçı dükkânlarının içi tıklım tıklım kitap okurlarıyla

dolu. Öylesine okuma alışkanlığına tutkun ve bunu düzenli sürdüren insanlar. Verginin kalesi olarak bilinen ve ayrım yapılmaksızın herşeyden vergi alınan ABD'de de altı yıldır yayınlarda uygulanan KDV geçtiğimiz aylarda kaldırıldı.

ALTIN KİTAPLAR — Mürşit Ul

KDV uygulamasına geçilince, Anadolu'dan gelen mektuplar da çoğalmaya başladı: Buradaki kitapçıların çoğunluğu, ya siparişlerini azaltıyorlar ya da sevkiyatın durdurulmasını istiyorlardı. Kısacası bir bekleme devresine girildi. Zaten hiçbir zaman fazla olmayan kitap satışları da böylece daha da azalmış oldu. Yayınevleri de kendi başlarına KDV'yi uygulamaya başladılar. Kimi kitabın üstüne hem fiyatını hem de KDV'ni ayrı ayrı yazıp okuru uyarırken, kimi yalnız kitap fiyatıyla yetindi, kimi de KDV içindedir diyerek yuvarlak bir hesapla kitap fiyatlarını belirledi. Biz, okuru güç durumda bırakmamak için, kitaba ödeyeceği KDV'yi ayrıca belirttik. Böylece bir kitabın KDV'ni ödediği zaman kitapçıdan faturasını isteyebilecek. Hiç olmazsa ödediği verginin gerçekten yerini bulduğuna inanacak. Bir de yazarların ve çevirmenlerin «telif ücreti» sorunları var. Her ne kadar 900 bin liraya kadar bunlar vergiden muaf tutuluyorsa da, isteyene fatura karşılığı KDV de ödeyeceğiz telif ücretiyle birlikte. Ancak bu konuda da henüz net bir şey olmadığından şu anda kimseye ayrıca KDV ödemedik. Yayıncıların topluca soruna sahip çıkmaları gerekiyor. Yani, ilgili yerler de bizlerin tek tek müracaatlarını dikkate almıyorlar. Yapılacak en doğru şey yayınevlerinin bir dernek kurması, ya da sorunlarını çözecek kurumları gerçekleştirmeleri. Belki o zaman birçok sorunla başedebilmenin yolları bulunabilir.

Senelik 170 kitap çıkaran Altın Kitaplar anlaşılan bundan böyle 150, belki de 140 kitap çıkarabilecek. Eski baskılarla birlikte üstelik. Bekliyoruz, eğer bir değişiklik olursa yani KDV'nin kaldırılması söz konusu olursa, bunu «Türk kültürüne» büyük bir hizmet sayacağız.

CAN YAYINLARI — Erdal Öz

Sander Yayınları'nca yapılan toplantıya katılmayan yayınevlerinin, hem ortadaki belirsizlik hem de genel bir il-

gisizlik nedeniyle katılmadıkları inancındayım. KDV kültürü pahalılaştırıcı bir olay. Ama şu andaki yönetime çok iyi uyan bir uygulama. Yoksa alabildiğine düşen kitap satışlarına karşın bir de bu yük getirilmezdi. Çünkü sorun, yalnız okurun ödeyeceği yüzde on'da değil, ona ulaşana kadar her aşamada eklenen yüzde on'ların sonunda kitabı alınmaz fiyatlara ulaştırmasında. Şimdi her yayınevi kendine göre bir uygulama içinde. Biz, kitaplarımıza ayrıca KDV ücreti koymadık, içinde de demedik. Böylece, belki kitapçının geliri çoğalır, kitap satışı hızlanır diye düşündük. Denetlenemeyeceği için, tüketicinin cebinden çıkan yüzde onlar satıcının kasasına girecek. Telif ücreti de aynı belirsizlik içinde. Biz, telif ücretini ödediğimiz yazara ya da çevirmene, ayrıca KDV'ni ödememiz için ondan da fatura isteyeceğiz zorunlu olarak. Eğer istenmezse, eskisi gibi yalnızca makbuz verilecek.

Can Yayınları, kitap yayınlarını aynı çizgide sürdürecek. Çünkü bir yayınevinin yaşaması, hareketli olması yeni kitaplar yayınlamasıyla olasıdır. Yeni kitap yayınlamayan yayınevleri eskiyorlar ne yazık ki...

CEM YAYINEVİ —
Ali Uğur

Yayınevimiz KDV'den dolayı fiyatlarda herhangi bir değişiklik yapmadan yayınını sürdürmektedir. KDV mantığı gereği satışlarda yüzde on KDV alınmaktadır. Burada dikkat ettiğimiz olay, kitapçı komisyonunu yüzde 25'te tutmak.

KDV üretim sırasında çeşitli zorluklar getirmekte. Özellikle edebiyat yayını yapan yayıncılar bir dönem yayın yapmayacaklar ya da azaltacaklar sanıyorum. Bütün üretim girdilerinin KDV'leri ödenmekte, daha sonra üretilen kitapların tek tek satışlarında da KDV toplanmakta. Bu yayıncıya ek finansman

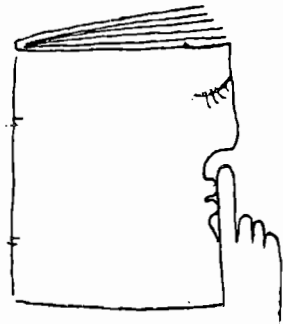

getirmektedir. Kitap maliyetinin hızla yükseldiği ve satışların özellikle 80'den bu yana azaldığı ülkemizde yayıncılık KDV'yle daha güç bir dönem yaşayacaktır.

Süreli yayın yapmadığımız için bizdeki telif ücretleri arazi kazançlar sayılır. Dolayısıyla telif ücretlerinin ödenmesinde KDV'nin etkisi yoktur.

VARLIK YAYINLARI —
Filiz Nayır Deniztekin

Fikret Sander tarafından Sander Kitabevinde düzenlenmiş olan toplantı bize haver verilmemişti. Olay olup bittikten sonra duyduk. Haber verilmiş olsaydı mutlaka katılırdık.

Uygulamadaki kargaşalığa, Maliye Bakanlığı'nca yapılan tebliğler yol açtı sanıyorum. İlk tebliğin 9. maddesi «kitap ve süreli yayınlar KDV dahil fiyat koyabilirler» diyordu. Sonradan yapılan tebliğin 10. maddesi ise «gazete, dergi gibi süreli yayınlar KDV dahil fiyat koyabilirler» şeklinde değiştirilmiş. Bunun anlamı kitaba bu şekilde fiyat koyulamayacağıydı. Çok sayıda yayınevi bu nedenle etiketle fiyat ve KDV'ni ayrı ayrı göstererek bu şekilde bir faturalama sistemini seçti. Bunun dışındaki uygulamanın tebliğe aykırı düştüğü kanısındayım.

Satışlarda KDV uygulamasından önce de bir durgunluk gözlemleniyordu. Halen sürmekte olan durgunlukta KDV'nin rolü mutlaka vardır. Çünkü ister istemez bir fiyat artışına yol açmıştır. Bugünün ekonomik koşullarında kitaba ayrılan dar bütçeyle alınabilecek kitap sayısı bu beklenmedik zorunlu zamla iyice azalmıştır. Hatta bazı bütçelerden tamamen kalkmıştır. Bu durum yayın yaşamına bir darbe daha indirmiştir.

İLETİŞİM YAYINLARI —
Mürşit Balabanlılar

Ne yazık ki, Fikret Sander'in sözünü ettiği toplantıdan haberimiz yoktu. Bence yayıncıların KDV'den dolayı bir araya gelmeleri önemli değil. Bundan önce, çözüm bekleyen dağıtım, tanıtım gibi daha önemli sorunlar için bir araya gelmeleri gerekir. Kağıt fiyatlarının sürekli artmasına karşı alınacak önlemler daha acil örneğin.

Devletin kültüre koyduğu vergi olarak kabul ettiğimiz KDV'den dolayı fiyatlarımızı değiştirmedik. «KDV dahildir» dedik kitapların arka kapağına, böylece fiyatlarını düşürmüş olduk. «KDV içinde» demeseydik, kitapçılar bu kargaşalıkta okurdan yüzde on fazla para alacaklardı. Öy-

lesine dikkat edilmeli ki, yayıncılığın en uç noktası okurları dahi denetlemek lazım. Zaten, kanunda periyodik yayınların KDV'ne tabi olduğunu, kitaplar için birşey yazılmadığını görüyoruz. Durum böyle olunca, her yayınevi kendine göre bir uygulamaya geçti. Bizim az kazanmamız söz konusu ama, bazıları da bundan yararlanarak fazladan kazanmanın yollarını bulmuşlar. Örneğin, etiketlerimizin üstüne kendi etiketlerini koyarak kitaplarımızı satanlar da var. YADA dağıtımdan yararlanan dört yayınevi, «KDV fiyata dahildir» diye kitaplarını satıyor. Hem gelecek tepkiyi engellemek, hem de alım gücünü zorlamamak için bu uygulamayı seçtik.

Kitap yayıncılığının peryodik yayınlar gibi profesyonel çalışması yoktur. Daha çok kendi başına çözümler bulmak zorundadır. Yine de tempoyu sürdürmek zorundayız, bu nedenle bu yıl için tasarladığımız kitapların yayımını gerçekleştireceğiz. Bir de, kitap fuarlarının yalnız büyük kentlerde değil, Anadolu'nun değişik yerlerinde açılması da yararlı olur sanıyorum. Anadolu okuyucusu da hiç olmazsa yeni yayınevlerini, yayınevinin tüm kitaplarını topluca görme olanağına kavuşur. Çünkü buralardaki kitapçılar kırtasiyenin yanında ancak iyi satabilen birkaç tür kitapları bulunduruyorlar zorunlu olarak.

Telif ücretleri konusunda Cumhuriyet Gazetesi'nde üç gün boyunca yazı çıkmıştı. Anlaşıldığına göre, serbest meslek erbabları için KDV uygulanacak, ya da başka bir işle uğraşıp kitabından da para kazananların diğer gelir vergisiyle birlikte bunu da ödemeleri sağlanacak. Bizim çevirmen ya da yazarımız 900 binin üstünde kazanç elde edemediğinden bunlara arazî iş olarak makbuz kesiliyor. Alpay Kabacalı'nın «Türkiye de Yazarın Kazancı» adlı kitabında belirttiği gibi, ülkemizde yalnız bu işlerden geçimini sağlayan pek az yazar ve çevirmen var.

Yayınevlerinin kuruluş amaçları ve yayınladıkları kitaplar farklı olduğu için bunların bir araya gelip, ekonomik bir konuda ortak bir platform oluşturmalarını bekleyemeyiz. Ondan önce demokratik platformda daha önce sözünü ettiğim gibi yayıncılığın daha ciddi sorunları çözüm bekliyor. Bizim anladığımız muhalefet biçimi bu...

DERGÂH YAYINLARI — İsmail Kara

KDV'nin olumsuzluğu tartışılmaz bir şekilde ortada. Ama hemen herşeye uygulanan KDV'nin kitaba ve diğer yayınlara uygulanmasına karşı çıkmanın bir anlamı yok bence. Çünkü Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu konuda herhangi bir politikası yok ki... Belki gazeteler ve dergiler için aynı şeyi söyleyemeyiz ama, kitap yayını yapanlar hiçbir zaman dikkate alınmadılar, alınmıyorlar. Kaldı ki büyük bir güç olarak kabul ettiğimiz gazeteler bile KDV'nin kaldırılması konusunda etkili olamadılar. Gazetelerin elde edemediği bir şeyi yayıncıların elde etmesi çok zor. Zaten hangi biçimde yayıncılık desteklendi ki, şimdi korunsun? Mesela, televizyonda yayıncılıkla ilgili hangi program var, ya da yapıldı? 1981 yılında, üçünün yayınevi sorumlusu olduğu (Ülkü Tamer, Filiz Nayır, İsmail Kara) yedi kişinin katıldığı, bir toplantı yapıldı. Yöneticiliğini Füsun Akatlı'nın yaptığı toplantıda bir kitabın nasıl meydana geldiği anlatıldı, teknik açıklamalarla yetinildi. Yarım saatlik sürede, kitap olayı böyle açıklandı, ve bizler kitaba ilişkin hiçbir sorunu ele almadan konuyu kapattık. Ne olacak, şu anda ansiklopediler satıyor belki, ama bir süre sonra onların da satış şansları eskisi gibi olmayacak. Zaten bunların satılması da, okullarda uygulanan bol ödevli çalışmalar sonucu oldu. Evde annebaba'nın ilgilenmesine gerek kalmadan, çocuklar verilen ödevleri bu ansiklopedilerden yararlanarak yapıyorlar. Yani, akademik, politik yayınlar sürekli gerilerken, arada bir bazısı çok satan, ama çoğunluğu hep az kitaplarla bu işi sürdürüyoruz. Fuarlardan da ben fazla umutlu değilim. Standlara ödenen yüksek ücretlerle indirimle yayıncıya fazla bir şey getirmiyor fuarlar.

KDV'nin yüzde onluk artışı kitaplara yüzde kırk olarak yansıyor. Uygulamada bazı boşluklar var. Stokların bildirilmesini devlet istemediği için, depolarda duran kitaplarla yeni çıkan kitaplar aynı şekilde işlem görmüş oldular. Bunun yükünü de okuyucu çekiyor tabii. KDV fiyata dahildir denildiğinde sorun çıkıyor, biz bu nedenle kitabın KDV'ni ayrıca belirliyoruz.

Vergi mükellefi olan yazar ya da çevirmenlere KDV'nin ödenmesi gerekiyor. Yayınevimizle çalışan hiçbir yazar ve çevirmenin kazancı 900 bini aşmadığı için biz bunu uygulamıyoruz. ■

KİTAP KİTAP KİTAP

Geç Kalmış Ölü

Hasan Bülent Kahraman

Mehmet Eroğlu'nun ilk romanından kısa bir süre sonra yayınlanmış bulunan ikinci romanı, Geç Kalmış Ölü, iki ana nedenden ötürü önemsenmesi gereken ve gene ilk roman Issızlığın Ortasında gibi çok boyutlu bir yapıt.

Geç kalmış Ölü'yü önemsenmesi gereken bir roman katına yükselten ilk neden kitabın kendi bütünlüğünden kaynaklanıyor. Kitabın kendi bütünlüğü derken de Geç Kalmış Ölü'yü Issızlığın Ortasında ile birlikte düşünüyorum.

Elimizdeki yapıt Issızlığın Ortasında'nın devamı sayılabilecek bir roman. Olayların bağlantısı, tiplerin, -gerek kendi bireysellikleri içindeki ilişkileri, gerekse olaylarla bağlantıları açısından bakıldığında- Geç Kalmış Ölü'nün kusursuz bir kurgu ustalığının ürünü olduğunu görüyoruz. Ayrıca bu ustalık salt iki romanı alttan alta birbirine bağlayan ilintiler açısından geçerli değil. Aynı ölçüde, belki daha çok romanın kendi yapısındaki örüntü de, bizim romancılığımızda örneği pek az görülen bir düzeyde. Bir konuşmasında Eroğlu'nun sinemadan oldukça etkilendiğini öğrenmişdik. Nitekim altını çizmeye çalıştığım kurgu ustalığı ancak büyük roman mimarlarında gördüğümüz, bir de daha çok Semprun gibi edebiyattan ve 'hayattan' gelmiş büyük soluklu sinemacılardan tanıdığımız bir olgu.

Yapıtın, bence, çok önemsediğim bu boyutunu aşan ikinci yönü, bazı roman sorunsallarına getirdiği öneriler ve çözümlerde düğümleniyor.

Mehmet Eroğlu daha önce yazdığım bazı yazılarda belirttiğim üzre Türkiye'de üzerinde çok durulmuş bir olgunun, birey ve aydın olgusunun altını çiziyor romanlarında. Bu aydın bizim bugüne değin

Türk romanında tanıdığımız aydından epeyce farklı. Aydın bizim romanımızda bugüne değin daha çok durağan (statik) bir ortam içinde ele alınagelmiştir. Ayrıca, bu aydın, *eylem* gerçeğinin uzağındadır. Eylem olgusunu sürekli olarak düşünür, tartışır hattâ bunu önerir de, fakat biz Türk romanında ilk kez Ayhan'la birlikte somut olarak bir eylem içinde kendisini sınamış bir çevreyle karşılaşıyoruz. Aydın, ilk kez Eroğlu'nda gerçek anlamıyla devrim ve eylem gerçeği içinde sınanıyor. Başlangıç noktası 'sınama/sınanma' olunca da kimse yalnızca 'olumlu' niteliklerden oluşmuyor. Korkanlar, geri dönenler, sorunları başka açılardan ele alarak değerlendirenler de var bu kitaplarda. Dolayısıyla bu çevre hem gerçeğin ve hayatın içinde yer almış olduğundan alabildiğine 'sahih' tavır ve davranışlar geliştiriyor, dolayısıyla bireylerden oluşuyor, hem de Türk toplum ve romanında tanımaya çalıştığımız fakat bir türlü netleştirilmemiş olan tüm aydınlar yelpazesini kucaklıyor. Eyleme inanan, karşı çıkan, sınıfının bilincinde olan, bireyselliğini arayan... tüm 'insanlık durumunu' kavrayan kişiler bunlar. Bu nedenle de Eroğlu'nun romanı doğrudan doğruya bir 'insanlık durumu' romanı olarak çıkıyor karşımıza. Soruna bu açıdan bakılınca da Ayhan'ın tartıştığı ve ilk elde çok karmaşık ve alışılmamış olarak değerlendirilebilecek kimi sorunsallar insanlık durumunu hazırlayan ve çözen anahtarlar olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca romandaki isimleri birer 'tip' olmaktan çıkarıp onları birey katına yerleştiren özellikler

de, bunlardır. Nitekim Geç Kalmış Ölü'yü Issızlığın Ortasında'dan ayıran boyut da bu noktadan tomurcuklanıyor.

Issızlığın Ortasında'da her türlü olgunun değerlendirilişi okura bırakılmıştır. Ayhan yaşadığı 'bugün' gerçeği içinde geçmişle yüzyüze geliyordu. Bir anlamda Issızlığın Ortasında'da Ayhan geçmişi sorguluyordu. Okur da, aynı şekilde, Ayhan'ın merceğinden bakarak örgütü tamamlayan tüm kişileri yaşadıkları olayların somutluğunda tartıyordu. Bu defa yaşanılan sorgulamanın Ayhan için kesin bir 'muhasebe'ye dönüştüğünü görüyoruz. Çünkü Ayhan Issızlığın Ortasında'da 'bir' geçmiş yaşıyor ise, Geç Kalmış Ölü'de 'iki' geçmiş yaşamaya başlamıştır. Ve Ayhan bu tavrıyla diğer kişileri Ali'yi, Halit'i, Naci'yi tüm boyutlarıyla yerli yerine oturtabilmemiz için kendi muhasebesini ve kendisinin bağlamında yaşanan 'ikinci' geçmişi ön plana çıkararak adeta 'yer açıyor'. Böylece kendisini ikinci kez 'feda' ediyor. Biz Ayhan'ın söylemine ve davranışlarına bakarak, onu mihenk taşı olarak kullanmak suretiyle diğerlerini yerli yerine oturtuyoruz. Giderek, gerek Ayhan, gerekse diğer kişilikler alabildiğine dallanıp budaklanıyor.

Öte yandan Geç Kalmış Ölü'nün Ayhan'ın neyi niçin, kimin adına yaşadığını sorgulayabileceği, en yakın çevresini oluşturan kişilerin geçmişini tanıyabileceği bir yanı var. Zafer, ilk kez Geç Kalmış Ölü'de Ayhan'ın 'aynası' olmaktan kurtuluyor. Zafer'in aile çevresi, kökenleri bir noktada hem O'nun değerlendirilmesinde, bütünlenmesinde kullanılan birer öge, hem de Mehmet Eroğlu'nun romanında 'insan ' ögesine ne kadar önem verdiğini gösteren, bunu duyumsatan birer 'ortam'. Fuat'ı ve kendisini çevreleyen davranışları düşünürsek Eroğlu' nun yapıtlarındaki kişiliklerin ne denli çok boyutlu olduğunu kolaylıkla çıkarabiliriz. Ayrıca hemen belirtmek gerekir ki, Eroğlu, Geç Kalmış Ölü'de romanı görünenin ötesine geçmesi gereken bir biçim olarak algılıyor. Tıpkı Green'in Afrikası, Durell'in İskenderiye'si, casus Lawrence'ın Arabistan çölü gibi bir atmosfer romanı yaratıyor İskenderun'u fon olarak kullandığında. Barları, bar kadınları ile gerçekten görünenin ötesine geçmiş, dramatik kurgusu alabildiğine derin bir dünya oluşturuyor.

Bütün bu nedenlerden ötürü, Geç Kalmış Ölü, hangi açılardan bakılırsa bakılsın tartışılması, üzerinde düşünülmesi gereken bir roman olarak beliriyor. ■

Bir Zaman Düşü

Muzaffer Uyguner

Sabahattin Kudret Aksal, son yıllarda yazdığı şiirlerini yeni bir kitapta topladı: *Bir Zaman Düşü*. Kitap, iki bölümden oluşmakta; birinci bölümde özgür koşukla yazdıkları, ikinci bölümde de düzyazı şiirleri yer almaktadır. Kitabın tümünü okuduğumuzda, birinci bölümde de, ikinci bölüme girecek yapısal özellikte bazı şiirler görüyoruz. Aksal, özgür koşukla yazdığı için bu kitaptaki şiirlerini, ölçü ve uyak konusunda da bu özgürlük anlayışını sürdürmüştür. Bazı özgür koşuklarda görülen yarım, tam ya da uzak dizelerdeki uyak düzenini hemen hiç görmüyoruz. Yalnızca bir tek şiirde, «Odada» (s. 8) adlı şiirinde çok değişik ve özgür bir uyak düzeni vardır denilebilir.

Aksal, kitabının adını «*Bir Zaman Düşü*» koymuştur. Bu ad, bir bakıma, şiirlerine de uygun düşmektedir. Çünkü, Aksal, bu kitaptaki şiirlerinde gerçekten bir zamanı düşlemekte, sürekli olarak geçmişi, eski günleri, İstanbul kentindeki eski yaşantıyı, çocukluğunu çocukluğunun geçtiği semt ve ev yaşamını anımsayarak şiirini kurmaktadır. Eski günleri anarken doğayı, aydınlık günleri, iyi insanları ve mavi olan gökleri de dilinden düşürmemekte, dizelerinde sık sık anmaktadır. Bugünkü yaşamı içinde de o günlerin mutluluğunu düşünerek avunmaktadır da diyebiliriz. «Sabah ki» adlı şiirindeki son iki dize (*«Boşaltsın göksel maşrabasıyla odaya gündüzü / Gülsün fotoğraftaki ölünün yüzü»*) bile bazı anıların, anı eşyaların ona verdiği erinci gösterir sanırım. Çocukluğunun evleri eski ve yana yatmış, sokakları dar ve çamurluydu (*«Biraz eğri dursunlar sadece / Çocukluğumun sokağının evleri de öyleydi / Okuldan döndüğümde / Ya da sabahleyin okula giderken / Evden çıktığımda»* s. 46). Ama, onların odaları da, odalarındaki, sofalarındaki dolapların içi de gü-

neşliydi; bir ferahlık duygusu, bir yaşama erinci verirdi insanlara. Çocukluğunun mahallesi şöyleydi: «*Yanyana evler, çatılar, / Kırlangıç yuvası baca, / Güneşte kalmış resimler / Gibi solmuş bu külrengi / Sokak, tırmanan o küçük / O dar ufka.*» s. 49). Bu evler ve sokaklar yok bugün, arabalar, atlar, atların hamutları, «*çiçek bozuğu / küçük kızlara düşkün / kekeme macuncu*» da yok. Mor akasyalarda «*güneşin zilleri çalar*», «*Güneşin sardunyalı yüzü / camları*» yıkardı, bu güneş, sonra da «*bir sokaktan başka bir sokağa*» inerdi. Kitapta birbirini izleyen «Mahalle», «Bir Sokaktan Bir Başka Sokağa», «Evler», «Bir Evi Düşünmek», «Bir Sokağı Düşünmek», «Öğleüstü» (s. 44-56) adlı şiirlerinde o eski mahallenin, evin, sokağın özlemini, oralarda geçen zamanın düşünü buluyoruz. Bu şiirlerde insanlardan çok insanların dışındaki nenlerin bol bol yer aldığını görüyoruz. Aksal, bugün, kendini insanlardan soyutlamış olarak, günlerin içinde geçen kendi yaşamını özlemektedir diyebiliriz. Kitabın ikinci bölümünde yer alan düzyazı şiirlerinde de aynı özlemi, aynı soyutluğu bulmaktayız. «*Ben miydim o çocuk, okul dönüşü, sırtında çantası, yol boyunca, arsa duvarlarının dibine tünemiş mayısların hüznünü soluyan*» (s. 89) derken de hep kendi kendinedir, hep yalnızdır. Bir şiirinin son dizesinde «*Bir yalnızlıktan gidilir kalabalığa*» diyor (s. 16). O mahalle, evler ve sokaklar hep insan doludur ve Aksal, sanırım ki, kendini bu kalabalık içinde bulmaktadır onlardan uzak bir yaşam içinde olsa da. Ona göre, bu kaynaşan, yürüyüp koşan kalabalık içinde yalnız sayılmaz insan; asıl yalnızlık, «*Bir gece yarısı / Bozkırda koşan trendeki adamın yalnızlığı / Hiçbir yalnızlığa benzemez / Düşünemezsiniz / Soyutlanmanın daha belirgin bir örneğini.*» s. 63).

Bugün, kentlerin sıkıcı evlerinde gürültülü sokaklarında, karanlık ve nemli odalarında hep eski günlerin doğasını, eski evlerin aydınlık odalarını, güzel ve anlamlı, anılarla yüklü eşyasını düşleyerek duyumsar mutluluğunu.

«Yolculuk Şiirleri»nde (s. 61-68), kentten uzaklaşmada bulur mutluluğunu ve eskinin özlemini giderir. «Evcil gökyüzü / Evim olur musun benim» dedikten sonra, «*Çocukluğumda resim defterime çizdiğim ağaçlar bunlar / O ev / O baca / O duman / O köpek*» diyerek çocukluğunun doğasına ve kentine duyduğu özlemi şiirleştirir güzelce. Aydınlık özlemi, güzel ve parlak yazlar da geçip giden zamanın esintileridir.

Zaman, musluğu açık kalmış bir su gibi akıp gider (s. 17); ya da «*çıngıraksız akşamlara doğru*»dur akışı. Bazan da «*Bir eskiciyle gider / Güleç yüzlü zaman*» ve giden bu zamanla birlikte yaldızlı saat, palto, giysi, iskete, «*servi sandık kokan / simle işlenmiş gelinlik*», mangal, kilim, kilimin gülleri de gider ve bize de ancak bu gidenleri düşlemek kalır. Aksal, «Bir Resimde» adlı şiirinin son dizesinde «*Bir resimde dondurmuş zamanı*» der (s. 35). Bu belki de resimlerin anlık saptanmasıyla yapılan güzel bir anıştırmadır; Aksal, bunu söylerken, şiiriyle de bu dondurulmuş zamanı yaşatmakta, kendisi de yaşamaktadır. Bu geçmişi zaman düşü içinde yaşarken ölümü de düşünmektedir bir yandan. Ölü, onun için, «*Yürümeyi unutmuş, oturup kalkmayı, / Düşünemiyor, konuşamıyor, / Görmüyor da. Göksüz ve bulutsuz. / Başka bir kalıba dökülmüş, / Doğayla içiçe, özdeş / Gök gibi, bulut gibi bir şey*»*dir* (s. 20). Ölüleri sağ, sağları ölü olarak düşleyip sevdikleriyle başbaşa olduğunu da düşlese, «karıncalanma ayağım / Gidiyoruz işte» diyerek yaşamının bir kesitini dile getirmekte, herşeye karşın şimdilik yaşadığını vurgulamaktadır.

Aksal'ın bu kitaptaki şiirleri, dilimizin sözcükleriyle örülmüş güzel dizelerden oluşmaktadır. Sözcükler bir kuyumcu titizliğiyle yanyana getirilmiş; onların ses, renk, görüntü güçlerinden yararlanılmıştır. Şiirlerinin bir çoğu, belki de bu yüzden, çok ince örülmüş, çok ince işlenmiş görünüler gibidir. Bu görünümler, bu görünüler başka ve eski bazı görünülerin üzerine işlenmiştir, yeni görünülerin saydamlığı altında onları, o düşünceleri, özlemleri

görürüz. Gelmiş geçmiş zaman, gelmiş geçmiş güneşler, eski doğa, eski güneşler vardır bu söz görünülerinin içinde ya da altında. Bu görünümlerde, görünülerde insandan fazlaca söz edilmemiştir. Ama, diyebiliriz ki, zaman insansız geçmez, geçen zamanın içinde kitaplarda yazılı olan ya da olmayan yaşamıyla insan bulunmaktadır. Sanırım, Aksal, geçmiş zamanın düşünü görürken o zamandaki insanları da görmüştür. *«Bir yalnızlıktan gidilir kalabalığa»* dizesi, bu görüşünün bir özetidir diye düşünüyorum.

Aksal, ölçüsüz, uyaksız, özgür bir şiire yönelmiştir. Özgür koşukla yazdıklarının bazılarında, gene de bir dize düzeni görülmektedir. Bazı dizelerin sonraki dizelerle bağlantıları da bunu açıkça gösterir (*«Düşünemiyor, konuşamıyor, / Görmüyor da.»* örneğinde olduğu gibi). Sözcüklerin seçiminde ve kullanımında büyük bir titizliği var. Yalın, süssüz, anlaşılır bir dil yaratmıştır. Şiirinde, bir uğultudan çok bir dinginlik, bir erinç havası var. Bir ormanın serinliğinde duyulan bir erinç de diyebiliriz buna. ■

DÜZELTME

Esen Çamurdan'ın geçen sayımızda yeralan «Murathan Mungan'ın Oyunları» başlıklı yazısında, 35. satırda başlayan cümle şöyle olacaktır: «İnanışlarına göre Yezidiler bir kez daire içine alındılar mı, ancak o daireyi çizenin silmesiyle dışarı çıkabilirler.»

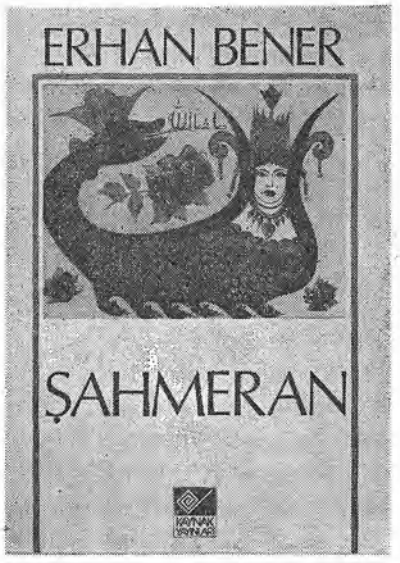

Esen Çamurdan

Şahmeran, yazarın da belirttiği gibi, daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da anlatılan bir halk masalından yola çıkılarak yazılmış bir yapıt. Masalı önce «masalımsı bir roman» olarak ele almayı düşünen Erhan Bener, konuyu özellikle simgesel yanını vurgulayarak oyunlaştırmayı yeğlemiş.

Yapıt iki perde, on sekiz tablodan oluşur. Zaman, «İslâmiyet'ten önce belirsiz bir zamandır.» Olaylar, Meran'ların mağarasında, Tebriz'de ve Kafdağı'nda geçer.

Konu kısaca şöyledir:

Belden aşağıları yılan, belden yukarıları insan olan Meran'lar Zalim Şah'ın diktatörlüğü yüzünden yerin yedi kat dibindeki mağarada dostluk, kardeşlik, bilgelik içinde yaşamaktadırlar. En büyük umutları bir gün yeryüzüne, güneşe çıkıp insanlarla barışçı bir birliktelik kurmaktır. Oyun başladığında Ece'leri ölür, yerine kızı geçer. Öte yandan Şahmeranlar'ın ölünce kızlarının kalıbına bürünerek, hiç ölmemiş gibi yeniden dünyaya geldiklerine inanılır. Yeni Şahmeran'ın hemen o gün evlenmesi gerekmektedir. Adaylar sınavda başaramaz. Genç Ece, günlerdir düşlerine giren, âşık olduğu ve bir rastlantı sonucu arkadaşı Şehmur'la mağaraya düşen Camsap'la evlenir. Bir süre sonra, Tebriz'de aranmakta olan Camsap Şehmur'la birlikte halkına yardım etmek ister. Şahmeran'dan izin alıp yeryüzüne çıkarlar ve hemen tutuklanırlar. O sıralarda Şah Keyhüsrev vezirince yavaş yavaş zehirlenmektedir. Kendini iyileştirenin her suçunu bağışlayacağı gibi onu kızı Şahbanu'yla da evlendirecektir. Camsap Şahmeran'ın verdiği büyülü ilâçla onu iyileştirir. Ama tam olarak özgür olabilmesi için Şah'la işbirliği yapan Dev'i öldürmesi gerekir. Yine karısının verdiği sihirli bıçakla bunu da becerir. Kayalıklardan düşe düşe bir cüce düşer. Bu arada Şehmur Camsap'la evlenmek isteyen Şahbanu'ya her şeyi anlatır. Şahbanu, Camsap'la çağırttığı karısını sihirli bıçakla öldürür. Ne var ki Şahmeran gebedir ve ölse bile çocuğu onun biçiminde yeniden can bulacaktır. Öyle de olur. Oyunun sonunda, saldırıya uğramış Meran'lar yeni Ece'lerini alkışlarken ölenlerin yolundan şaşırmadan yürümeye and içip, yeryüzüne çıkıp çoğalmaya, insanlara barışı getirmeye karar verirler.

Oyunun birinci perdesi daha çok bir serim niteliğindedir: Meran kabilesinin Ece'lerine ilişkin gelenekleri anlatılır, barışçılıkları, bilgelikleri vurgulanır. Tebriz'deki durum, Şah'ın zalimliği, Kafda-

ğı'ndaki Dev'le işbirliği, halkın yoksulluğu, ezilmişliği sergilenir. Meran'ların gelenekleri aktarılırken daha çok söylem düzleminde kalmıştır yazar, olanlarla olacaklar çoğunlukla söyleşilerle izlenir. Meran'lar bildikleri ya da bilmeleri gereken geleneklerini, dünya görüşlerini yeniden konuşup (?), birbirlerine «unuttun mu?», «unutma», «unuttum» sözcükleriyle anımsatırlar. Seyirci / okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla başvurulan bu yöntem, sahnesel öğelerden yararlanıp oyunun kurgusu içinde eritilmediğinden birinci bölümü oldukça durağan kılar. Tebriz'deki olaylar, birkaç sahne dışında, hep aynı «tablo»yla, tek boyutlu olarak gösterilir: Bir sokak, Zalim Şah'ın fermanını açıklayan Haberci, ezilen yoksul halk. İlk perdenin asal kişisi Şahmeran'dır. Oyunun başında destansı, trajik bir kişilik olarak tanıtılır. Meran mağarası / Tebriz karşıtlığı bireysel boyutta Şahmeran/ Camsap karşıtlığına koşuttur. Şahmeran'ın Camsap'la evlenmesi, düşman iki kent arasında barış tohumlarının atılması olacaktır bir yerde.

Asıl olay, oyundaki eylem, ikinci bölümde görülür. Burada Camsap kahraman olarak çıkar karşımıza, ülkesini Şah'tan kurtarmak ister, düşmanlarla savaşır. Zalim'e karşı gelen Camsap'ın yanında «İyiler» vardır, yani Meran'lar, ezilen halk; karşısındaysa «Kötüler»: Acımasız Şah ve çevresi, Dev, Şehmur. İyiler hep iyidir, söylemleri hep barış, kardeşlik, «yüreklerdeki sevgi ateşi, dostluk, sevgiyle bakış» üstünedir. Kötüler de sürekli olarak halkı ezerler, birbirlerinin kuyularını kazmaya çalışırlar. Bunların arasında Şehmur'un durumu oldukça ilginçtir: Onu kollayan, kardeş bilen Camsap'ı her fırsatta aldatır, kendi çıkarını kollar ama iyi Camsap yaptıklarının hiçbirini bir türlü görmez, anlamaz, inatla savunur arkadaşını. Nitekim, oyunun sonunda da karısıyla birlikte Şehmur yüzünden öldürülür. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi oyun kişileri tek boyutlu işlenmişler, ortaya derinliği olmayan tipler çıkmış. Ayrıca, salt bir çatışma yaratmak, belki de destansı bir kişilik oluşturmak için, oyunun bütününde işlevsiz kalan birtakım durumlar yaratılmak istenmiştir. Örneğin, ilk perdenin başında Şahmeran evlenme konusunda bireysel tercih/ toplumsal görev arasında bocalayarak trajik bir kişiliğe bürünür. Çelişkisi orada kalır, çünkü hemen ardından düşlerinin erkeğiyle karşılaşacak, onun önünde diz çöküp bir tragedya söylem ve tutumundan oldukça uzak bir biçimde aşkını ilân edecek ve giderek kıskanç kadın rolünü benimseyecektir. Bu tür yapay çatışmalar Camsap'ta da izlenir. En belirgin örneğine kapatıldığı hücrede tanık oluruz: Bir tirad boyunca Şahmeran'ın, gerektiği zamanlarda kendini çağırması için verdiği yüzüğe dokunmaya çekinir, erkekliğine yediremez. Ama iç çatışması söylemden öteye gitmez, yine hemen sonra karısını çağırdığı gibi, aldığı diğer büyülü araçları (bıçak, ilâç) rahatlıkla kullanır. O kadar ki, Dev'i Şahmeran'ın bıçağıyla öldürmeye yeltenirken «güvendiğim o (bıçak) değil, inancım!» bile der.

Şahmeran'daki dil ve kurguda da aynı çelişkilere rastlarız. Oyunda bazı yerler destansı bir ağırlıkta giderken başka bir yerde masalımsı olur, ya da dramatik biçem ağır basar.

Dikkat çeken bir başka nokta da müzik. Yazar müziğe özel bir önem vermiş yapıtında ve müzik eşliğinde canlandırılacak sahnelerin temalarına göre parçalar seçmiş. Yapı, konu, dil arasındaki bütünsellik yokluğuna aşağıdaki örneklerden sonra müziği de katabiliriz sanırım.

- Meran halkından oluşan koronun müziği: Beethoven'in 9. senfonisinin finalinin koro bölümü,
- Tebriz sokağındaki ezilen halkın hükümlülerin arkasından çıkarkenki ve zincirli tutsakların müziği: Chopin'in cenaze marşı,
- Camsap'la arkadaşı yakalanıp götürülürken halkın «Camsap'a dokunmayın!» seslerinin ardından duyulan müzik: J.S. Bach, BwV 585, Re Minör Toccata, ya da aynı etkiyi bırakacak özgün müzik.
- Keyhüsrev'in taht odası. Yarı çıplak bir rakkase dans eder: Manuel de Falla'nın «Ateş Dansı», ya da o havada çok sesli özgün bir dans müziği.
- Camsap'ın hücresi. Işık yanmadan önce: Volga Mahkûmları, ya da o etkiyi bırakacak özgün müzik.
- Keyhüsrev'in taht salonu. Dışarıda halk koro olarak şarkı söyler. Müzik: G. Bizet'nin I. Arlesien,
- Meran mağarası saldırıya uğrar, kıyametler kopar. Arka plandaki müzik: Moussorsky'nin «Çıplak Dağda Bir Gece»sinden bir bölüm.

Erhan Bener son derece ilginç bir konuyu ne yazık ki seçtiği tekniğe uygulayama-

mış. Başka bir deyişle, sahnenin plastik olanaklarını bir anlatım aracı olarak değerlendirememiş. Romancımız tiyatronun gizemini çözememiş.

Bu gizem Çehov'u da epey uğraştırmış olacak ki sonuçta şöyle bir karara varmış Çehov: «Öykü, roman yumuşak başlı kutsal bir şeydir. Anlatı insanın yasal karısıdır, tiyatroysa yapmacık, yaygaracı, küstah, yorucu bir sevgilidir...» ■

Kent ve Köpekler

Sennur Sezer

Köle, Boğa, Şair, Kıvırcık, Jaguar takma adlardır. Bir yatılı okulda türetilen adlar. Takma adların insanların görünüşünü ya da kişiliğini tanımladığı bilinir. Kıvırcık, yumuşak başlı; kıvırcık saçlı bir delikanlıyı düşündürür. Boğa, güçlü, çapkın, biraz kaba saba birinin takma adı olabilir. Şair, eli kalem tutan, söz düzenini bilen biridir elbet. Jaguar adıysa yırtıcı bir kişiliği düşündürür. «Kent ve Köpekler»de Mario Vargas Llosa, öğrencileri anlatırken kullanıyor bu adları. Llosa 1962'de «Biblioteca Breve» 1963'te «La Critica» ödüllerini kazanan bu ilk romanında bir yatılı okulun öğrencilerinden yola çıkarak ülkesindeki yaşam koşullarını, Peru halkını oluşturan ırkları (Zenci, Kızılderili, Melez, Çinli) ve bu ırkların oluşturduğu katmanların durumlarını da yansıtıyor.

Llosa'nın yatılı okul olarak seçtiği yer Lima'daki Leoncio Prado Askeri Koleji'dir. Bu okulu bitirenlerin asker olma zorunluğu yoktur. Ünlü disiplini yüzünden zengin aileler şımarık oğullarını, «erkek olsunlar» «yola gelsinler» diye gönderirler bu okula. Okul paralı bir okuldur. Okulun parasını güçlükle denkleştiren yoksul aile çocukları içinse bu okul «tek kurtuluş yolu»dur. Okula asker olmak ya da saygın bir eğitim görmek için gelen bu çocuklar için en önemli şey okuldan atılmamaktır.

Kent ve Köpekler, bu çeşitli katmanlardan gelen çocukların okul yılları boyunca çocukluktan çıkıp delikanlı oluşlarını, özlemlerini, eğitimin doğru ve yanlış uygulanışına tepkilerini anlatıyor. Şair, zengin bir ailenin çocuğudur, annesiyle babasının arasında sürüp giden çatışmalardan tedirgindir. Köle bir zenci, Jaguar sokaklarda yetişmiş, çeteleri erkenden tanımış bir öksüzdür. Gücünü kullanmayı, bir tür orman yasasının kurallarını öğrenmiştir. Okul taksitlerini vaftiz babasına ödetebilmek için, adamın karısının delikanlılara (ya da yalnızca kendine) duyduğu cinsel düşkünlükten yararlanmıştır. Cava, Sierra dağlarında yaşayanlardandır. Asker olmak, dağların çetin koşullarından kurtulmak için gelmiştir Askeri Koleje. Bu delikanlılar okula geldiklerinde, Kolejin kuralları ve yasalarıyla tatsız bir biçimde tanışırlar. Birinci sınıflar «köpekler» diye anılmaktadır. Köpekler, kendilerinden büyük bütün öğrencilerin aşağılamalarına, angaryalarına, dayaklarına dayanmak zorundadırlar. Okula geldikleri ilk gün, yöneticilerin de göz yummalarıyla kendilerine «Köpek» adı konur. Bu vaftiz töreni insanlık dışı uygulamalardan oluşan bir dizi törendir. Yalnızca Jaguar bütün dayak ve hakaretlere yere yıkılmadan karşı koyabilir. Kısa sürede okuldaki herkesin kendinden daha aşağı sınıftaki ve daha güçsüz olana emir verebildiğini öğrenirler. Askerlik sıradüzeninin dışındaki bu orman yasası, askerlik sıra düzeniymiş gibi korunmaktadır. Ayrıca hayran oldukları yöneticiler bile yetkilerini yanlış kullanmakta, bir disiplin cezasını mı, kuyruk sokumlarına bir tekmeyi mi yeğlediklerini sormaktadırlar. Böylesine güce dayanan bir yönetim ergenlerde nasıl bir tepki uyandırır? Sokaklardaki yasadışı yaşayışı iyi bilen Jaguar bu «güçlü olan haklıdır» düzenine uyar, bir çetenin kurulmasına katılır. Şair, hayal gücünü kullanarak açık saçık uyarıcı «romanlar», sevgililere «mektuplar» yazarak harçlık çıkarmaya, saygın olmaya çalışır. Köle'nin tek umarı her angaryayı yüklen-

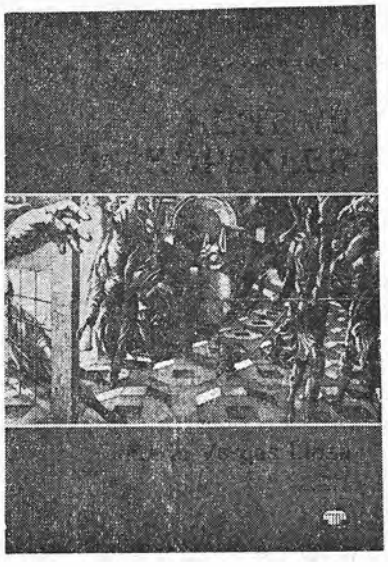

mektir. Cava da «çete»nin üyesidir. Tek tutkusu okulu bitirip asker olabilmek, bütün ömrü boyunca «serrano» (dağlı, hödük) diye çağrılmaktan kurtulmaktır.

Kantinine kaçak içki sokulan, tuvaletlerinde kumar oynanan bu okulda çete üyeleri sınav sorularını çalmaya, satmaya, kendilerince suçlu saydıklarını «cezalandırmaya» başlarlar. Sonuç, çeteden birinin okuldan atılışı, öğrencilerden birinin vurularak ölümüdür. Yöneticiler soruşturma ve ihbarlar sonucu ortaya çıkan yolsuzlukları görmek istemezler. Patlak veren olaylardaki paylarını bilmektedirler, çıkacak bir rezalet kendilerinin de saygınlığının sonudur. Bu yüzden okulda olup bitenleri üstkurullara rapor etmekte direnen Teğmen Gamboa da terfileri dondurulup, olaylar örtbas edilerek sürülür. Şair, yazdığı «romanların» bilindiği söylenerek, şantajla susturulur. Susturan okulun en yetkili kişisidir. Sonunda herkes kendi yerine dönecektir. Şair «adam olmuş» biri olarak Amerika'ya (ABD) mühendislik okumaya. Cava okuldan atıldığı için dağların zor koşullarına. Köle ise Cava'yı ihbar ettiğine, bir ispiyon olduğuna inanıldığı için mezara. En kârlı durumdaki sokak çocuğu Jaguar'dır. Bütün çetelerden kurtulmuş bir bankada çalışmaya başlamıştır.

Leoncio Prado Askeri Koleji yönetimi ününü sürdürecektir. Teğmen Gamboa ıssız bir bölgeye gönderilerek susturulmuştur. Yöneticiler için yanılgılarını kabul etmek, «ölüleri diriltmekten» daha zordur. Teğmen Gamboa da davranışlarının doğruluğuna inanarak gider sürgüne. O «bir düşman silahsız kaldığı ve teslim olduğu zaman sorumlu bir savaşçının ateş etmeyeceğine» inananlardandır. «Yalnızca ahlaki nedenlerle değil askeri ve ekonomik nedenlerle de». Öğrencilerine bunu öğretmeye çalışmıştır hep.

Ergenlik bunalımlarını, yanlış eğitimi, iki yüzlü ahlakı irdeleyen Kent ve Köpekler, acımasız, toplumdışı denilen bir gencin üç duygusunu da yansıtıyor: yaşama güdüsü, kendini savunma ve korku, sevgi açlığı. Alan Yayıncılığın yayınladığı romanı Sena Volkan Fransızcadan çevirmiş. Konu ve anlatımın çekiciliği, çevirideki dil yanlışlarını örtüyor. ■

Gorki'nin "Güncemden Yapraklar"ı

Behzat Ay

«Güncemden Yapraklar» Maksim Gorki'nin günlüklerinden derlenmiş, Engin İlksavaş Türkçeleştirilmiş, Kelebek Yayınları'nca yayımlanmış çok güzel bir kitap. Hemen ilk tümcemde 'çok güzel' dememin nedenleri: Okuduğum kitaplar beni önce dil yönünden doyurmalı. Gorki'nin günlüklerini dilimize kazandıran Engin İlksavaş (adını ilk duyuyorum) temiz bir Türkçeyle çevirmiş. Daha önceleri çevirileri oldu mu bilmiyorum, dili çok güzel. Bir kez bunun için sevdim kitabı. İkinci neden, Gorki'nin içtenliği. Zaten günlük yazanlar, içtenliği başkoşul edinmeli, bence... İyi yönleriyle kötü yönleriyle, doğrularıyla yanlışlarıyla, olduğu gibi yazmalı. Gorki böyle yazmış. Bunun dışında doğa betimlemeleri alabildiğine güzel. İlk denemesi «Görmüş Geçirmiş Bir Gezgin»e şöyle başlar: «Turuncu çizgilerle bezeli mavi bulutlar batıya doğru koyulaşmaya başladı.» İkinci denemesi «Yangınlar»da şöyle söyler: «Çimenlerin arasından geçerek, aşağısında donuk parıltılı bir nehrin aktığı vadiye geldik. Dumanın yoğunluğundan nehir şimdi büyücek bir duman halkası gibi görünüyordu. Çimenlerin arasından ansızın yükseliveren bir güvercin taş gibi çalıların arasına düştü; küçük bir yılan hızla geçip gitti yanımızdan, gri bir toprak parçası gibi küçük bir kirpi nehir boyunca delice koşuyordu peşinden.» On beşinci günlük, «Bir Yazarı Yok Etmek»te bir insanı görünüşüyle, davranışlarıyla, ruhsal yönleriyle anlatmanın doruğuna ulaşır. On yedinci günlüğü, «Yabansı Serseriler»de de gözlemlerini bütün derinlikleriyle yansıtır. «Yalnızlıkla Geleni» adlı günlüğü de ilginç. Şu tümcenin altını çizdim bu günlükte: «Ne zaman bir kişiyi tek başınayken gözlemlesem şu sonuca varırım: o bir çılgındır. (...) insanların, tek başlarınayken bir gülüp bir ağladıklarına tanık oldum. (...) Kahkaha ve gözyaşı bilincin sağlıklı ve doğal olgularıdır.»

Gorki, «Aleksandır Blok» ile «Blok ve Fahişe» adlarını verdiği iki günlüğünde ozan Blok'un davranışlarını güzelce yansıttığı gibi birçok yazarın ya-

pıtlarından da ilginç tümcelerle günlüğüne çeşni katmış.

Son iki günlüğü, «Leo Tolstoy Üzerine» ve «Çehov». Bu iki günlüğü okurken çok şey düşündüm. Bu günlüklerden bizim yazarlarımızın alacakları dersler var. Ayrı ayrı yaşlardaki bu üç yazar (Tolstoy 1828 - 1910, Çehov 1860 - 1904, Gorki 1868 - 1936 doğum ve ölüm tarihlerini taşır) biribirlerine saygılıdırlar. Biribirlerini severler. Biribirlerine yardımcıdırlar. Yol göstericidirler. Ayrıca, Gorki, iki yazarın özelliklerini güzelce betimler. Tolstoy için, günlüğünün bir bölümünde şöyle der:

«Pek çok kez, yüzünde, bakışlarında yitirdiği bir şeyi ummadığı bir anda bulan kişilerin kurnaz, sevinçli gülüşünü sezdim. Tolstoy, önce saklar sonra da nereye koyduğunu unuturdu. Günler boyu durmaksızın düşünerek yaşardı o gizli acıyı.»

«Herkes barışın yeryüzünde sağlanması için üzerine düşeni yapsa ne güzel olurdu dünyamız» diyen Çehov'u, sevgiyle anlatır:

«O'nun yaşam kavgası, günlük yaşamın yoksulluğu, ağır, yorucu işleri, bir somun ekmek bulabilme zorunluluğu, düşüncesi ve üzüntüsüyle daha çocukluğunda başlamıştı —ve salt kendisi için değil ailesi için de iri bir somun ekmeği gereksiniyordu.— Tüm bu tatsız düşüncelerle yitirdiği gençliğine karşın nasıl olup da gülmece duygusunu yitirmediğine sadece şaşılabilir.»

Ve Çehovla ilgili günlüğünün sonuna doğru şunları yazar:

«Çehov üzerine pek çok sey yazılabilir ama bu işin incelikli bir biçimde yapılması gerektiğinden ben üstlenemem. O'nun hakkında kendi yazdığı *Bozkır* dilini kullanarak yazmak gerekir; çok hafif ve çok düşünceli bir hüzünle...» ■

İktidar ve Muhalefet

Süleyman Bulut

1977'de Venedik'te bir sempozyum düzenlenmişti. Konu: Devrim Sonrası Toplumlarda İktidar ve Muhalefet.

Kitap, bu tartışmalı toplantının metinlerinden oluşuyor.

Toplantıyı, İtalyan Komünist Partisi'nden atıldıktan sonra İl Manifesto gazetesi çevresinde toplanan Rossana Rossandra ve arkadaşları düzenliyor. Katılanlar da genellikle «bağımsız» diyebileceğimiz sosyalistler. Partili, partisiz ve Hıristiyan sosyalistler.

Sempozyumun önemi

Sempozyumun önemi, konusundan geliyordu. Devrim - sonrası toplumlardaki devlet ve iktidar yapıları ilk kez açıkça bir toplantının tartışma konusu oluyordu.

Pek çok şeyin iyi gitmediği ne yazık ki «burjuva yalanı» değil artık. Ve bu, bugünden yarına hiçbir gerekçeyle tartışma dışı tutulmamalıdır.

Toplantıda konuşanların hepsinin aşağı yukarı üzerinde anlaştıkları bir saptama var: varolan sosyalist toplumlar reel-politik davranıyorlar, Marksizmi reel-politik bir teoriye indirgiyorlar. Buna karşı yapılması gereken şey de aşağı yukarı belli gibi: Marksizmi yeniden canlandırmak. Ama bu cümle de bugün pek fazla bir şey söylemiyor artık. Herkes bunu yaptığını söyleyince...

Reel politik nedir?

Yazının boyutu içinde kısa ve genel bir tanımını yapmak gerekirse, reel-politiğin, tarihin akış sürecinin, tamamen yaşanan koşullara bağlanması, o koşulları anlayıp değiştirmek yerine, koşullara uyarak nasıl «ayakta» kalınacağının hesaplanması, toplumun rotasının bu temel üstüne oturtulması olduğunu söyleyebiliriz.

Marksizm, bu reel-politiği somutlaştırmak için (zihinsel somut tabii) onun eleştirel bir teorisini üretmek zorunda. Bu, şuna benziyor. Artık - değer Marx onu teorize etmeden önce de vardı. Ama onu somut olarak ancak kavramsallaştırılmasından sonra «görebildik. «Bugünkü varolan sosyalist toplumlar da böyle... Varlar, yaşıyorlar, eleştiriliyorlar ama ne oldukları tam olarak söylenemiyor. Söylenemiyor derken, söylenenleri atlamıyorum. Ama Avrupa komünizminin, «demokrasi ve insan hakları» demesi, Çin'in «emperyalizm, faşizm» demesi, Troçkistlerin «bürokrasi» demesi durumu kurtarmıyor. En azından bu durumu açıklayamıyorlar bile...

Marksizm her şeyden önce bir bilim. Akademik anlamda değil tabii, hayatı değiştirmek için anlamaya çalışan bir bilim. Ona bu bilim niteliğini sağlayan en önemli silahlarından biri eleştiri ve özeleştiri

mekanizmasıydı. Devrimin ilk günlerinde başlayan ve 1930' larda belirgin bir biçim alan, bu silahın etkisizleştirilmesi yönelimi başarı kazanınca Marksizm önce dondurulmuş sonra da yapılan işlerin «haklılığı» teorisine döndürülmüş oldu.

Stalin'den sonra bu durum anlaşıldığında Avrupa Solu büyük bir şok geçirdi. Hemen özeleştiri diye birşeyin olduğu akıl edildi. Ama ne özeleştiri? Her şey Stalin'in insani özelliklerine yüklenip, hem Sovyet Komünist Partisi hem de Avrupa partileri kendilerini temize çıkardılar. Tam bir günah çıkarma, özeleştiri filan değil...

Bir süre sonra da Sovyetler'e birçok yönden bildiğimiz eleştiriler gelmeye başladı. Çünkü kendilerinden korkmaya başlamışlardı, kendileri de en az Sovyetler kadar reel-politiğin içindeydiler. Bunlardan özellikle Çin'in eleştirilerini şimdi kendisine yönelttiğimizde nasıl bir Çin çıkar acaba ortaya?

Sorun ortada

Macar terk'istanlarından I. Meszaros sorunu özetliyor aslında:

«Marx, şunu kategorik olarak ileri sürüyordu: «Proleterya muzaffer olduğunda, kesinlikle toplumun mutlak hakimi durumuna gelmeyecektir. Çünkü onun muzaffer olması, sadece kendisini ve kendi karşıtını ortadan kaldırmasına bağlıdır. O zaman proleterya da onu belirleyen karşıtı yani özel mülkiyet de yokolur.' Ama proleterya yok olmuyorsa, devrimsonrası toplumlarda siyasi iktidar ne olacak? Üretim araçlarının özel mülkiyeti ortadan kaldırıldığı halde, proleterya varlığını sürdürüyorsa ve —kendisi dahil— tüm toplumu 'proleterya diktatörlüğü' denilen yeni siyasi iktidarla yönetiyorsa, özel mülkiyet ve sermaye ne olacak?» (agy, s. 115)

Yani sorun proleteryanın iktidarı almasıyla bitmiyor, onun iktidarının «sönüş» süreci nerede? Bugün varolan sosyalist toplumlarda en küçük bir belirtisi bile görülmeyen şey bu.

Şimdi Batı'da yaşayan Alman C. Rheinhold şöyle bir karşılaştırma yapıyor: «Doğu' da, siyasi kabarenin toplumu değiştirmesi gerekiyor ama hiçbir şey söylemeye izin yoktur; Batı'da istediği her şeyi söyleyebilir, ama hiçbir şeyi değiştirmeye izin yoktur.» (agy. s. 136)

Ya da Polonya KPI'sı başkanı, işçilere «Siz daha iyi çalışın, biz de daha iyi yönetelim» diyebiliyor.

Gerçekten de varolan sosyalist toplumlar ve bunların ilki Sovyetler Birliği Marksizmin sözünü ettiği sosyalist düzenler değil. Zaten sosyalizm geçici bir düzenlemeydi ama kurulanlar «sönmek» bilmiyordu bir türlü.

Peki bu onların kapitalist olduğunu mu gösterir? Evet, diyenler de var ama getirdikleri açıklamalar söylediklerini kanıtlamıyor aslında. O zaman ne diyeceğiz bu toplumlara? Cevap kolay değil. Marksizm teorik bunalımını aşıp, bu durumu açıklayacak gerçekten bilimsel kavramlar üretmek zorunda. Çıkış yolu da ilk adım da buna bağlı görünüyor.

İktidar ve Muhalefet'in bu açıdan mutlaka okunması gerekiyor. Cevap bulmak açısından değil, sorulacak soruları belirlemek açısından.

Bir de beni en çok şaşırtan yazılardan birini söylemek istiyorum: Carlos Frangui'nin Küba'da küçük bir sovyet modeli olarak sosyalizmin nasıl kurulduğunu anlatan yazısı... ■

Özgürlük Üstüne

Metin Turan

Siyasal düşünce konulu yayınların belli bir duraksamadan sonra yeniden yayın dünyasında yerini alışı, buna paralel olarak da ülkemiz siyasal düşünce ortamının yeniden canlılık kazanması oluşumu doğal olarak 'Demokrasiye geçiş süreci' yaşayan konumda önemli işlevsellik kazanacaktır.

Bu oluşumdan da kaynaksa gerek, Belge Yayınları Si-

yasal Düşünce Klasikleri adı altında yeni yayınların ekinsel yaşama kazandırılmasına başladı.

John Stuart Mill'den Alime ERTAN'ın dilimize kazandırdığı bu kitabın başlangıcında Mill denemenin amacını şöyle belirtiyor: «...yanlış olarak felsefi zorunluluk öğretisi diye anılan öğretinin —o kadar uygunsuzcasına— aksi olarak gösterilen, irade özgürlüğü dedikleri değil; medenî ya da toplumsal özgürlüktür: Toplum tarafından birey üzerinde meşru bir biçimde kullanılabilen iktidarın niteliği ve sınırlarıdır.»

Bir yandan kişiler arasındaki bireysel yapı ve düşünüş farklılıkları, öte yandan ülkeler, hatta dinler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan yaşayış gereklerine göre özgürlük olgusunun değerlendirilerek yorumlandığı kitap: BAŞLANGIÇ, DÜŞÜNCE VE TARTIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜNE DAİR, MUTLULUĞUN ÖĞELERİNDEN BİRİ OLARAK BİREYSELLİK ve TOPLUMUN BİREY ÜZERİNDEKİ OTORİTESİNİN SINIRLARINA DAİR bölümlerin yanısıra, bu bölümlerde anlatılan durumların örneklendirilmesi olan UYGULAMA bölümlerinden oluşuyor.

«Düşünce ve Tartışma Özgürlüğüne Dair» başlığı altında özgürlüğün yorumlandığı-değerlendirildiği bölümde şunları belirtiyor Mill: «Eğer bir teki dışında bütün insanlar aynı düşüncede olsalar ve yalnız bir kişi karşıt düşüncede olsa, nasıl o kişinin elinde güç olduğu taktirde, insanları susturmaya hakkı yoksa, insanların da bu tek kişiyi susturmaya daha fazla hakları yoktur.» Bunun devamında da: «...bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması, o düşünceye taraftar olanlardan daha fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır,» deniyor.

Hükümetlerin ve bunun yanında da bireylerin düşüncelerinde takınacakları tavrın yanlış-doğru sentezi konusunda da duran ve gerek hükümetlerin gerekse bireylerin yüklenmek zorunda oldukları sorumlulukların da çerçevesinin çizildiği kitapta, ayrıca töre ve törel yasaların da özgürlük açısından değerlendirilmesi yapılıyor.

Toplum yaşayışının bireylere getirdiği sorumluluklara dayanan özgürlük çerçevesinin de bulunabileceği kitabta, bireyi ilgilendiren yaşamsal gereklerin bireye, toplumu ilgilendiren gereklerin de topluma ait olması gerekliliği vurgulanıyor.

Sosyal bir yaratık olma gereklerinden kaynaklanan düşünüş ve yaşam izlenmesi oluşturma insana, yaratıklar içerisinde en sorumlu olma koşulunu da koşut tutmuştur. Doğal olarak bundan kaynaklanarak 'özgür' olma onurumuzun da kazanılması, bunun sorumluluğuna varılması kaçınılmazdır.

John Stuart Mill'in ÖZGÜRLÜK ÜSTÜNE'si bu onurluluğun bilinçli dayanaklarını yakalamak açısından da okunması, üzerinde durulması gereken bir yapıt. ■

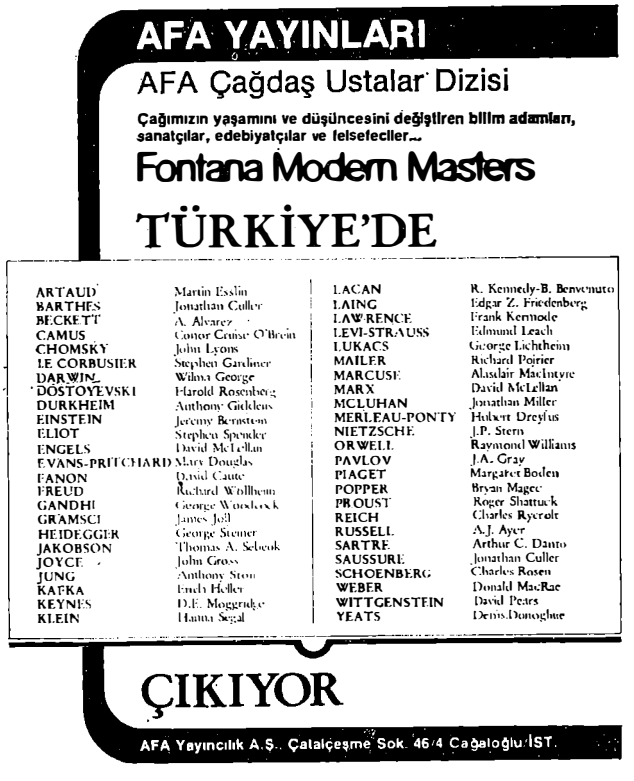

Felsefe Yayınları Kaynakçası Üzerine

Atilla Birkiye

Geçen sayı, *Günümüzde Kitaplar* dergisinde Hatice Aynur'un «Felsefe Yayınları Kaynakçası» yayımlandı. Kaynakça 1979-84 arasını kapsıyordu. Daha önce 1928-78 arasının yapılmış olmasından, bu yıllarla sınırladığını belirten Sayın Aynur, hazırladığı kaynakçanın eksiksiz olmadığını da söylüyordu. Türkiye'de tam bir kaynakçanın hazırlanmasının olanaksızlığını, bu konuya ilgimin ölçüsünde biliyorum. Bir «bilgi merkezi»nin olmayışı, kütüphanelerin, derlemenin gerçek anlamda işi yerine getirmemesi, *Türkiye Bibliyografyası*'nın eksiklikler ve yanlışlarla dolu olması vb. böyle bir çalışmayı doğrudan etkiliyor. Ancak, bu eksikliği, kaynakçayı hazırlayanın «özel» çalışmalarıyla —o da kısmen— kapatması gerekiyor. Bir de buna, kitabı görerek kaynakçaya almayı eklersek, böyle bir çalışmanın «tam»a yakın olacağı kanısındayım.

Hatice Aynur'un kaynakçasında yüz yetmiş beş kitap yer alıyor. (Bazı kitapları, yanlış aktarılmış ve tekrarlanmış olduğu gerekçesiyle saymıyorum.) Daha önce, 1981-1983 arasında «YAZKO Felsefe Yazıları'nda yapmaya çalıştığım felsefe kaynakçasının bilgilerinden, yine *Günümüzde Kitaplar* dergisinin sayılarından ve kitaplığımdan edindiğim bilgilerle seksen yeni kitap daha buldum. (Bu çalışmanın da eksiklikleri olacağı kuşkusuz.) Sayın Aynur'un çok uzağa gitmesi gerekmiyordu. Daha önce belirttiğim gibi, altı sayı *Felsefe Yazıları*'nda —bireysel bir edim de olsa— bir kaynakça yapma uğraşı verdik. Eksikliklerin birçoğu ordan çıktı.

O kaynakçayı bana hazırlatan Sayın Selâhattin Hilâv'ın da ereklediği tam bir felsefe kaynakçasına (eski yazı ve günümüze kadar) ulaşmaktı. Bu da gerek bizim çalışmalarımız gerekse uzmanların çalışmalarıyla gerçekleşebilirdi. Ancak oradaki çalışmalarımız yarım kaldı. Hatice Aynur'un kaynakçasını tamamlama gereği de böylece oluştu. Aynı şekilde, bu küçük çalışmamızda *Günümüzde Kitaplar* dergisinin birinci sayısından son sayısına kadarki tüm sayılarından da yararlandık.

Bu eksikliklerle birlikte, dizgi yanlışlarının yanı sıra bilgi yanlışlıkları ve karışıklıkları da yer alıyor; kısaca şöyle özetlemek olanaklı:

- Bedia Akarsu'nun kitabının doğru adı: *Ahlak Öğretileri-II Immanuel Kant'ın Ahlâk Felsefesi (Ödev Ahlâkı).*
- Macit Gökberk'in MEB yayınlarından çıkan kitabının adı *Felsefenin Evrimi;* kitabın da birinci basımı. (Remzi Kitabevinden çıkan *Felsefe Tarihi*'nin dördüncü basımıyla karışmış.)
- İoanna Kuçuradi'in hazırladığı, kaynakça da, *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri* ve *Philosophical Foundation of Human Rights* adlarıyla iki ayrı kitap olarak yer alan kitap, tek bir kitap. Haziran 1982'de yapılan aynı adlı felsefe seminerinin Fransızca ve İngilizce metinlerinden oluşuyor.
- Jean-Paul Sartre'ın *Edebiyat Nedir?* kitabının alınması —kitaba bakıldığında— kaynakçanın sınırlarını biraz zorluyor.
- Necla Arat'ın İÜEF'den yayımlanan kitabının tam adı: *Estetik Seçme Metinler* (kitabın alt başlığı olan Seçme Metinler'ı yer alıyor - belki bir düzelti hatasıdır).
- Jean-Paul Sartre'ın *Yöntem Araştırmaları* kitabının 1981'deki basımı ikinci değil, birinci basım.
- V.A. Mulinin'in *Felsefenin Temelleri: Tarihsel Maddecilik* (2. cilt) adlı kitabını Türkçe'ye Veysel Atayman değil, Caner Ertuna çevirmiş; her iki çeviri birden yer alıyor.

Tüm bunlar benim saptamalarım. Bunlarda ve yeni eklerde kuşkusuz eksikler, göremediklerim vardır. Ancak, saptamaların ve eklerin, «tam» olmasa bile «tam»a yaklaşan bir çalışmaya ulaşmada yardımcı olacağı kanısındayım. ■

Akınan, Toygar. Beşinci boyut. İst.: Karacan Yay., 1981. 424s.

Algılama, duyma ve bilme. çev. ve der. Vehbi Hacıkadiroğlu. İst.: Metis Yay., 1984. 228s.

Aydın, Mehmet. Kant ve çağdaş İngiliz felsefesinde tanrı-ahlak ilişkisi. İst.: Umran Yay. 1981. 180s.

Altındal, Aytunç. Siyasal-kültür ve yöntem. İst.: Havass Yay., 1982. 192s.

Ayer, A.J. Dil, doğruluk ve mantık. çev.: Vehbi Hacıkadiroğlu. İst.: Metis Yay., 1984. 192s.

Bayet, Albert. Bilim ahlakı. 2. bs. çev.: Vedat Günyol. İst.: Say Yay., 1982. 232s.

Beauvoir, Simone de Denemeler - "pyrrhus ile cinéas". 3. bs. çev.: Asım Bezirci. İst.: Payel Yay., 1982. 144s.

Benjamin, Walter. Estetize edilmiş yaşam. çev. ve haz.: Ünsal Oksay. İst.: Dost Kita. 1982. 184s.

Biemel, Walter. Sartre. çev.: Veysel Atayman. İst.: Alan Yay., 1984. 224s.

Birkiye, Atilla, der. Yapısalcılığın eleştirisine doğru. İst.: Varlık Yay., 1984. 184s.

Bolay, S. Hayri. Felsefe doktirinleri sözlüğü. 2 bs. İst.: Ötüken Yay., 1981. 328s.

Brecht, Bertolt. Me-ti'nin özdeyişler kitabı. 2. bs. çev.: Ahmet Cemal. İst.: Alan Yay., 1982. 160s

La Bruyére. Karakterler. çev.: Bedia Kösemihal. İst.: Alaz Yay., 1982. 372s.

Camus, Albert. Denemeler. 4. bs çev.: Sabahattin Eyüboğlu-Vedat Günyol. İst.: Say Yay., 1982. 136s.

Camus, Albert Sisyphos söyleni. 2. bs. çev.: Tahsin Yücel. İst.: Adam Yay., 1983. 152s.

Cassirer, Ernest Devlet efsanesi. çev.: Necla Arat. İst.: Remzi Kita. 1984. 320s.

Cıbran, Halil. Sözler. çev.: Aytunç Altındal. İst.: Süreç Yay., 1984. 112s.

Cömert, Bedrettin. Croce'nin estetiği. Ank.: Kültür Bakan. Yay., 1979. 192s.

Croce, Benedetto. İfade bilimi ve genel linguistik olarak estetik. çev.: İsmail Tunalı İst.: Remzi Kita., 1983, 450s. (Ayrıca kitapta İ. Tunalı'nın Croce estetiğine giriş adlı çalışması da yer alıyor - her iki yapıtın ikinci basımları.)

Çalışlar, Aziz, der. Estetik yazıları. İst.: Varlık Yay., 1984. 224s.

Çalışlar, Aziz. Sanatsal kültür ve estetik. İst.: Cem Yay., 1984. 232s.

Duralı, Teoman. Canlılar sorununa giriş-biyoloji felsefesiyle ilgili araştırma. İst.: İÜEF, 1983. 122s.

Farrington, Benjamin. Darwin gerçeği. çev.: Bozkurt Güvenç-Yalçın İzbul. İst.: Çağdaş Yay., 1982. 160s.

Felsefe yazıları-1. kitap. haz.: Selâhattin Hilâv. İst.: YAZKO, 1982. 168s.

Felsefe yazıları-2. kitap. haz.: Selâhattin Hilâv, İst.: YAZKO, 1982. 184s.

Felsefe yazıları-3. kitap. haz.: Selâhattin Hilâv. İst.: YAZKO. 1982. 168s.

Felsefe yazıları-4. kitap. haz.: Selâhattin Hilâv. İst.: YAZKO. 1982. 192s.

Felsefe yazıları-5. kitap. haz.: Selâhattin Hilâv. İst.: YAZKO. 1983. 184s.

Felsefe yazıları-6. kitap. İst.: YAZKO, 1983. 192s.

Felsefe yazıları-7. kitap. İst.: YAZKO, 1983. 192s.

Fromm, Erich. Çağımızın özgürlük sorunu. 2. bs. çev.: Bozkurt Güvenç. İst.: Bayraktar Yay., 1982. 224s.

Fromm, Erich. Kendini savunan insan. çev.: Necla Arat. İst.: Say Yay., 1982, 272s.

Fromm, Erich. Sevme sanatı. 3. bs. çev.: Işıtan Gündüz. İst.: Say Yay., 1984. 128s.

Fromm, Erich. Yeni bir insan yeni bir toplum. çev.: Necla Arat. İst.: Say Yay., 1981. 224s.

Fromm, Erich. Yeni bir insan yeni bir toplum. 2. bs. çev.: Necla Arat İst.: Say Yay., 1984 216s.

Gottschalk, Herbert. Bertrand Russell. çev.: Vehbi Hacıkadiroğlu. İst.: Alaz Yay., 1984. 112s.

Gökberk, Macit. Felsefe tarihi. 4. bs. İst.: Remzi Kita, 1980. 496s.

Gökberk, Macit. Felsefenin evrimi. Ank.: MEB, 1979. VIII, 380s.

Güngör, Erol. İslâm tasavvufunun meseleleri. İst.: Ötüken Neş., 1982. 272s.

Hakkı, İzmirli İsmail, Yeni ilm-i kelam, bas. haz.: Sabri Hizmetli İst.: Umran Yay., 1981. 408s.

Yazard, Paul. Batı düşüncesindeki büyük değişme. çev.: Erol Güngör. İst.: Tur Yay., 1981. 472s.

İbn Haldun. Tasavvufun mahiyeti, 2. bs. çev: S. Uludağ. İst.: Dergâh Yay., 1984. 280s.

İpşiroğlu, Nazan. Düşünmeye çağrı. yaz.: Nazan İpşiroğlu-Mazhar İpşiroğlu. İst.: Cem Yay. 1982. 96s.

Kant. Seçilmiş yazılar. çev. ve der.: Nejat Bozkurt. İst.: Remzi Kita., 1984. 272s.

Kutub, Muhammed. İslâm ve materyalizme göre insan. 2. bs. İst.: Şamil Yay., 1981. 508s.

Lebesque, Morvan. Camus. çev.: Ayla Kurultay. İst.: Alan Yay., 1984. 152s.

Lévi-Strauss, Claude. Din ve büyü. çev.: Ahmet Güngören. İst.: Yol Yay., 1983. 160s.

Lévi-Strauss, Claude. Yaban düşünce. çev.: Tahsin Yücel. İst.: Hürriyet Vak. Yay., 1984. 324s.

Macit Gökberk armağanı. yazı kurulu: Bedia Akarsu-Tahsin Yücel. Ank.: TDK, 1983. 224s.

Mardin, Şerif. Din ve ideoloji. 2. bs. İst.: İletişim Yay., 198. 130s.

Mardin, Şerif. İdeoloji. 2. bs. Ank.: Turhan Kita., 1982. 208s.

Maurois, Andre. Yaşama sanatı. çev.: Nihal Önol. İst.: Varlık Yay., 1981. 168s.

Murdoch, İris. Sartre'ın yazarlığı ve felsefesi. 2. bs. YAZ-KO, 1983. 144s.

Nietzsche. Zerdüşt böyle diyordu. 2. bs. çev.: Osman Derinsu. İst.: Varlık Yay., 1981. 376s.

Nietzsche. Zerdüşt böyle diyordu. 3. bs. İst.: Varlık Yay., çev.: Osman Derinsu. 1983. 320s.

Oppenheimer, Franz. Devlet. çev.: Alâeddin Şenel - Yavuz Sabuncu. İst.: Kaynak Yay., 1984. 232s.

Öktem, Niyazi. Fenomenoloji ve hukuk-hukukun özü sorunu. İst.: Üçdal Neş., 1982. 120s.

Öktem, Niyazi. Hukuk felsefesi. İst.: Üçdal Neş., 1983. 320s.

Reich, Wilhelm. Dinle küçük adam. çev.: Şemsa Yeğin. İst.: Payel Yay., 1980. 172s.

Reich, Wilhelm. Dinle küçük adam. 2. bs. çev.: Şemsa Yeğin. İst.: Payel Yay., 1983.

Reich, Wilhelm Dinle küçük adam. 3. bs.. çev.: Şemsa Yeğin. İst.: Payel Yay., 1984. 160s.

Russell, Bertrand. Düşünceler. 4. bs. çev.: Sabahattin Eyüb oğlu-Vedat Günyol. İst.: Say Yay., 1982. 224s.

Russell, Bertrand. Eğitim üzerine. çev.: Nail Bezel. İst.: Say Yay., 1984. 244s.

Sartre, Jean-Paul. Denemeler. çev.: Sabahattin Eyüboğlu-Vedat Günyol. İst.: Say Yay., 1982. 128s.

Sartre, Jean-Paul. Denemeler. 2. bs. çev.: Sabahattin Eyüboğlu-Vedat Günyol. İst.: Say Yay., 1984 128s.

Sartre, Jean-Paul.. Varoluşçuluk - existentialism. çev. ve der: Asım Bezirci. İst.: YAZKO, 1980. 110s.

Sartre, Jean-Paul. Varoluşçuluk - existentialism. 2. bs. çev. ve der.: Asım Bezirci. İst.: YAZKO, 1981 120s.

Sartre, Jean-Paul. Varoluşçuluk - existentialism. 4. bs. çev. ve der.: Asım Bezirci. İst.: YAZKO, 1983 120s.

Schimmel, Annemarie. Tasavvufun Boyutları, çev.: Ender Gürol. İst.: Adam Yay., 1982. 448s.

Sözer, Önay. Anlayan tarih-:dil-tarih ilişkisi üzerine bir inceleme. İst.: YAZKO, 1981. 120s.

Taylan, Necip. Mantık: tarihçesi-problemleri. İst. Marifet Yay., 1981. 176s.

Teber, Serol. Doğanın insanlaşması. İst.: Öncü Kita., 1982. 400s.

Timuçin, Afşar. Niçin yapısalcılık değil? İst.: Süreç Yay. 1984. 80s.
Tokatlı, Atilla, der.: Çağdaş diyalektiğin kaynağı Hegel, 2. bs. İst.: YAZKO, 1983. 140s.
Tunalı, İsmail. Felsefenin ışığında modern resim. 2. bs. İst.: Remzi Kita., 1983. 224s.
Tunalı, İsmail Sanat ontolojisi temelinde yeni bir resim anlayışı. (Türkçe-İngilizce) çev.: Ender Gürol. İst.: Tanak Sanat Galerisi, 1984. 192s.
Tunalı, İsmail. Denemeler. İst.: Temel Yay., 1980. 216s.
Ural, Şafak. Pozitif bilimlerde basitlik ilkesinin belirlenmesi yolunda bir deneme. İst.: İÜEF, 1981. 144s.
Uygur, Nermi. Dilin gücü. 2. bs. Birim Yay., İst.: 1984. 128s.
Ülken, Hilmi Ziya Tarihi maddeciliğe reddiye. 4. bs. İst.: İstanbul Kita., 1981. 404s.
Watt, Montgomery. İslâm düşüncesinin teşekkül devri. çev.: Ethem Fığlalı. İst.: Umran Yay., 1981. 428s.
Weiner, Norbert. Sibernetik. çev.: İbrahim Keskin. İst.: Say Yay., 1982. 232s.

●●●

BİR AÇIKLAMA

Atilla Birkiye'nin, Türkiye'de eksiksiz kaynakça hazırlamanın güçlüğüne değindikten sonra, bu eksikliği «kaynakçayı hazırlayanın 'özel' çalışmalarıyla —o da kısmen— kapatması» gerektiği düşüncesine, hele «kitabı görerek kaynakçaya alma» görüşüne, uygulanabilirliği açısından, katılmadığımı belirtmeliyim.

Birincisi, kaynakçayı hazırlayan —Aynur ya da bir başkası— kaynakça uzmanıdır yalnızca; felsefe, psikoloji, tarih, vb. uzmanı değil. Ayrıca kaynakçasını hazırladığı konunun uzmanı olmak zorunda da değildir. Zaten olanaksızdır bu.

İkincisi, özel çalışma özel koşullar gerektirir. En önemlisi, kitaplığa ayıracak zamanı. Süresi sınırlı bir çalışmada, tarama ve fişlemeden sonra, «kitabı görerek kaynakçaya alma»dan söz edilemez. Birkiye felsefeci. Felsefe yayınlarını izlemek durumunda. Bunun için «kitaplığından», notlarından yararlanabilir. Ama benzeri ilgiyi, çok değişik alanlarda kaynakça hazırlamak durumunda olan bir kaynakça uzmanından isteyemez.

Kaldı ki Hatice Aynur, zamanı çok sınırlı olmasına karşın, benim aracılığımla ilişki kurduğu Arda Denkel'e çıkardığı fişlerin büyük bölümünü denetletti. İlgisini esirgemeyen sayın Denkel, kendisine ulaştırılan fişlerden altmışa yakınını felsefe olmadığı ya da içeriğini bilemediği gerekçesiyle eledi. (Bunlardan bir bölümü Birkiye'nin kaynakçasında yer alıyor. Bir bölümü ise Birkiye'nin felsefe diye aldığından daha felsefe.) Yine Aynur, sayın Denkel' in kendisine adlarını önerdiği felsefecilere mektup yazdı. (Bildiğim kadarıyla bu mektuplardan yalnız birine yanıt aldı. Sayın İonna Kuçuradi ilgilendi konuyla.) Bu arada fişlemeyi de sürdürüyordu. Kuşkulandığı birçok kitabı, önce Sahaflar'da, sonra (varsa) Bilge Kitap Kulübü'nde kontrol etti. Elle yazdığı kaynakçasını daktilo etmeden, yanına soru koyduğu maddeleri bir kez de bana sordu. (Daha önce, estetikle ilgili kitapları almamasını, bir estetik kaynakçası düşündüğümü söylemiştim.) Daktilo edip getirdiği kaynakçayı basımevine, öteki yazılar dizildikten sonra ulaştırabildiğimiz için, okuma fırsatım olmadı. Ama okusaydım bile, üç-dört kitabı çıkarmak dışında, bir katkım olmazdı.

Hatice Aynur'un kaynakçasındaki yanlışlar ve eksikler konusuna gelince... Atilla Birkiye, yazısında değindiği maddî yanlışlar konusunda haklıdır. Ama bu yanlışlar, Birkiye' nin dökümünü verdiği altı kitapla kalmışsa, bu, Aynur'un başarılı olduğunu gösterir. Burada, bence önemli olan kaynakçaya alınan kitapların felsefeyle ilgisi konusudur. Nitekim Atilla Birkiye, «Jean-Paul Sartre'ın 'Edebiyat Nedir?' kitabının alınması —kitaba bakıldığında— kaynakçanın sınırlarını biraz zorluyor» derken haklıdır, ama Sartre'ın kitabı konusunda değil. Edebiyat Nedir'i Sartre'ın varoluşçuluğuna bağlayabilirsiniz çünkü. Aynur' un kaynakçasında zorlama sayılabilecek başka kitap adları var asıl. Füsun Akatlı'nın «Niçin Diyalektik»i, Macit Gökberk'in «Değişen Dünya Değişen Dil»i gibi. Ama en şaşırtıcısı, «Edebiyat Nedir»i zorlama sayan Birkiye'nin eksik olduğunu söylediği seksen kitabın çoğunun, bu açıdan tartışılabilir olması... Birini değerlendirme yanlışı yapmakla suçlamışsanız (kitaba bakmadığı için), en azından (kitaba bakan) sizin aynı yanlışı sürdürmemeniz gerekir. Onun yanlış yapması, size, hem o yanlıştan dolayı kaynakçayı eleştirme, hem de benzeri kitapları sıralayarak kaynakçayı tamamlama hakkını vermez.

Hatice Aynur'un bence en büyük yanlışı, kaynakçasının girişinde hazırlık çalışmasının, yukarda sayıp döktüğüm aşamalarını anlatmayışı. Daha profesyonelleşmediği için övünmesini bilmiyor Aynur.

ATİLLA ÖZKIRIMLI

Mithat Paşa Kaynakçası

Türker Acaroğlu

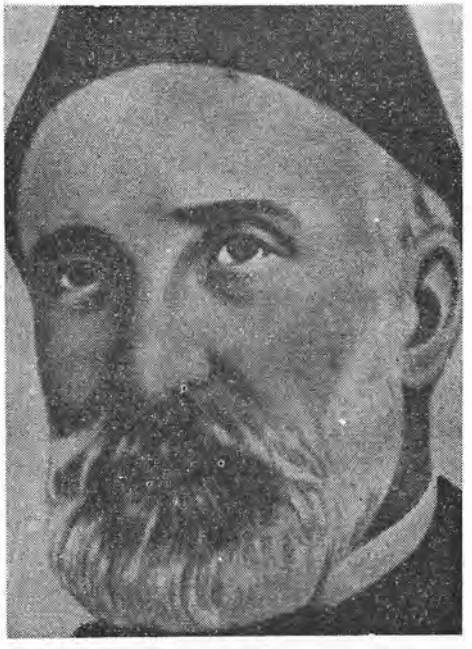

Geçtiğimiz yıl, öldürülüşünün yüzüncü yılı dolayısıyla anılan Mithat Paşa'ya ilişkin kapsamlı bir kaynakça hazırlayan Türker Acaroğlu'nun bu çalışmasının, çeşitli nedenlerle yayımlanamadığını öğrendik. Birinci Meşrutiyet'in ve Kanun-ı Esasi'nin hazırlayıcılarından olan bu önemli devlet adamını saygıyla bir kez daha anarken, söz konusu kaynakçaya sayfalarımızda yer vermenin yararlı olacağını düşündük.

1. KENDİ YAPITLARI

Ahval al-davla l'Osmaniya al-siyasiya bi l-hazar ila l-mazi va l-hal va l-istikbal. Çev., Halil Efendi el-Huri. Beyrut. 1879. (**Memalik-i Osmaniye, mazisi, istikbali** adlı kitabının Arapça çevirisidir.)

Bir dahinin siyasi nutukları. - İstanbul, Saadet Kütüphanesi, 1324/1908. 32 s. (**Memalik-i Osmaniye, mazisi, istikbali** adlı kitabının yeni bir basımıdır.)

Feryat ve figanlar, Mithat Paşa'nın hâkimlere karşı irad buyurdukları makale-i müessiresi. - İstanbul, Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye matbaası, 1326/1910, 10 s.

Memalik-i Osmaniye, mazisi, istikbali, - İstanbul, Mahmud Bey matbaası. 1295/1878, 32 s. (Yayımlayan: Kitapçı Karabet.)

Midhat Paşa, hayat-i siyasiyesi, hidematı, menfa hayatı, 2 cilt. - İstanbul, Hilal matbaası, 1325/1909, 398-377 s., ayrıca 8 sayfa planş. (1. kitap: **Tabsıra-i ibret;** 2. kitap: **Mirat-i hayret. Abdülaziz'in esbab-ı hal'i.** - Eklerle yayımlayan Ali Haydar Midhat.)

Midhat Paşa Hazretlerinin "Memalik-i Osmaniyenin mazi ve hali ve istikbali" unvanıyla neşr buyurdukları makaledir ki gazetelerden nakl olmuştur. - İstanbul, Mihran Matbaası, 1295/1878, 8, 38 s., (**Memalik-i Osmaniye, mazisi, istikbali** adlı kitabının yeni bir basımıdır. Başka bir basımı: Kahire, Matbaat ül-Mahruse, 1317/1899, 32 s., Yayımlayan Ali Haydar Midhat.)

Midhat Paşa'nın Suriye layihası. - İstanbul, Cihan matbaası, 1324/1908, 32 s., (Yayımlayan Hüseyin Tosun.)

Türkiye'nin mazisi ve istikbali. Çev., A. Refik. - İstanbul, A. Asaduryan matbaası, 1326/1910, 32 s., (Yayımlayan Kitaphane-i İslâm ve askerî sahibi Tüccarzâde İbrahim Hilmi "Çığıraçan". - **Memalik-i Osmaniye, mazisi, istikbali** adlı kitabının yeni bir basımıdır. Londra'da çıkan bir İngiliz gazetesinde yayınlanan metinden çevrilmiştir.)

2. ESKİ HARFLİ YAYINLAR

A. Faik, Selanikli. - **Matem-i milletten birkaç yaprak yahut Midhat Paşa'nın son seneleri.** - İstanbul, Selanik matbaası, 39 s.

ABDURRAHMAN ŞEREF. - **Tarih musahabeleri.** - İstanbul, Matbaa-i Amire, 1339/1923, 404+3 s., (T.C. Maarif Vekaleti neşriyatından, aded: 51.)

ABDÜLHAMİT II, Sultan. - **Hatırat-i Sultan Abdülhamid Han-i Sani,** Yay., Vedat Örfi (Bengü). - İstanbul, Cihan kitaphanesi, 1338-40/1922, 72 s.

AHMET MİTHAT, - **Üss-i inkılâp.** 2 cilt. - İstanbul, Takvim-i vakayi matbaası, 1294-95/18877-78. 440+419 s., (Yazar, Paşa'ya karşı tavır alır, onu kötüler.)

AHMET RASİM. - **İstibdattan hâkimiyet-i milliyeye.** 2 cilt. - İstanbul, Kanaat kütüphanesi, 1342/1923, 287+168

AHMET SAİP. - **Abdülhamid'in evail-i saltanatı.** - Kahire, 1326/1910, 152+4 s., (2. basım: Kahire, Hindiyye matbaası, 1326/1910. 8, 206 s.)

AHMET SAİP. - **Tarih-i Sultan Murad-i Hamis.** - Kahire, Matbaa-i Hindiyye, 304 s., (2. basım: Kahire, Hindiyye matbaası, 1326/1908, 239 s.)

AHMET SAİP. - **Vaka-i Sultan Abdülaziz.** - Kahire, ?, 1320/1902, 215+2 s., 2. basım: Kahire, Hindiyye matbaası. 1326/1908, 214 s.)

ALİ, "Basiret"çi. - **İstanbul'da yarım asırlık vakayi-i mühimme.** - İstanbul, 1325/1909 (Yeni basımı: **İstanbul'da elli yıllık önemli olaylar,** 1976.)

ALİ HAYDAR MDHAT - **Layiha ve istitrad.** - **Midhat Paşa vakası ve müşarünileyhin vasiyetnamesi.** - Kahire, Hindiyye matbaası, 1317/1899. 66 s.

ALİ HAYDAR MİDHAT. - **Menfa-i ihtiyari hâtıratı.** Souvenirs de mon exil volontaire. - Cenevre, Imprimerie internationale, 1905, 12+34+222 s., (Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca metinleri var.)

ALİ HAYDAR MİDHAT. - **Midhat Paşa'nın hayat-ı siyasiyesi, hidematı, şehadeti.** - Kahire, Matbaa-i İçtihad, 1322/1904, 3+4+469., 3 planş. (Kısmen hatt-i destiyle kısmen muhaberat-i resmiyeye müsteniden yazılmıştır.) **Midhat Paşa ve Damad Mahmud Paşa hazeratının Sultan Abdülhamid emriyle keyfiyet-i şehadetleri.** - Cenevre, Mizan matbaası, 1314 /1896, 44 s.

(GÖVSA, İbrahim Alaeddin (başkanlığında bir heyet). - **Midhat Paşa.** - İstanbul, Sebat matbaası, 1927, 15 s., (Büyük adamlar: cilt 1, forma 32. - Yayımlayan Resimli Gazete.)

HRİSANTOS (CHRİSANTHOS?). - Midhat Paşa ve rüfekasının muhakemesi hakkında esbab-i mucibeyi havi ifade-i muhakeme layihası. - İstanbul, Hilal matbaası, 1326/1910, 56 s.

İSMAİL HAKKI PAŞA. - Vatan uğrunda yahut Yıldız mahkemesi. - Kahire, 1326/1908, 8+6+232 s., (2. Basım: İstanbul, Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye matbaası, 1326/1910.8, 16 s.)

MAHMUT CELALETTİN PAŞA. - Mirat-ı hakikat. - 3 cilt. - İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1326-27/1910-11, 328+262+265 s., (2. basım: 1. cilt. 1. Cüz. İstanbul, Mahmut Bey matbaası, 1326/1910, 129 s.)

MEHMET MEMDUH PAŞA. - Esvat-ı sudûr. - İzmir, Vilayet matbaası, 1328/1912, 172+2 s.

MEHMET MEMDUH PAŞA. - Mirat-ı şuunat. - İzmir, Ahenk matbaası, 1328/1912, 172 s.

MEHMET RÜŞDİ. - Midhat Paşa'nın vasiyetnamesi ve şehadeti. - İstanbul, Matbaa-i Kader, 1325/1909. 8, 23 s.

OSMAN NURİ - Abdülhamid-i Sani ve devr-i saltanatı, hayat-ı siyasiye ve hususiyesi. 3 cilt. - İstanbul, Matbaa-i Osmaniye-Matbaa-i Hayriye, 1327/1911, 1204 s., resimli, (Son cildin yazarı Ahmet Refik Altınay'dır.)

OZANSOY, Faik Ali, Midhat Paşa, şiirler. 2. basım. - Bursa, 1324/1908, 15 s., (Sima-i mealide cibah-i ebediye: 1. - 166 dizelik bir şiir kitabıdır.)

RİFAT SÜREYYA. - Midhat Paşa'nın katilleri. Midhat ve Damad Mahmud Paşaları nasıl boğdular? - (İstanbul),? 1324/1908, 12 s.

SAİD PAŞA - Hatırat 1. cilt. - İstanbul, 1328/1910.

SÜLEYMAN PAŞA. - Hiss-i inkılap yahut Sultan Abdülaziz'in hal'i ile Sultan Murad-ı Hamis'in cülûsu. - İstanbul, Tanin matbaası, 1326/1910, 64 s.

III. YENİ HARFLİ YAYINLAR

AĞAOĞLU, Bülent. - Midhat Paşa'ya dair bibliyografya: 1. - (İstanbul), 1. VIII. 1984, 3 y., çoğaltılmış. (Kitap ve makale olarak 25 kimliği içerir.)

ALİ HAYDAR MİDHAT. - Hatıralarım, 1872-1946. - İstanbul, Güler basımevi, 1946, 368 s., 1 portre, resimli.

AYDINER, Müslüm (der.) - Midhat Paşa'nın vasiyetnamesi ve sure-t-i şahadeti. - Mersin, Yeni Mersin basımevi, 1953, 34 s., 3 planş, resimli.

BAYKAL, Prof. Dr. Bekir Sıtkı. - Mithat Paşa, siyasi ve idari şahsiyeti. - İstanbul, Klişecilik ve Matbaacılık A.Ş., 1964, 96 s., resimli, 3 portre. (Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası) 100. kuruluş yılı armağanı. - Aynı yılda 2. basımı da yapıldı.)

BOYMAN, Nurettin. - Büyük hürriyet şehidi Midhat Paşa. - İstanbul, Sucuoğlu matbaası, 1960, 16 s., 1 portre. (Hürriyet Büyüklerini ve Şehitlerini Anma Cemiyeti yayını.)

DİRENOĞLU, Şefik. - Büyük demokrasi şehidi Mithat Paşa. - İstanbul, İzmir matbaası, 1959, 30 s., çizgi resimli, (Tarih yayınları: B. I.)

ELİOT, Henri - Mithat Paşa'ya dair bir hakikatin tezahürü. Çeviri. - İstanbul, Gün basımevi, 1946, 24 s.

ERGÜÇ, Aslan. - Mithat Paşa. - Konya, Şahap kitabevi, 1959, 30 s., 1 portre, 75 krş. (Gençlere bilgi serisi: 1 - Genişletilmiş 2. basım: 1962, 44 s.

FENMEN, Refik. - Mithat Paşa'nın iktisadi icraatı. - Ankara, İdeal matbaası, 1942, 34 s., (Türk İktisat Cemiyeti tetkikler serisi: 1.)

GÖZGÜCÜ, Sabri. - Mithat Paşa. - İstanbul, Üstünel yayınevi, 1954, 31 s., 30 krş. (Türk kahramanları serisi: 14)

II. Abdülhamid'in hatıra defteri ve Mithat Paşa'nın Taif zindanından gönderdiği 8 mektup. - Bursa, Bozdağ kitabevi, 1946, 69 s.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal. - Son sadrazamlar. - İstanbul, 1940, s., 315-414.

KAFLI, Kadircan. - Mithat Paşa, demokrasimizin büyük şehidi. - İstanbul, Şaka basımevi, (1948). 64 s., 2 resim, (Faydalı kitap: 15. - Yeni mecmua yayını.)

ÖZKAM, Salih - **GÖKTÜRK,** Hakkı. - Mithat Paşa, 1822, 1884. - Ankara, Ayyıldız matbaası, 1961, 11 s., (Teknisyenlerin sesi dergisi yayınları No. 3.)

PAKALIN, Mehmet Zeki. Mithat Paşa - İstanbul, A. Sait basımevi, 1940, 259 s. 2 resim.

PAKALIN, Mehmed Zeki. - Son sadrâzamlar ve başvekiller. 5 cilt. - İstanbul, A. Sait basımevi, 1940-48.

ŞİMŞİR, Bilâl N. - Fransız belgelerine göre, Midhat Paşa'nın sonu, 1878-1884. Les Derniéres annés de Midhat Pacha, d'apré les documents français. - Ankara. Ayyıldız matbaası, 1970, 176 s., +2 y., portreli, resimli.

TAÇALAN, Nurdoğan ile **ETİNSU,** Turgut. - İlk çağlardan günümüze kadar suikastler ve ayaklanmalar tarihi. - İstanbul, Milliyet yayınları, 1973, 576 s., 16 planş, cilt-li. Türk tarihiyle ilgili suikastler arasında Mithat Paşa'nın boğduruluşu da var.)

TUNCOR, Ferit Ragıp - **ARIKAN,** Salahattin (haz.). - Mithat Paşa, Namık Kemal, Pasteur, Washington, - İstanbul, Işıl matbaası, 1951, 64 s., (Öğretmen dergisi gençlik yayınları. - Türk ve dünya büyükleri serisi: 2.)

Türk büyükleri. - İstanbul, "Milliyet" gazetesi eki, 1982, s., 127-128: Mithat Paşa (1822-1884)

US, M. Asım. - Gördüklerim, duyduklarım, duygularım, Mesrutiyet ve cumhuriyet devirlerine ait hatıralar ve tetkikler. - İstanbul, Vakit matbaası, 1964, 224 s., (X. bölümünde: "İkinci Meşrutiyet'in babası olan Mithat Paşa'nın hatası". 93 Kanun-i Esasisi üzerine geniş bilgiler de vardır.)

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. - Midhat Paşa ve Taif mahkûmları. - Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1950. VII+236 s., 19 levha. (Türk Tarih Kurumu yayınlarından VII. seri, No. 18.)

UZUNÇARSILI. Ord. Prof. İsmail Hakkı. - Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi. - Ankara, Türk Tarih Kurumu basımevi, 1967, XVII-381-58 s., 11 resim. (Türk Tarih Kurumu yayınlarından: VII. seri, No. 53. - Sultan Aziz ve Sultan II. Abdülhamid, Sultan Aziz'in tahtından indirilmesi ve intiharına kadar geçen vakayii muhtevidir.)

UZUNÇARŞILI, Ord. Prof. İsmail Hakkı. - Midhat ve Rüştü Paşaların tevkiflerine dair vesikalar. - Ankara, Türk Tarih Kurumu basımevi, 1946, IV+187+XV s., 15 levha, (Türk Tarih Kurumu yayınları: VII. seri, sayı 13.)

YÜCEBAŞ, A. Hilmi. - Mithat Paşa Düşünceler, hatıralar, fıkralar, şiirler. - İstanbul, Osmanbey basımevi, 1944, 126 s.

IV. BAŞLICA MAKALELER

AKÜNAL, Dündar. - Bir devlet adamı: Mithat Paşa. - ("Cumhuriyet", 7.V.1984, 60/21443, s. 2).

AKÜNAL, Dündar. - Şiirde Mithat Paşa. - ("Hürriyet - Gösteri", İst., sayı 4, Mayıs 1984, s. 10-11.)

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - 1293 Meşrutiyeti. - ("Belleten", sayı 21-22).

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - 1877 harbi ve bununla ilgiil meseleler hakkında bazı vesikalar. - ("Tarih vesikaları", sayı 3, 1941).

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - Lord Salisbury'nin İstanbul'da fevkalade murahhaslığı. - ("Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi mecmuası", Ankara. II/4).

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - Midhat Paşa - ("Aylık ansiklopedi", İst., cilt I, 1944-45, s. 23 vd.)

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - Midhat Paşa hakkında yeni yayınlar ve görüşler. - ("Tarih araştırmaları dergisi", IV/6-7, 1966, s. 249-259).

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - Mithat Paşa'nın gizli bir siyasi teşebbüsü., Odian Efendi'nin mahrem misyonu. - ("III. Türk Tarih Kongresi", Ankara, 1948, s. 470-478).

ÇAYCI, Dr. Abdurrahman. - **Mithat Paşa'nın Taif kalesinden kaçma tasavvuruna dair yabancı belgeler.** - (Belgelerle Türk tarihi dergisi, İstanbul, II/ 2-8 1967-68).

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü. - **Mithat Paşa,** şiir - ("Hürriyet-Gösteri", İst., sayı 4, Mayıs 1984, s. 11.) Ölümünün 100. yılı dolayısıyla yazılmış.

EREN, İsmail. - **Tuna vilayeti matbaası ve neşriyatı.** - (Türk kültürü, Ankara, 29 Mart 1965, 311-318.) "Tuna" gazetesi için geniş bilgi vardır.

FINDIKOĞLU, Ziyaettin Fahri. - **Mithat Paşa ve ruhu.** - (Cumhuriyet, İstanbul, 20.VI.1949.)

GÖKBİLGİN, M. Tayyib. - **Midhat Paşa.** - (İslam ansiklopedisi, 8. cilt, 2. basım, İst., 1971, s. 270-282).

GÖVSA, İbrahim Alaettin. - **Midhat Paşa.** - (Türk meşhurları ansiklopedisi, İst., 1946, s. 254-255, resimli.)

GÖYÜNÇ, Nejat. - **Mithat Paşa'nın Niş Valiliği hakkında belgeler ve notlar.** - ("Tarih Enstitüsü dergisi", İst., sayı 11, 1982).

GÜRFIRAT, Baha. - **Bir Rus yazarına göre, V . Murad'ın hastalığı ve Mithat Paşa'nın muhakemesi.** - (Belgelerle Türk tarihi dergisi, İstanbul, II /11, Ağustos 1968.

HALAÇOĞLU, Yusuf. - **Midhat Paşa'nın Necid ve havalisi ile ilgili birkaç levhası.** - İstanbul, İst. Ün. Edebiyat Fakültesi matbaası, 1973, 8. ss. 149-176+4 y., 1 harita. Tarih Enstitüsü dergisi, sayı 3'ten ayrıbasım.)

IŞIKSAL, Turgut. - **Mithat Paşa hakkında İngiliz elçisi Layard'ın düşündükleri.** - (Belgelerle Türk tarihi dergisi, İstanbul, 1/2. Kasım 1967.)

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal. - **Osmanlı devrinde son sadrazamlar.** 3 cilt. 4 basım. - İstanbul, Milli Eğitim basımevi, 1969, I. cilt, ss. 320/2-414, 2 planş (biri portre.) (Ahmet Midhat Paşa maddesi.)

KUTAY, Cemal. - **Bir tutam tarih: Yarıda kalan sevinç.** - ("Boğaziçi". İst., sayı 22. Nisan 1984, s. 17-19).

Mithatpaşa, Abdülhamit tarafından sadaretten azledilip memleket dışına sürülmesini anlatıyor. - ("Yakın tarihimiz 3, İst., 4, 46, 10.1.1963, s. 193-195; 4, 48, 24.1. 1963, s. 261-263; 4, 49, 31.1.1963, s. 310-311.)

Mithat Paşa'dan bir şiir. - ("Hürriyet Gösteri", İst., sayı 4, Mayıs 1984, s. 7.)

Mithat Paşa'nın kızıyla oğlundan hatıralar. - ("Yakın tarihimiz". İstanbul, 1, 11, 10. V. 1962, s. 321-327?)

Mithat Paşa'nın tarihsel işlevi, forum. - (Milliyet, İstanbul, 31/11713, 8.VI.1980, 9.) Foruma katılanlar: Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Ali Doğan Ünlü, Prof. Dr. de Leone, Prof. Dr. H.R. Davison, Prof. Dr. Zukan Korkut, Dr. Mariya Todorova.

ÖZKÖK, Ertuğrul. - **Adnan'ın "idolü" olarak Mithat Paşa.** - ("Hürriyet Gösteri", İst., sayı 4, Mayıs 1984, s. 8-9.) Adnan, Mithat Cemal Kuntay'ın "Üç İstanbul" adlı romanının baş kahramanıdır.

SERTOĞLU, Mithat. - **Mithat Paşa'nın ölümü. Sultan Hamit devrinde bir bahriyelinin not defteri. Nail Bey' in hatıraları.** - (Hayat tarih mecmuası, IV/24, Ocak 1967.)

SİMAVİ, Sedat. - **Nasıl öldüler?** - ("7 gün", İst., sayı 4, 5.IV.1933) Yazar SS kısaltmasını kullanmış. Aktaran: "Hürriyet-Gösteri", İst., sayı 42, Mayıs 1984, s. 5.

TANER, Haldun. - **Mithat Paşa ve zamanı semineri ve bir anı.** - (Milliyet, İst., XXXI/11720, 15.VI.1980, 2.)

(TANRIÖVER), Hamdullah Suphi. - **Mithat Paşa,** 40 dizelik şiir. - ("Resimli Kitap", İst., Kasım 1908, s. 3.) Şiir 1901 yılında yazılmıştır.

(TARHAN), Abdülhak Hâmit. - **Liberte,** oyun. - (Türk yurdu. İstanbul, II-III, 1913, metin mukaffadır.)

TUNAYA, Tarık Zafer. - **Mithat Paşa ve Anayasa romantizmi.** - ("Hürriyet-Gösteri", İst., sayı 42, Mayıs 1984, s. 6-7.)

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. - **Mithat Paşa-Sultan Aziz. Mithat Paşa nasıl öldürüldü? Sultan Aziz intihar mı etti, öldürüldü mü?** - ("Tarih dünyası", sayı 25-29, 1951-52, s. 1035 - 1038, 1071 - 1074; 1107 - 1109, 1178 - 1179.)

(YAZAR), Mehmet Behçet. - **İki fedakâr: Kemal-Mithat,** şiir: "Resimli Kitap", İst., Temmuz 1910, No. 22.)

V. BASMA RESİMLER

Mithat Paşa. - İstanbul, Güzel Sanatlar matbaası, (1954), 1 portre.

Mithat Paşa, 1822-1884. Emniyet Sandığı'nın kurucusu, büyük devlet adamı. - ?, 1 portre.

Mithat Paşa, büyük devlet adamı, 1822-1884. - (İstanbul), Bakış yayınevi, (1967), renkli 1 portre. (Türk büyükleri serisi No. 25.)

Uluslararası Mithat Paşa Semineri için PTT bir Mithat Paşa pulu çıkardı, 8.V.1984 günü Edirne'de özel bir ilkgün damgası kullandı. Seminerle ilgili özel damga için Posta İdaresi özel ilkgün zarflarını 50 TL. değerle satışa çıkardı.

VI. YABANCI DİLLERDEKİ YAYINLAR

ALİ HAYDAR MİDHAT. - **The Life of Midhat Pasha by his son Ali Haydar Midhat.** - London, 1903. (Yazarın Türkçe yapıtının İngilizce çevirisidir.)

ALİ HAYDAR MİDHAT. - **Midhat Pacha, sa vie, son oeuvre par son fil isAl Haydar Bey...** (Préface de Monsieur J.L. de Lanessan.. - Paris, Stock, 1908, XXVII+263 p. Üç basımı vardır.)

BAYKAL, Bekir Sıtkı. - **Midhat Pacha.** - (in: "Dictionnaire d'histoire contemporaine" ouvrage publié sous la direstion d'Emile Lousse et Jacques de Launay, Paris, 1969, p. 322 b-323 a.)

BRUNSWICK, Kont Bénoit. - **La Vérité sur Midhat Pacha.** - Paris, E. Leroux, 1877, 41 p.

CLİCİAN, A. Vassif. - **Son Altesse Midhat Pacha, grand vizir.** - Paris, 1909, VIII, 312 s., (Yazar, Paşa'nın özel yazmanıydı.)

ÇİLİNGİROV, Stoyan. - **Midhat Paşa.** - Sofya, ?

DEMPWOLFF. - **Serail und Hoche Pforte.** - Wien, 1879.

ENGELHARDT. - **La Turquie eu la Tanzimat.** - Paris.

FADAYEVA, İrina E. - **Mithat Paşa, jizn i deyatelnost.** - Moskova, İzdetelstvo Nauka, 1977, 162 s., (Mithat Paşa, yaşamı ve eylemi.)

LEOUZON-LE DUNC. - **Midhat Pacha.** - Paris, 1877.

Midhat Pacha und Prinz Bismarck. (Almanca.)

MORDTMANN, A.D. - **Stambul und das moderne Türkentum.** - Leipzig, 1878, p. 82 etc.

RIZA İZZET BEY. - **La Turquie érformatrice et Midhat Pacha.** - Lille, 1913, (103 p.) (Lille, Th. let. (Univ.), 1913-1914.)

SAMARCİEV, B. - **Krakut na konstitutsionalizma na Osmanskata imperiya.** - ("İstoriçeski pregled" dergisi, Sofya, 1971, No. 5, ss. 72-82.) Osmanlı İmparatorluğu anayasacılığı.

SASON, Azer İsmoil. - **Tarih-i Midhat Paşa ve Cemiyet el-İttihad v'el-Terakki el-Osmaniye.** - İskenderiye, M. Corci, 1910, 104 s.

SAX, Carl von. - **Geshichte des Machtverfalls der Türkei.** - Wien, 1908. s. 375 vd.

TODOROVA, Maya. - **Obşto poleznite kasina Mithat Paşa.** - ("İstoriçeski pregled" dergisi. Sofya, 1972, No. 5, s. 56 — —.) Mithat Paşa'nın menafi-i Umumiye sandıkları. **Un horrible assassinat commis sur l'ordre spécial du Sultan Abdul-hamid II. Assassinat de Midhat Pacha d'aprés les documents offiels de la Jeune Tuque. - Genéve, le Comité Ottoman d'Union et de Progrés. 1898.**

YUSUF KEMAL BEG HATATA. - **Muzakkirat Midhat Paşa.** - Kahire, 1331/1913.

ZEİNE, N. - **British and Swedish documents on Midhat Pasha and the first Ottoman Constitution of 1876.** - ("VIII. Türk Tarih Kongresi", Ankara, 1976, bildiri.)

YENİ KİTAPLAR

Bu bölümde her ay Bilge Kitap Kulübüne ulaştırılan kitaplar tanıtılabilmektedir.

ADAM YAYINCILIK

A/204 Köroğlu Destanı **950.—**

Pertev Naili Boratav, İnceleme, 264 s, Büyük Boy, 2. Basım

1931'den bu yana Köroğlu Destanı konusunda, Türkiye ve Türkiye dışında yığınla yazılan metin derlemeleri ve incelemeleri gözden geçirilerek, yeni katkılarla Boratav bütünüyle bu konuyu ele almış.

A/212 Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz **950.—**

Aziz Nesin, Roman, 4. Basım

Aziz Nesin'in ünlü romanı. Yazar kitabına ilişkin yaptığı açıklamada şöyle yazmış: «(...) Ünümün bu kadar yaygınlaşmasına, beni bu kadar sevmenize ilk zamanlar akıl erdiremiyordum ama, şimdi biliyorum artık... Nasıl hepimizde biraz Don Kişot'luk varsa, demek biraz da Yaşar Yaşamaz'lık varmış... Başıma gelenler yabancınız olsaydı, sever miydiniz, arar mıydınız?»

A/226 Galata **1100.—**

İlhan Berk, Şiir, 212 s

Resimler: Abidin Dino

İlhan Berk'in iki buçuk yıl çalışarak yedi kez yazdığı Galata, görsel yapısı korunarak okura sunuluyor. Ozan, «Pes İstanbul Olmasa Biz Ne Yapardık» başlıklı öndeyişinde, kitabına ilişkin şunları söylemiş: «(...) Geçmişle tarihle bu denli yüklü, sayılı birkaç kentten biridir çünkü İstanbul. Daha da önemlisi bir kent olarak hep tarihte yaşamış, değişik tarihini her evrede yüze vurmuş olmasına karşın, kendini, kendi tarihini yenilemesini de bilmiş, bunu yaparken de kendisine ters düşmemiş, kendi kalabilmiştir. (...) Kısaca, İstanbul'u yazmak geçmişi, şimdiyi, geleceği, böylece, biraz da olsa, tarihi yazmak demektir. Galata'ya eğilirken işte bütün bunları düşünüyorum.»

A/230 Doğu Öyküleri **400.—**

Marguerite Yourcenar, Öykü, 100 s

Çev. Hür Yumer

Fransız Akademisinin tek kadın üyesi olan Yourcenar'ın daha önce de Adam Yayınları'nca «Hadrianus'un Anıları» adlı kitabı yayımlanmıştı. Yazar, XX. yüzyıl sorunlarını, XIX.ve XVIII. yüzyıllarda, Rönesans'ta, İ.S. II. yüzyıl Roması'nda, Yunan mithoslarında, Çin, Hint, Japon, Balkan masal, kıssa ve efsanelerinde araştıran, değişmeyeni bizden önceki çağların özgün seslerinde arıyor.

A/231 Kayak **950.—**

Salih Kurdakul, Spor, 62 s, 1. Hamur, Büyük Boy

Ulusal Kayak Takım Antrenörü Salih Kurdakul, bir dağ sporu olan kayakçılığın Alp dalındaki tekniğini ve bu tekniğin nasıl öğretileceğini anlatmak amacıyla bu kitabı yazmış.

A/232 Bir Sürgünün Anıları **500.—**

Aziz Nesin, Özyaşam öyküsü, 8. Basım

Aziz Nesin, sürgünde geçen günlerini anlatıyor. Gerçek yaşamının bir parçasını oluşturan sürgün anılarını yine mizah üslubuyla dile getirmiş yazar.

A/233 Temel Müzik Eğitimi **300.—**

Muammer Sun, Müzik, 64 s

Muammer Sun, şarkılarla ve türkülerle öğrencinin yaşına ve yeteneklerine göre temel müzik eğitimini vermeye çalışıyor. Temel Müzik Eğitimi dizisinin birinci kitabı oluyor.

A/236 Önce Kadınlar **500.—**

Metin Eleoğlu, Şiir, 80 s, 1. Hamur

Kitapta ozanın, Ay Parçası adlı yapıtından bu yana yazdığı son şiirleri yer alıyor.

A/237 Ölen Adam **350.—**

D.H. Lawrance, Roman, 2. Basım, 84 s

Çev. Bilge Karasu

Lawrence'ın en başarılı kısa romanlarından Ölen Adam'la Bilge Karasu 1963 Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü kazanmıştı. Karasu roman için şunları yazmış arka kapakta: «D.H. Lawrence Ölen Adam'da İsa mythos'unun bellibaşlı noktalarını kullanırken her defasında bu mythos'la eski mythos'lar arasındaki bağları düşündüğünü, bu mythos'u ayrı olarak değil, insanlık tarihinin en güzel mythos'larından birkaçı ile bir arada gördüğünü göstermekte, eninde sonunda, eskilerle yeni arasında bir ayrım olamayacağını düşünmektedir.»

AFA YAYINLARI

AFA Yayınları 1984'ün Eylül ayında kuruldu. Yayınevi ilk üç ayını, Türkiye'deki tüm yayın haklarını daha önce satın aldığı Modern Masters dizisinin (İngiltere-Fontana Yayınevi) Türkçe baskısının hazırlıklarıyla geçirdi. Çağdaş Ustalar adlı bu diziden çıkan ilk kitap, geçtiğimiz yılın sonunda yayınlanan **Camus** oldu, bunu **Weber** ve **Wittgenstein** izledi. 20. yüzyılın büyük ustalarını tanıtmayı amaçlayan Yayınevinin bu diziden yayınlayacağı öbür

kitaplar arasında **Keynes, Orwell, Chomsky, Joyce, Durkheim, Gramscl, Saussure, Freud, Lévi-Strauss** ve daha birçok düşünür ve edebiyatçı bulunuyor.

AFA Yayınevi, bu dizi dışında başka kitaplar da yayınlayacak. Yayınevi ilgilileri, özellikle dünyada gelişen yeni fikir ve edebiyat akımları ile Türk okuru arasında köprü görevi yapmak istediklerini belirterek, bu tür kitapların getireceği **copyright** maliyetlerinin kitaplara yansımasını okuyucuların anlayışla karşılamasını istiyor.

Afa/1 Camus **350.—**
Çağdaş Ustalar Dizisi: 1

Conor Cruise O'Brien, İnceleme, 96 s
Çev. Fatih Özgüven

Danışmanlık, öğretim üyeliği ve editörlük yapan Conor Cruise O'Brien, bu kısa ama yoğun incelemesinde, kendi kuşağı ve kendinden sonra gelen kuşaklar üzerinde derin izler bırakmış, bir anlamda Batı'nın vicdanı ve bilinci olmuş bir edebiyatçı Camus'nün ve yapıtlarının yeni bir yorumunu yapmakta, Cezayir'de doğmuş bir Fransız olarak onun ikircikli durumunu gözler önüne sermektedir.

Afa/2 Weber **350.—**
Çağdaş Ustalar Dizisi: 2

Donald G. MacRae, İnceleme, 96 s
Çev. Nur Vergin

Halen, Londra Üniversitesi Ekonomi Fakültesi'nde sosyoloji profesörü olan MacRae, Kuzey Amerika ve Almanya'da çok sayıda ders verdi, radyo konuşması yaptı. MacRae bu giriş kitabıyla bugüne kadar dilimize hiç çevrilmemiş yüzyılımızın düşünce ustalarından ve sosyolojinin kurucularından (1864 - 1920) Max Weber'i Türk okuyucusuna tanıtılması açısından önemli bir araştırma yapmış.

Afa/3 Wittgenstein **700.—**
Çağdaş Ustalar Dizisi: 3

David Pears, İnceleme, 200 s

Wittgenstein çağımızın önemli dil felsefecilerindendir. Bu kitapta onun iki ayrı dönemde geliştirdiği iki ayrı felsefe incelenmektedir.

BELGE YAYINLARI

Bel/18 Özgürlük Üstüne **400.—**
Siyasal Düşünce Klasikleri: 1

John Stuart Mill, İnceleme, 152 s
Çev. Alime Ertan

Belge Yayınları Siyasal Düşünce Klasikleri Dizisinin ilk kitabında, yüzyıllardır gündemden inmeyen konuyu, özgürlüğü işleyen Mill'e ayırmış.

Bel/19 İnsan Hakları **750.—**
Siyasal Düşünce Klasikleri: 2

Thomas Paine, İnceleme, 336 s
Çev. Hüseyin Sarıca

Amerika'nın bağımsızlık mücadelesi gibi Fransız Devrimi'nde de kararlı biçimde halkın yanında yer alan Paine, İnsan Hakları'nı (1791-92), İngiliz yazarı Burke'nin Fransız Devrimi'ne yönelttiği saldırıları yanıtlamak üzere kaleme almış. Politikaya yeni bir güç olarak halkın katılmakta olduğunu gören Paine, demokrasi düşüncesinin bu büyük klasiğinde, halkın hakları, ulusal bağımsızlık, ekonomik büyüme, devrimci savaş ve toplumsal güvenlik konularını işliyor. İki bölümden oluşan kitabın girişinde, Henry Collins'in yazara ve yapıtlarına ilişkin ayrıntılı açıklaması yer alıyor.

CAN YAYINLARI

Can/191 Mırıldandığım Öyküler **500.—**

Julio Cortazar, Öykü, 176 s
Çev. Tomris Uyar

Geçen yıl ölen Cortazar'ın dilimize çevrilen ilk kitabı oluyor Mırıldandığım Öyküler. Latin Amerikalı birçok edebiyatçıdan farklı olmasına karşın yurttaşı Jorge Luis Borges'e yakın daha çok. «Kendim için yazmayı seviyorum ben, bitirdiğimde haz anından sonra bir erkeğin yana kayışı gibi oluyor, hani uyku bastırır, ertesi gün bambaşka şeyler tıklatır pencerenizi, yazmak bu bence, kepenkleri açmak, dışardakileri içeri salmak, defterler defterler dolusu.» diyen Cortazar için Marquez de şunu söylemiş: «O, belki de hiç istemeden, herkes tarafından sevilmeyi başarabilen tek Arjantinliydi.»

Can/192 Yanık Sular **400.—**

Carlos Fuentes, Anlatı, 144 s
Çev. Özdemir İnce

Türk okurlarının «Artemio Cruz'un Ölümü» ve «Deri Değiştirmek» adlı iki büyük romanıyla tanıdığı Meksikalı ünlü yazar Carlos Fuentes'in yeni kitabı Yanık Sular'da birbirine bağlı dört öykü yer alıyor: «Bu Evler Bir Zamanlar Saraydı», «Tan Ağartısı», «Analar Günü», «Andres Aparicio'nun Oğlu».

Can/193 Yarın Yarın **1000.—**

Pınar Kür, Roman, 376 s, 4. Basım

Yarın Yarın, 1976 yılında yayımlandığında edebiyat dünyasında büyük bir olay yaratmıştı. Güncelliğin ötesinde gerçek bir edebî değeri olduğunu kanıtlayan roman, 1982 yılında toplatılmış, iki yıl süren duruşmalar sonucu suçsuz bulunarak serbest bırakılmıştı.

Can/194 Dört Mevsim Sonbahar **700.—**

Ahmet Altan, Roman, 256 s, 2. Basım

Akademi Kitabevi 1983 roman birincilik ödülünü alan Dört Mevsim Sonbahar için Füsut Akatlı şunları yazmış roman üzerine: «(...) Ahmet Altan'ın, söyleyecek bir sözü olan bir yazar olduğu kuşkusuz. Ama bu ilk yapıtıyla belirlenen özelliklerinin önde geleni, söyleyeceği sözü yapılandırışı ve buna gösterdiği özen bence... Ahmet Altan'ın bu ölümlerle dolu romanında, beklenebileceğin tersine, kasvetten eser yok. Pırıl pırıl bir yaşama sevinci, bir neşe öne çıkıyor. (...)»

CEM YAYINEVİ

Cem/116 Uzun Sürmüş Bir Yaz 400.—

Nedim Gürsel, Öykü, 216 s. 3. Basım
Türk Dil Kurumu öykü ödülünü kazanmış Uzun Sürmüş Bir Yaz'da, özellikle İstanbul'un içinde yalnız kalmış, yabancılaşmış, başkaldıran, varlığını korumaya çalışan insanın çabası dile getirilliyor.

Cem/117 Yerel Kültürlerden Evrensele 500.—

Nedim Gürsel, İnceleme, 208 s
Şimdi Paris'te Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'nde Türk ve Dünya edebiyatı üzerine çalışmalarını sürdüren Nedim Gürsel bu inceleme kitabında, «Ulusal Kültürümüz ve Batı», «Paris'te Sanat Etkinlikleri», «Sürgün ve Yazın» konularını işliyor.

Cem/118 Anna Karenina (4 cilt) 4000.—

Tolstoy, Roman, 4 kitap
Çev. Hasan Âli Ediz
Dünyanın en ünlü edebiyat yapıtlarından biri sayılan Anna Karenina, yazılışından yüz yıl sonra Hasan Ali Ediz'in Türkçesiyle dilimize ilk kez aslından ve tam olarak çevrilmiş oluyor.

Cem/120 Dallar Yeşil Olmalı 350.—

Vedat Türkali, Oyun, 128 s
Romanları ve senaryoları gibi oyunları da büyük ilgi gören Vedat Türkali'nin Dallar Yeşil Olmalı adlı iki bölümlük oyunu TRT Oyun Ödülü'nü aldı; aynı yarışmada «Bu Ölü Kalkacak» övgüye değer bulundu.

CEP KİTAPLARI

Cep/41 Marslılar 500.—

Isaac Asimov, Öykü, 226 s
Çev. Belkıs Çorakçı
Marslılar, çok çeşitli konularda yapıtlar veren Asimov'un Amerika'daki McCarthcilik dönemi sırasında yazılmış bir öyküden adını almış. Başka dünyalardan yeryüzüne ulaşan yaratıklarla ilgili iki öykünün de yer aldığı kitapta, gezegenlerarası serüvenlere atılan insanlar ve başka canlı yaratıklar da konu ediliyor.

ÇAĞDAŞ YAYINLARI

Çağ/38 Ağlamak ve Gülmek 400.—

İlhan Selçuk, Yazılar, 176 s, 2. Basım
Cumhuriyet'in köşe yazarlarından İlhan Selçuk'un «Pencere»de yayımlanmış yazılarından seçmeler Ağlamak ve Gülmek'te biraraya getirilmiş.

DE YAYINEVİ

De/70 Lanetliler 650.—

Erendiz Atasü, Öykü, 224 s
Akademi Kitabevi 1982 Öykü birincilik ödülünü Hüseyin Akyüz'le paylaşan Atasü, öykülerinde kadınları anlatıyor; ezilen, dayanan, kişilik kavgası veren, aile ve iş yaşamında insan onuruna yakışır bir ortam getirme savaşı yürüten, oluruna bırakmayan, yanlışın üstüne giden kadınları... Yaşamın her kesitinden ayrıntıları yalın, gösterişsiz, akıcı bir anlatım, dengeli bir kurguyla geliştirerek anlatıyor yazar. Lanetliler'de sekiz öykü yeralıyor.

DOST KİTABEVİ YAYINLARI

Dost/18 Soneler

William Shakespeare, Şiir, 172 s, 2. Basım
Çev. Saadet Bozkurt - Bülent Bozkurt
Günümüzde Kitaplar'ın aralık sayısında kitabın birinci basımının ayrıntılı tanıtımı yapılmıştı. Dost Kitabevi Yayınları, daha çok tiyatro oyunlarıyla tanınan ünlü İngiliz şairi ve tiyatro yazarı Shakespeare'ın tüm Soneler'ini ve bu sonelerin Türkçe çevirilerini içeren bir kitapla kitapseverlere önemli bir yapıt kazandırmış oluyor. Türün doruğuna ulaşmış, yetkin örnekler vermiş ve sesini çağın ve toplumun ötesine duyurmuş şairin; kendine özgü bir anlatımla ele aldığı konular arasında, zaman, değişim dönüşüm, ölüm ve ölümsüzlük, sevgi, dostluk, ve güzellik önde geliyor. Shakespeare eleştirmenlerince, 18, 30, 55, 60, 65, 73, 104, 106, 116 sayılı Soneler özellikle dikkate değer bulunmakta, diyor Bozkurt'lar.

GERÇEK YAYINEVİ

Ger/14 100 Soruda Tasavvuf 350.—

Abdülbaki Gölpınarlı, İnceleme, 200 s, 2. Basım
Divan şiiri ve tasavvuf konularında edebiyat tarihimize birçok yapıt kazandıran Gölpınarlı, bu kitabında da tasavvuf konusunu 100 Soruda açıklığa kavuşturuyor.

HİL YAYINLARI

Hil/20 Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu 500.—
Düşün Dizisi: 1

Düşün Dizisi: 1
Max Weber, İnceleme, 171 s
Çev. Zeynep Aruoba
Çağdaş toplumbilimin kurucuları arasında yer alan Max Weber, kendine özgü bakış açısıyla yaptığı tarihsel araştırmalarından en tanınmışlarını «din sosyolojisi» alanında yürütmüştür. Aynı bakış açısı içinde «kapitalizm»e yaklaşışıyla, bu konuda Marx'tan sonra ve onla rakip sayılan en güçlü görüşü ve eleştiriyi geliştiren toplumbilimci sayılır. Kapitalizm ile protestanlık arasında kurduğu somut tarihsel ilişkiler ve çalışmasının arkasında yatan temel, bu yapıtını, en iyi tanınan ve en çok tartışılan çalışması kılmıştır.

İLETİŞİM YAYINLARI

İl/31 Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik 750.—

Sheila Rowbotham-Lynne Segal-Hilary Wainwright, İnceleme, 296 s
Çev. Emel Çetin Özgül
Kitabın yazarları İngiltere'de çeşitli sol politik örgütlenmeler içinde bulunmuş ve çalışmış kişiler. Daha sonra «feminist» bir platformda bir araya gelmişler. Kitap İngiltere'de yayımlandığı zaman birçok tepkiye yol açmıştı. Yirminci yüzyılın son çeyreğinin kendine özgü sol strateji örneklerine bir örnek olarak önemli bir kitap.

İl/32 Eleştiri ve İdeoloji 650.—

Terry Eagleton, İnceleme, 248 s
Çev. Esen Tarım-Serhat Öztopbaş
Terry Eagleton Marksist teori çizgisinde «Alhusser sonrası» diye adlandırılabilecek yeni akımın önemli temsilcilerinden. Toplumsal olayların ekonomik düzeye indirgenmesine karşı çıkışı bu yeni akımın önemli özelliklerindendir. Eagleton, bu görüşü estetik alanında özgülleştiriyor ve ideolojinin maddiliğini vurguluyor. Kurmaya çalıştığı teorik sistem Marksist estetik geleneği içinde son derece farklı ve yeni bir çizgi.

İl/33 Kapitalizmin Dünü ve Bugünü 250.—

Maurice Dobb, İnceleme, 80 s
Çev. Feyza Kantur
İngiliz iktisatçısı Dobb'un bu çok bilinen el kitabında, kapitalizmin 16. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda doruğa çıkan tarihsel gelişimi özetleniyor. O günden bugüne modern emperyalizmin gelişimini ve sorunlarını, Marks ve Engels'in çözümlemelerini aşarak, hem onların klasik çalışmalarının ışığında, hem de çağdaş iktisat teorilerinin bakış açılarını dikkate alarak değerlendiriyor.

KADIN ÇEVRESİ YAYINLARI

KÇ/2 Feminizm Kadın Sözü Dizisi-1 500.—

Andrée Michel, İnceleme, 168 s
Çev. Şirin Tekeli
Fransız Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezinde araştırma yöneticisi olan Michel, feminizmin tarihini anlatıyor. Michel'in kitabı «Kadınların tarihi herşeyden önce, baskı altına alınışlarının ve bunun gizlenişinin tarihidir», diyen Tekeli, kitabın amacını ortaya koyduğunu belirtiyor.

KAYNAK YAYINLARI

Kay/43 Hayatımın Yedi Hikâyesi 250.—

Necati Güngör, 64 s, Öykü
«Sevgi Ekmektir» adlı yapıtıyla 1979 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülünü kazanan Güngör'ün «Yeryüzündeki İki Gölge» ve «Bu Sevda Ölmek» adlı iki kitabı daha var. Son öykü kitabında yedi öyküye yer veren yazarın öyküleri için Selim İleri şöyle yazmış: «Doğrusu, Necati Güngör'ün öykülerinde gerçeklik abartılmamıştır. Tersine yumuşaklık, insanlık gözlenebilir. Onda Gorgi duyarlığı vardır.»

METİS YAYINLARI

Met/15 Politik Tiyatro 800.—

Erwin Piscator, İnceleme, 352 s
Çev. Mustafa Ünlü-Süavi Güney
Modern tiyatronun en önemli belgelerinden biridir Politik Tiyatro. İki dünya savaşı arasında, Almanya'da Naziler'in iktidara yürüdüğü bir dönemde filizlenen yeni bir tiyatronun -epik tiyatro- bütün bir öyküsü, oyunları, dekorları, güncel politik koşulları kurucusu Piscator'ca aktarılıyor. Zamanın güncel politik olaylarını sahneye getiren ve bunu gerçekleştirmek için modern teknolojinin bütün olanaklarından yararlanmayı bilen Piscator tiyatrosu, 1920'lerin sonlarında Berlin'in en büyük salonlarında oynuyor ve kitlesel bir yapım olan «Aslan Asker Şvayk»la binlerce kişinin salonu doldurduğu dev bir tiyatro olayı yaratıyordu. Tiyatroya saydam projeksiyonu, film ve çizgi film kullanımı gibi yenilikleri ve ileri bir sahne mimarisi tekniğini getiren Piscator'un bu tek kitabıyla hem onun epik tiyatronun çatısını kuran uygulamaları, hem de bu deneyin yaşandığı tarihsel koşullar üzerine yeni bir bakış açısı getirilmiş oluyor.

MİLLİYET YAYINLARI

Mil/80 Pal Sokağı'nın Çocukları 350.—

Ferenc Molnar, Roman-Çocuk, 304 s
Çev. Hüsnü Mengenli-Gabriella Kalman
Çocukların kötülük düşünmeden yaptıkları haşarılıkları, değer yargılarını, düş dünyalarını, adalet ve görev duygularını, kendilerine özgü dürüstlüklerini anlatıyor roman.

Mil/81 Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı 500.—

Demirtaş Ceyhun, İnceleme, 256 s
Ceyhun, Babıali'nin bir yayıncılık çekirdeği olmaya başladığı zamanlardan günümüze gelinceye değin nasıl kabuk değiştirdiğini, bu aşamaların dönüşüm noktalarını saptayarak veriyor kitabında. Gazete okurlarına Türk basın yaşamının içyüzünü sergileyen yazar, incelemesini, bu alanın öncüleri, emektarlarıyla yaptığı söyleşilerle zenginleştirmiş.

ODA YAYINLARI

Oda/63 Köylü İsyanı 800.—

Balzac, Roman, 360 s
Çev. Nesrin Altınova
Ünlü yazarın ilk romanı olan Köylü İsyanı, Balzac'ın yapıtları içinde ve Fransız romanının gençlik ve gelişme çağı içinde özgün bir yere sahip önemli bir roman.

Oda/64 Gökkuşağı **1000.—**

Lawrence, Roman, 424 s
Çev. Mehmet Harmancı
Çağımızın ilgiyle okunan ve üzerinde çok tartışılan romancılarından Lawrence, ince duyarlığı ve içten anlatımıyla, cinselliği değişik işleyişiyle tanınan bir yazar. Gökkuşağı, 1915'te yayımlandığında «ahlaka aykırı olduğu» gerekçesiyle yasaklanmış ve uzun tartışmalara neden olmuştu.

Oda/65 Germinal **1200.—**

Zola, Roman, 528 s
Çev. Nesrin Altınova
Maden işçilerinin acı dramını usta bir anlatımla, insanı öfkelendirecek kadar gerçekçilikle dile getiriyor Zola.

Oda/66 Kumarbaz **450.—**

Dostoyevski, Roman, 208 s
Çev. Handan Akdeniz
Tüm varlığını, gücünü, yeteneğini, rulet masasına yatıran; bilinmeyene, tehlikeye özlem duyan; hem başkaldıran, hem korkan binbir çelişkiyle dolu bir adamın romanı Kumarbaz.

ÖĞRETMEN YAYINLARI

Ö/4 Köy Enstitüleri Destanı **400.—**

Abdullah Özkucur, Anı, 160 s
Öğretmen Abdullah Özkucur, 1940'larda okuduğu Çifteler Köy Enstitüsü'nden öğrencilik anılarını anlatıyor. Bir eğitim kuşağının coşkulu destanı...

ÖZGÜR YAYIN DAĞITIM

Öz/18 Viski **600.—**

Çetin Altan, Roman, 264 s, 5. Basım
«Çetin Altan, trajik bir alayla günlük kavgalardan kaynaklanan ilginç öyküler anlatıyor.» diyor Les Nouvelles Litteraires.

Öz/19 Üşüme Güzelim Kara Toprakta **200.—**

Yıldırım Doğan Ergeneli, Şiir, 112 s
Otuzbeş yıla yakın şiirle uğraşan Ergeneli'nin eşinin ölümünden sonra yazdığı şiirler bir araya getirilmiş.

SAY KİTAP PAZARLAMA

Say/47 Yaşama Sanatı **500.—**

Alfred Adler, İnceleme, 192 s
Çev. Kamuran Şipal
1902 yılında Freud'un çağrısına uyarak onunla birlikte çalışmaya başlayan Adler, daha sonraları kendi bireysel psikoloji ekolünü kurdu. Kitapta, bireysel psikolojinin temel ilkeleri açıklanıyor, yaşam amacı, aşağılık kompleksi, üstünlük eğilimi, yaşam üslubu gibi Adler psikolojisinin temel kavramları somut örneklere dayanılarak ele alınıyor; çocukların okul eğitimi, evlilik ve özgürlük, toplumsal koşullardan kaynaklanan erkek ve kadın farklılığı gibi sorunlar inceleniyor.

SÜREÇ YAYINCILIK

Sür/14 Niçin Değil Dizisi (1-4) **800.—**

4 Kitap birlikte, Ciltli
Süreç Yayıncılık Niçin Değil Dizisi'nin ilk dört kitabını ciltleterek topluca bunları sunmayı amaçlıyor: «Niçin Feminizm Değil», «Niçin Sendika Ağalığı Değil», «Niçin YÖK Değil», «Niçin Eşit İşe Eşit Ücret Değil.»

Sür/16 Budizm ve Felsefe **440.—**
Felsefe Sanat Dizisi : 5

Rahul Sankrityayan - Debiprosad Chattopadhyaya - Y. Balaramamoorty - Ram Bilas Sharma - Mulk Raj Anand, İnceleme, 130 s
Çev. Sibel Özbudun
Beş Hintli araştırmacının Budizm'in çeşitli yönlerini maddeci anlayışla yorumladığı beş ayrı incelemeden oluşan Budizm ve Felsefe, bu tanrısız dinin tarihsel toplumsal niteliklerini kanıtlamayı amaçlıyor. Bir el kitabı özelliğini taşıyan bu kitap konuyla ilgilenenlere önemli bir kaynak oluşturuyor.

TAN YAYINLARI

Tan/28 İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü **950.—**

Ertuğrul Özkök, İnceleme, 384 s
İletişim olgusunu siyasal davranış ve sanatsal tasarım açısından ele alan çeşitli yazıları yayımlanan Özkök'ün Sanat, İletişim ve İktidar'dan sonra ikinci kitabı oluyor Kitlelerin Çözülüşü. Yazar, kitabının birinci bölümünde kitleleşme olgusunun gelişmesi ve bunun ortaya çıkardığı kültürün yapısını ele alıyor. İkinci bölüm iletişim alanındaki genel kuramların incelenmesine ayrılmış. Üçüncü bölümde ise görgül araştırmalar ve küçük boy kuramlar inceleniyor. Kitabın dördüncü bölümü ideoloji ve yalnızlık olgusunun incelenmesine ayrılmış.

TEKİN YAYINEVİ

Tek/182 Devlet Ana **1000.—**

Kemal Tahir, Roman, 612 s, 8. basım
Anadolu halkının çağlardan, çağlara geliştirdiği onurlu, özgür insan gücünün ortak yapıtı Devlet Ana.

ÜÇ ÇİÇEK YAYINEVİ

Üç/16 Keman Çalan Ölüler **200.—**

Hüseyin Avni Dede, Şiir, 64 s
«Keman Çalan Ölüler», «Şairler Üzülmesin», «Acıya Kurşun Geçmez», «Ben Ölmeden Önce», «Yağma Yok», «Tek Şekerli Çınaraltı» adlı bölümlerden oluşan şiir kitabından bir seçme: «BEARTHE VİNVAL / ne güzeldi seyahatten dönüşü / bearthe vin-

val'in / ya o çantasından çıkan / uzun mektuplar/ asker sevgilisinin gönderdiği fotoğrafı / ne güzeldi cebindeki / buruşmuş sigara paketi.»

YALÇIN YAYINLARI

Y/53 Linç 450.—

Kerim Korcan, Roman, 184 s, 6. Basım

Sinop Cezaevi'nde geçen bir dizi olaylar ve Arap adlı bir mahkumun linç edilmesiyle sonuçlanan bir roman. Kerim Korcan Evliya Çelebi ağzıyla şöyle anlatıyor Sinop Cezaevi'ni: «Sinop Mahpushane-i kübrası, aziym bir kalei kahhardır. Üçyüz demir kapısı, devler misali zalim gardiyanları, kollarını demir parmaklıklara dolamış, her birinin bıyığına on adam asılır, nice nice azılı mahkumları vardır. Kulelerinde jandarmalar ejder misali dolaşır, neüzi billah mahkum kaçırmak değil kuş bile uçurtmazlar!»

YAZIN YAYINCILIK

Yazı/1 Ekonomik Kriz ve Azgelişmiş Ülkeler 400.—

Andre Gunder Frank - Ernest Mandel, İnceleme, 112 s

Çev. N. Saraçoğlu

Üçü birlikte bir bütün oluşturan Frank ve Mandel' in Keynesci sistemi eleştiren makaleleri, iktisat ve toplumbilimle amatörce ilgilenenler kadar meslekten iktisatçı ve toplumbilimciler için de yararlı bir tartışma zemini ve kaynak oluşturuyor. Yazın Yayıncılık, «İnceleme Dizisi»nde çeşitli konuları ele alacak...

YAZKO YAYINLARI

Yaz/200 Sen Tek Başına Değilsin 200.—

Abdülkadir Bulut, Şiir, 64 s

Bulut'un 1965-1970 yılları arasında yazdığı şiirlerinden biri: «Sen tek başına değilsin/Yağmurda koşan taylar gibi/Ve toprağı iyice kavrayan/Kökler kadar akranın var/Omuzlarında hayat ve şiir/Alın terinden bir yürüyüş.»

Yaz/207 Piraziz Nere Berlin Nere 450.—

Naim Tirali, Öykü, 128 s

Yurtdışındaki iş gücümüzün politik ve sosyal sorunlarını çözmek değil ama, sergilemek amacıyla yazılmış öyküleri içeriyor kitap.

ÇEŞİTLİ YAYINLAR

Çeş/11 İngiliz Ceza Hukuku ile Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku 500.—

Selâhattin Atalay, Hukuk-İnceleme, 240 s

Emekli Cumhuriyet Savcısı Atalay, Adalet Bakanlığınca hukuki bilgisini artırmak üzere İngiltere'ye gönderildiği bir yıl süresince, orada edindiği İngiliz ceza hukuku ve fikir-sanat eserleri hukukuna ilişkin edindiği bilgileri aktarıyor. Kitap, daha çok, İngilizce yazılı yapıtlardan yapılan çevirilerden oluşuyor. Konuyla ilgilenenlere yararlı bir kaynak kitap.

Çeş/12 Viyana Kuşatması 1000.—

John Stoye, Tarih-İnceleme, 472 s, Büyük Boy

Çev. Selâhattin Atalay

Oxford Üniversitesi Magdalen Kolejinde yakınçağ tarihi öğretim üyesi olan John Stoye'in Viyana Kuşatması (The Siege of Vienna) başlıklı bu kitabı, İkinci Viyana Kuşatmasının nedenlerini, olayın kendisini ve sonuçlarını bütünüyle anlatan İngilizce yazılı ilk yapıt özelliğine sahip. Kitapta, İkinci Viyana Seferi ile ilgili diplomatik çalışmalar açık bir şekilde belirtilmekte ve bütün olaylar ayrıntılı olarak gösterilmekte.

Çeş/13 Saat Çiçeği Şantiyesinden Mektuplar-2 600.—

G. Görgün, Roman, 248 s

Daha önce birinci cildi yayımlanan bu romanında da yazar, annesine Libya'dan gönderdiği mektuplarında başından geçen olayları, anılarını anlatıyor. ■

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Uluslararası İletişim

Dr. Hıfzı Topuz, İnceleme, 244 s, Büyük Boy

Dr. Hıfzı Topuz'un 1983-84 ders yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Lisans Üstü öğrencilerine verdiği «Uluslararası Haber Dolaşımı» dersleri, yazarı bu el kitabını hazırlamaya yöneltmiş. Gözlemlerin ve değerlendirmelerin sonucu ortaya çıkan Uluslararası İletişim'de, konular genellikle pragmatik ve mesleksel açılardan ele alınmış, kuramsallığa gidilmemiş. Kitap altı bölümden oluşuyor: «Yeni Evrensel Habercilik ve İletişim Düzeni», «Haber Ajansları», «TV Programları Trafiği», «Kablolu TV Şebekeleri», «Uzaysal İletişim», «Gazetecilerin Güvenlikleri.»

ÇİZGİ YAYINCILIK

Şiir Sanatı ve Sorunları/2 Poetika 250.—

Haz. Mehmet Müfit, Tuğrul Tanyol, Metin Celal, İnceleme, 64 s

Dizinin ikinci kitabında «şiir sanatı ve sorunları»nı ele alan yazarlar şunlar: Tuğrul Tanyol, Ali Günvar, Metin Celal, Orhan Alkaya, Oktay Taftalı, Ece Ayhan, Dan O'Neill, Mehmet Müfit, Rilke ve Voznezenski. Özel bölümde ise Haydar Ergülen var.

Şiir Sıcağı 400.—

Ali Yüce, Şiir, 114 s

«Halk Çağı» adlı şiir kitabıyla 1980 Nevzat Üstün Şiir Ödülü, 1982 TDK Ödülü ile Yeditepe Armağanı'nı kazanan Ali Yüce, Şiir Sıcağı'nda 36 şiirini toplamış. Toplumsal ve insancıl şiir anlayışının sunulduğu kitaptan bir şiir: «SORUŞTURMA»/Siz sokağa Çıkarken/Kim silkeler bulutları/Bilir misiniz kızlar/Kimin eteğinden geçer/Saçlarınızı ıslatan/İnce ılık yağmurlar (...)»

(İsteme Adresi PK. 60 Kızılay-Ankara)

KİTAP "85"

YAYINCILIK FUARI

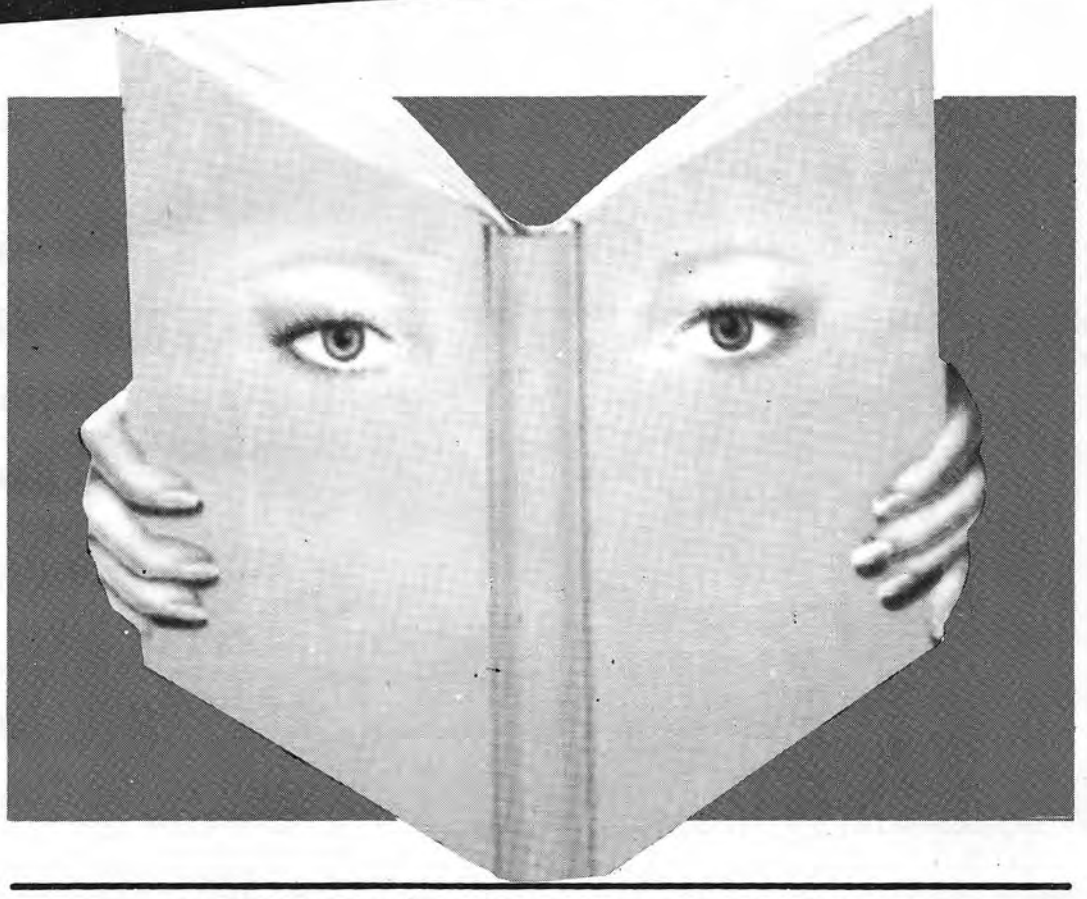

1-10 Mart 1985 İstanbul Reklam Sitesi-Cağaloğlu

FUGOR

FUARCILIK MODA GÖSTERİLERİ
ORGANİZASYON HİZMETLERİ TİC. A.Ş.

Halaskargazi Cad. No. 332 Kat: 3 Daire: 6 Şişli-İSTANBUL Tel: 147 81 83 - 146 32 59

Daha ucuz, daha çok kitap için
BİLGE KİTAP KULÜBÜ

- 100'ü aşkın yayınevinin tüm kitapları
- Kapsamlı genel katalog
- Yetkin aylık yayın bülteni
- % 50 indirimle "GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR" aboneliği
- Okur-yazar sohbetleri
- Sürekli kitap sergileri
- Değerli kitap armağanları
- İndirimli ve posta masrafsız sipariş
- Hızlı servis

BİLGE KİTAP KULÜBÜNE

ÜYE YAYINEVLERİ

ADA YAYINLARI
ADAM YAYINCILIK
ALAN YAYINCILIK
ALAZ YAYINLARI
ALTERNATİF YAYINCILIK
ANIT YAYINLARI
ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI
AYKO YAYINLARI
BASKAN YAYINLARI
BAYRAKTAR YAYINEVİ
BELGE YAYINLARI
BİLGE YAYINCILIK
BİLGİ-BAŞARI ÇOCUK KİTAPLARI
BİLİM VE SANAT YAYINLARI
BİREY VE TOPLUM YAYINLARI
BİRİM YAYINLARI
CAN YAYINLARI
CEM YAYINEVİ
CEP KİTAPLARI
ÇAĞDAŞ YAYINLARI
ÇINAR YAYINLARI
DAYANIŞMA YAYINLARI
DE YAYINEVİ
DEĞİŞİM YAYINLARI
DENİZ KİTAPLAR YAYINEVİ
DER YAYINLARI
DERGAH YAYINLARI
DERİNLİK YAYINLARI
DİL-YAY EĞİTİM YAYINLARI
DOST KİTABEVİ YAYINLARI
DÜŞÜN YAYINEVİ
E YAYINLARI
EROL TOY YAYINLARI
ESİN YAYINEVİ
ESTETİK YAYINCILIK
EVRİM BİLİMSEL EĞİTİM ARAÇLARI
FUNG AND WAGNALLS
GERÇEK YAYINEVİ
GÖKŞİN YAYINLARI
GÖZLEM YAYINLARI
GÜNCEL YAYINLARI
GÜNDÜZ YAYINLARI
HAVASS YAYINLARI
HİL YAYIN
HÜRRİYET VAKFI YAYINLARI
İLETİŞİM YAYINLARI
İMGE YAYINLARI
KADIN ÇEVRESİ YAYINLARI
KAHRAMAN YAYINLARI
KAKTÜS YAYINLARI
KARACAN YAYINLARI
KARAGÖZ YAYINCILIK
KARDEŞ YAYINCILIK
KASTAŞ YAYINLARI
KAYNAK YAYINLARI
KERVAN YAYINLARI
KOZA YAYINLARI
KUZEY YAYINCILIK
LİNQUAPHONE
MAYA YAYINLARI
MAYIS YAYINLARI
METİS YAYINLARI
MİLLİYET YAYINLARI
MİYATRO YAYINCILIK
MİZAH YAYINLARI
NESİN VAKFI YAYINLARI
ODA YAYINLARI
OKAY YAYINEVİ
ONUR YAYINLARI
ORTAK KİTAP (YAZKO)
ÖĞRETMEN DÜNYASI YAYINLARI
ÖNCÜ KİTABEVİ YAYINLARI
ÖZGÜR YAYIN DAĞITIM
ÖZKAYNAK YAYINLARI
PAYEL YAYINLARI
PINAR YAYINLARI
PÜR YAYINCILIK
RADO YAYINLARI
SANAT KOOP YAYINLARI
SANDER YAYINLARI
SAVAŞ YAYINLARI
SAY KİTAP PAZARLAMA
SÜREÇ YAYINCILIK
TAN YAYINLARI
TEKİN YAYINEVİ
TERCÜMAN YAYINLARI
TEST-EĞİTİM YAYINLARI
TÜRKÜ YAYINEVİ
URART SANAT GALERİSİ YAYINLARI
ÜÇÇİÇEK YAYINEVİ
ÜLKEN YAYINLARI
VARLIK YAYINLARI
YALÇIN YAYINLARI
YA-PA YAYINLARI
YAPRAK YAYINEVİ
YARIN YAYINLARI
YAŞAM YAYINLARI
YAZKO
YENİ ASYA YAYINLARI
YENİ TÜRKÜ YAYINLARI
YOL YAYINLARI
YURT YAYINLARI

Yazın, ayrıntılı bilgi gönderelim.
Uğrayın, tanıtalım

BİLGE KİTAP KULÜBÜ
Valikonağı Cad. 73/2
Nişantaşı-İSTANBUL
Tel: 141 51 24-141 51 25